

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1889—1890.

*Vergadering van Woensdag 26 Maart 1890,
's avonds ten half acht ure,
in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen te Utrecht.*

Voorzitter: Generaal NETSCHER.

De VOORZITTER. Ik heb de eer thans de tweede vergadering te openen welke door de „Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap” te Utrecht wordt gehouden — te Utrecht dat met drie andere plaatsen tot die bevoorrechte steden behoort waar, ingevolge het Reglement, wegens het groot aantal leden, een lezing van wege deze Vereeniging kan worden gehouden.

Het is met groot genoegen, dat ik de gelegenheid heb waargenomen om deze tweede vergadering te leiden. Zij heeft toch voor mij een dubbele beteekenis, omdat ik juist bij de eerste vergadering te Utrecht tot lid van het Bestuur ben benoemd, waarop kort daarna mijne benoeming tot Voorzitter van deze Vereeniging is gevolgd.

Ik heet u allen hartelijk welkom M. H.! en verklaar de vergadering geopend.

Ik heb de eer mede te deelen, dat van majoor Bruinsma is ontvangen een exemplaar van zijn werk: *Onze versterking in het landschap Edi en de krijgsv verrichtingen aldaar gedurende de maanden April en Mei 1889*, waarvoor den gever reeds de dank der Vereeniging is betuigd.

1889/90.

Aan de orde is de ballotage van kandidaten.

De VOORZITTER verzoekt de heeren de Booy en Pop met hem het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen als leden worden aangenomen de heeren: H. A. Kooy, 2e Luit. der Infanterie N. I. Leger te 's Gravenhage; J. H. Albrecht, G. H. C. Cramer, G. J. Dibbets, B. H. Goudriaan, H. J. L. Kroon, D. A. van der Wedden, allen 2e Luit. der Infanterie te Arnhem; S. L. J. Verschoor, 2e Luit. der Infanterie te Delft; A. J. van Gruting, 2e Luit. der Infanterie en C. E. Nordten, 2e Luit. der Infanterie te den Helder; A. W. G. J. De Keizer, 2e Luit. der Artillerie en J. Noomen, 2e Luit. der Artillerie te Utrecht.

De VOORZITTER dankt de heeren van het stembureau voor de door hen volbrachte taak.

Thans is aan de orde de voordracht van den heer G. J. C. A. Pop, 1e luitenant der infanterie, leeraar aan de Kon. Militaire Academie, zijnde een:

Schets van de vervolging van Bazaine's strijdkrachten door het IIe Pruisische leger onder de bevelen van Prins Frederik Karel, in de dagen van 7 tot 17 Augustus 1870, in verband met overeenkomstige, aan de krijgsgeschiedenis ontleende operatiën.

De Heer Pop: Mijne Heeren! Het is niet onmogelijk, ja, sedert in een opzienbarende brochure over de richting, welke bij de krijgshistorische studiën aan onze eenige inrichting van hooger militair onderwijs gevolgd wordt, de staf gebroken is, zelfs wnarschijnlijk, dat enkelen Uwer zich hebben afgevraagd:

„Waarom kiest de Spreker, als hij gebruik wil maken van de leeringen, welke uit de krijgsgeschiedenis geput kunnen worden, zijn voorbeelden bij voorkeur uit den vreemde?”

„Waarom met voorliefde bij Bazaine's terugtocht verwijld en niet een dergelijke operatie op Nederlandschen bodem geschetst?”

Doch zelfs al mocht deze opmerking niet door U zijn uitgesproken of gedacht, dan nog gevoel ik mij, alvorens tot de

behandeling van het voor heden avond aangekondigde onderwerp over te gaan, ter vermindering van elk misverstand, verplicht U en allen, die van deze studie kennis mochten nemen, de redenen te ontvouwen, die mij bij de keuze daarvan hebben geleid.

Te meer stel ik hierop prijs, omdat ik den schijn, alsof de vaderlandsche krijgsgeschiedenis door mij niet naar waarde wordt geschat — tot welk oordeel een onwelwillende critiek reeds aanleiding gevonden heeft — gestreng vermijden wil.

Het tegendeel is waar! Ik meen zelfs dat *niemand meer* dan ik 't betreuren kan, dat daaraan nog altijd niet die aandacht geschonken is, welke zij ontegenzeggelijk verdient, dat nog steeds groote uitgestrektheden van het veld onzer oorlogswerkzaamheden nagenoeg geheel braak liggen en talloze officieele en officieuse bronnen niet alleen ongebruikt blijven, maar met het voortsnelen der jaren wellicht ten deele verloren gaan.

De bestudeering van de Nederlandsche krijgsgeschiedenis toch is niet alleen wenschelijk, maar noodzakelijk, omdat zij verheffend werkt op het nationale bewustzijn, terwijl de herinnering aan hetgeen onze voorvaderen op het altaar des vaderlands offerden den band, die ons vereenigt, slechts versterken en den moed zoo noodig verlevendigen kan om desvereischt andermaal den strijd om ons onafhankelijk volksbestaan te aanvaarden.

Nuttige leeringen kunnen er uit gepnt worden, zoowel door de vermelding van hetgeen toenmaals gedaan, als door hetgeen nagelaten werd, omdat er nu eenmaal eeuwige waarheden zijn, die in elk tijdsgewricht haar kracht blijven behouden.

Onschatbare wenken bergt zij in haren schoot, die bij de landsverdediging behartiging kunnen vinden, vermits de oorlogen op onzen bodem gevoerd natuurlijk het beste middel vormen, om aan de hand van de practijk, het geographisch element naar juiste waarde te leeren schatten.

Doch wil men verder gaan en nog meer van haar eischen, dan vraagt men haar, naar mijne meening, iets, wat zij onmogelijk geven kan. Ik bedoel hier meer bepaald, dat waar men haar ook wil bezigen als bron voor de leer der heden-daagsche oorlogvoering — en uit dat oogpunt beschouwd heeft

de krijgsgeschiedenis voor *allen* de grootste waarde — men, naar ik vrees, slechts teleurstellingen zou oogsten.

Daartoe behoeft men voorbeelden uit de moderne krijgshistorie en de onze is — misschien zeer gelukkig — allerm minst modern. De leer der oorlogvoering toch houdt ten nauwste verband met de beweging van de samenstellende deelen der krijgsmacht op het operatietooneel en met de onafscheidelijk daarmede verbonden maskeering der eigen, en verkenning van 's vijands voornemens.

De wijzigingen nu, welke de oorlogvoering onder het alles bezielend genie van Napoleon ondergaan heeft, zijn te groot, dan dat men straffeloos zou mogen putten uit bronnen, die toenmaals reeds onder het stof der tijden bedolven lagen.

Ziehier, alzoo Mijne Heeren de reden, waarom ik het voor mijn doel beter achtte een geschiedkundig onderwerp te kiezen op vreemd gebied, in stede van met U binnen onze landpalen te verwijlen.

Voorts meen ik te moeten opmerken, dat het niet in mijne bedoeling ligt het beleid van legeraanvoerders te be-, of te veroordeelen, die in de practijk van den oorlog zoo menigvuldige bewijzen van bekwaamheid gegeven hebben, dat zij alleen daardoor reeds verre boven mijn lof of blaam verheven zijn. Het uitspreken van zulk een, zij het goed- of afkeurend oordeel past slechts hen, die door eigen aanschouwing of ervaring en door nauwkeurige kennis van personen en gebeurtenissen volkomen op de hoogte van de toenmalige toestanden kunnen worden geacht.

Dat zelfs de nauwgezetste studie mij daartoe niet rechtigde, zult Gij wel willen toestemmen.

De navolgende beschouwingen moeten dan ook als een geheel op zichzelf staand betoog worden aangemerkt, waarin de wederzijds beschikbare krachten en middelen tot grondslag nemende, aan de hand der Napoleontische strategie, de oorzaken worden opgespoord, waaruit bepaalde toestanden, die ik zoo uitvoerig mogelijk schetste, konden ontstaan, om daarna de maatregelen aan te geven, waardoor zij voorkomen of gewijzigd hadden kunnen worden, indien zich daartegen niet voor mij onbekende bezwaren verheven hadden. Dit is naar mijne meening het

standpunt, hetwelk ten minste een zoo jeugdig criticus op historisch gebied, als de persoon, die tot U spreekt, behoort in te nemen en waardoor aan een zoo getrouw mogelijke geschiedkundige beschrijving in geen enkel opzicht te kort gedaan wordt.

De gevolgtrekkingen behoeven er niet minder leerrijk om te zijn en men loopt geen gevaar door onjuiste, partijdige en daardoor onbillijke oordeelvellingen personen of hunne nagedachtenis te kwetsen, waartoe geen enkele aanleiding bestaat.

Wat ten slotte de mondelinge vertolking van mijn arbeid aangaat, zoo had ik mij aanvankelijk voorgesteld den ontwikkelingsgang der gebeurtenissen dag voor dag, tot in de kleinste details met U op de bijgevoegde schetskaarten na te gaan. Bij nader inzien moest ik daarvan evenwel afzien, omdat daartoe Uwerzijds een zeer nauwkeurige kennis van de kaart vereischt werd, die zonder voorafgaande studie bezwaarlijk verkregen kon worden en bij gemis waarvan het U zelfs met buitengewone inspanning moeilijk zou vallen het voorgedragene te volgen. Ik moet dus voor heden avond, ook in verband met den beschikbaren tijd, met een kort overzicht der feiten volstaan om voldoende aandacht aan de daaruit voortvloeiende beschouwingen te kunnen wijden, het aan de welwillendheid van het Bestuur der Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap overlatende of Gij in den lateren afdruk ook de geschiedkundige details zult kunnen raadplegen.

Overzicht der operatiën aan Duitsche zijde 1).

Naast elkander veldwinnende, stieten de hoofden der drie Duitsche legers, die in de volgorde van hunne nummers respectievelijk door von Steinmetz, Prins Frederik Karel en den Kroonprins van Pruisen werden aangevoerd, bij hunne voorwaartsche be-

1) Bij de spelling der plaatsnamen is, waar noodig, zoowel gebruik gemaakt van de „Karte des Deutschen Reiches, herausgegeben vom topographischen Bureau des Generalstabes, Mastab 1 : 100.000,” als van de „Carte de la France, dressée par ordre du Ministre de l'Intérieur, échelle de 1 : 100.000.”

weging naar de Saar den 6en Augustus gelijktijdig, maar allen even onvoorbereid op de, over een front van circa 120 KM., tusschen Rijn en Nied verspreid opgestelde en door de Vogezen in twee groepen gescheiden Fransche strijdkrachten 1). Bij Wörth geraakte het IIIe leger met Mac Mahon slaags, terwijl de binnenvleugels van het Ie en IIe leger op den westelijken Saaroever met Frossard in bloedige botsing kwamen.

Mocht het daarbij den Kroonprins gelukken zijn macht nagenoeg geheel op het slagveld te vereenigen en zijn tegenstander een beslissende nederlaag toe te brengen, minder gunstig waren de toestanden bij Forbach en Speicherén, waar de 14e infanterie-divisie, welke de voorhoede van het tot het Ie leger behorende VIIe korps vormde, tot vier uur 's namiddags, geheel aan eigen krachten overgelaten een offensief gevecht voerde tegen het overmachtig sterke, IIe Fransche korps. Eerst toen van alle zijden zoowel afdeelingen van het Ie (16e en 13e inf.-div.), als van het IIe leger (5e inf.- en 5e cav.-div.) ter hulp gesneld waren, behielden de Duitsche wapenen, evenwel niet dan ten koste van zware verliezen, bij het invallen der duisternis ook daar de overhand.

Was Wörth eene overwinning, bij Speicherén rekende men zich gelukkig geen nederlaag geleden en het gevechtsweld behouden te hebben. Een vervolging vond dan ook niet plaats. Dien dag stonden de meest nabijzijnde deelen van het IIe leger, met uitzondering van de 6e cavalerie-divisie, die halverwege de Saar bij Rohrbach overnachtte, een dagmarsch verwijderd achter de Blies, te weten: de 6e inf.-div., tot het IIIe korps behoo-

1). In eerste linie:

Het Ie korps en de 1e div. van het VIIe korps onder Mac Mahon in de lijn Bischweiler-Hagenau-Reichshoffen.

Het Ve korps, de Failly, ter hoogte van Bitsch Rohrbach-Saargemünd.

Het IIe korps, Frossard, te Saarbrücken.

Het IVe korps, de Ladmirault, tusschen Boulay en Toterchen.

In tweede linie:

Het IIIe korps, Bazaine, ter hoogte van St. Avoird en Püttlingen.

In derde linie:

Het Gardekorps, Bourbaki, te Courcelles.

rende, te Neunkirchen, het Garde-korps te Homburg en het I^{ve} te Zweibrücken (9 KM. zuidelijk van Homburg aan den straatweg naar Wolmünster gelegen); daarachter in tweede linie het X^e korps bij Waldmohr, het IXe te Landstuhl en het XIIe nabij Kaiserslautern, terwijl het IIe korps nog te Berlijn garnizoen hield.

Het Hoofdkwartier was te Homburg gevestigd. 1)

— 7 Augustus. —

Uitgaande van de later onjuist gebleken onderstelling, waarin Prins Frederik Karel, behalve door de berichten van het IIIe leger, ook nog door een telegram uit het Grootte Hoofdkwartier versterkt werd, dat Mac Mahon, na bij Würth geslagen te zijn, in de richting van Bitsch teruggetrokken was, welke plaats hij alsdan den 7^{en} had kunnen bereiken, vatte de Prins het plan op dezen maarschalk den 8^{en} met den linkervleugel van het IIe leger den pas af te snijden. Dientengevolge werd aan het I^{ve} korps gelast nog op den 7^{den} met de voorhoede tot Rohrbach en het gros tot Wolmünster (17 KM.) vooruit te gaan en tegelijkertijd aan de 12^e cavalerie-brigade, von Bredow, bevolen hare voorposten, die zich van Schweix over Wolmünster tot Bliesbrücken uitstrekten, tot dekking van het I^{ve} en Garde-korps, naar Bliesbolchen te verlengen.

Naast en ter rechterzijde van het I^{ve} korps zou namelijk het Garde-korps plaats nemen. Dit marcheerde van Homburg en Erbach over Einöd en Blieskastel. 2)

De 1^e Garde infanterie-divisie bereikte Assweiler en Ommersheim (20 KM.), alwaar zij onder den blooten hemel overnachtte, terwijl de 2^e divisie met de korpsartillerie te Blieskastel achterbleef (14 KM.) en aldaar, evenals het Hoofdkwartier van het IIe leger, ingekwartierd werd.

Bij het IIIe korps loste de 11^e infanterie-brigade de 5^e infanterie-divisie, die op den 6^{den} aan den slag bij Speicheren deel genomen had, in hare voorpostenstelling af, welke zich van

1) Zie voor de Ordre de bataille van het IIe leger: Brou I, Anlago 5, blz. 37* tot 57* en blz. 77* tot 79*.

2) XVI, blz. 143.

Stieringen Wendel tot de Saar uitstrekke; deze betrok kanton-nementskwartieren in Saarbrücken en St. Johann. De 12e infanterie-brigade bivakkeerde in vereeniging met de korpsartillerie en de overige hulpdiensten op den Galgenberg. 1)

Om deze opstellingsplaatsen te bereiken, had de 6e inf.-div., welke des morgens te ongeveer drie uur van Neunkirchen en omstreken afmarcheerde, 21 K.M. moeten doorloopen.

Het *Xe korps*, tot ondersteuning van het IIIe aangewezen 2), bereikte van Waldmohr over Jägersburg, dicht westelijk voorbij Homburg, na een marsch van 24 K.M., St. Ingbert en omstreken. De 19e inf.-div. bivakkeerde in haar geheel bij Rohrbach 3), de 20e kantonneerde in St. Ingbert en nabijgelegen oorden.

Van Landstuhl (15 K.M. westelijk van Kaiserslautern gelegen) en omgeving opgebroken, legerde het *IXe korps* in den namiddag met het hoofd te Mittel- en Ober Bexbach (27 K.M.), terwijl de staart bij Spesbach aangetroffen werd 4).

De 18e inf.-div. betrok kantonnementsbivaks met de 36e brigade bij Mittel- en Ober Bexbach en de 35e noordelijk van en nabij Klein Ottweiler; ook Reiskirchen mocht door laatstgenoemde afdeeling worden belegd. Te Jägersburg werden de proviand-colonne, het hospitaal-detachement en het veld-lazaret ondergebracht, de rest der treinen bivakkeerde bij Hütchenhausen.

De korpsartillerie betrok zuidwaarts van Waldmohr bivaks. De Hessische cavalerie-brigade overnachtte te Schmittweiler, Kubelberg, Schönenberg en Gries.

De 25e inf.-div. rustte, behalve in de vier laatstgenoemde plaatsen, ook nog in Sand, Elschbach, Ober- en Nieder Miesau; de proviand-colonne, het hospitaal-detachement en het veld-lazaret te Nieder-Miesau, de rest der treinen te Spesbach 5).

Het *XIIe korps* legde 35 K.M. af om van Kaiserslautern tot Homburg veld te winnen.

De eerste échelons van het *Ile korps* werden, voor het spoorwegtransport naar Homburg, te Berlijn ingeladen.

1) I, blz. 410. 2) I, noot o. a. blz. 303. 3) XV, blz. 70. 4) XIV, blz. 59. 5) XVIII, blz. 157 en XIX, blz. 128 en 301.

Ten einde de troepen niet noodeloos te vermoeien, was bepaald, dat tot den 6en Augustus regimentsgewijze, daarna tot den 8en in brigadeverband en na het overschrijden van de grens in divisien vereenigd, moest worden gemarcheerd 1).

Ongeacht de geïsoleerde positie, waarin het IIIe korps zich bevond, schreden dus de verschillende tot het IIe leger behorende afdeelingen op den 7en slechts langzaam voorwaarts. De grootste afstand dien dag door de onmiddellijk volgende afdeelingen afgelegd, bedroeg 24 KM. voor het Xe korps. Het Garde- en IVe korps, die nog bovendien niet in zuiver westelijke, maar in zuidwestelijke richting verplaatst werden, bleven bij de normale marschlengthe zeer ten achteren.

— 8 Augustus. —

Den 8en Augustus begaf Prins Frederik Karel zich des morgens om acht uur over Klein Rederchingen naar den straatweg Bitsch-Rohrbach-Saaralben, doch van Mac Mahon's geslagen afdeelingen was tot dat oogenblik niets bespeurd. Ook de 12e cavalerie-brigade v. Bredow, die zuidwaarts in de lijn Lorenzen-Lemberg-Bitsch eclaireerde, vond van den vijand geen spoor, doch stiet integendeel op afdeelingen van het IIIe leger. Het bleek nu, dat de Fransche maarschalk den terugtocht niet in noord-, maar in zuidwestelijke richting ondernomen had.

Alhoewel door de verlenging van den linkervleugel tot Rohrbach, het marschfront van het IIe leger slechts een uitgebreidheid van 35 KM. verkrijgen zou (Saarbrücken tot Rohrbach), had het Groote Hoofdkwartier het noodzakelijk geacht de tot nu in zelfstandige divisien ingedeelde, doch nog niet als zoodanig gebezigde cavalerie over de legerkorpsen in eerste linie te verdeelen. 2)

Het Garde- en XIIe korps beschikten elk over hun eigen cavalerie-divisie, het IXe over de 25e cavalerie-brigade, zoodat de 6e cav.-div. aan het IIIe en de 5e deels aan het IVe, deels aan het Xe korps werd toegewezen. Om aan de daaruit voort-spruitende nadeelen zooveel mogelijk te gemoet te komen, werd nog bepaald, dat alle aanvoerders van zelfstandig ter verkenning

1) XVII, blz. 4. 2) I, blz. 413.

vooruitgezonden cavalerie-afdeelingen verplicht waren gewichtige meldingen ook rechtstreeks aan het Grootte Hoofdkwartier te zenden. 1) Het Hoofdkwartier van het IIe leger vestigde zich te Saargemünd.

Bij het *IIIe korps* was de *14e brigade, Grüter*, van de 6e cav.-div., uitgezonderd het 6e regiment kurassiers, den 7en over Forbach tot Morsbach (6 KM.) vooruitgegaan. Zij verkende den 8en, zoowel des morgens, als des namiddags (?), in de richting St. Avold-Lixingen en' nam bij Gross Tünchen (Grand Tenquin) een uitgebreide legerplaats waar, terwijl een eskadron ter hoogte van Püttlingen (Puttelange) verband kreeg met de 5e cav.-div.

Om vijf uur 's namiddags trok de vijand uit St. Avold in westelijke richting af (achterhoede van het *IIIe Fransche korps*); twee eskadrons van het 15e regiment ulanen volgden tot Lubeln (Longueville), waarvan er een gedurende den nacht de voeling onderhield.

De *15e cav.-brig., Rauch*, en het 6e regiment kurassiers bleven in hunne bivaks op het exercitieveld ten zuiden van Saarbrücken.

De 5e inf.-div. en de korpsartillerie rustten in hare kwartieren te Saarbrücken en St. Johann.

De 6e inf.-div. verliet hare bivaks op den Galgenberg en marcheerde naar Stieringen Wendel (4 KM.) en omgeving, terwijl de voorhoede Forbach bezette. (7 KM.)

De *11e en 13e cav.-brig., v. Barby en v. Redern*, zooals reeds is gemeld aan het *Xe korps* toegewezen, hadden den nacht van den 7en op den 8en Augustus, achter de Beneden-Blies en Saar, respectievelijk nabij Klein Blittersdorf (22 KM.) en Habkirchen (22 KM.) doorgebracht, met uitzondering van het 17e regiment huzaren, dat het voorgelegen Saargemünd ($\pm$ 5 KM.) bezette en voorposten in de richting van Püttlingen vooruitschoof, welks patrouilles bij Wustweiler op infanterie stieten en nabij Ernstweiler grootere bivaks waarnamen, waarin de drie wapens vertegenwoordigd waren. In den morgen van den

1) III, blz. 32.

Sen over Saargemünd naar Püttlingen en Saarlouis voorwaarts rukkende, vonden deze brigades de laatstgenoemde plaatsen onbezet. De westwaarts van Püttlingen verkennende patrouilles berichtten den afmarsch van een $\pm$ 8000 man sterke vijandelijke afdeeling in zuidwestelijke richting (achterhoede van het IIe Fransche korps).

Van uit Saarlouis werd niets waargenomen.

Alhoewel het Xe korps te St. Ingbert slechts 12 KM. van Saarbrücken verwijderd was, en aldaar tot steun van het IIIe behoorde te worden samengetrokken, werd het evenals het IVe en later ook het geheele Garde-korps in zuidelijke richting verplaatst en over Blieskastel en Frauenberg naar Saargemünd in beweging gesteld, om zoo noodig aan de vernietiging van Mac Mahon's, bij Bitsch onderstelde troepenmacht te kunnen deelnemen.

De 19e inf.-div. bivakkeerde westelijk *van*, de 20e kantonneerde *in* en *om* Saargemünd. 1) De afgelegde weg bedroeg thans ongeveer 22 K. M.

Aanvankelijk had het in de bedoeling van het Hoofdkwartier gelegen van het *Garde-korps* slechts één inf.-div. (de 2e) met de cavalerie naar Gross Rederchingen aan het IVe korps ter hulp te zenden, doch in werkelijkheid vereenigde zich aldaar, tusschen tien en elf uur in den morgen, het geheele korps, dat over Beblenheim, Rheinheim en Obergailbach was gemarcheerd.

Een bataljon tot steun van de cavalerie naar Saargemünd gezonden, keerde des avonds, na door het Xe korps te zijn afgelost, in de bivaks der Garde terug, welke bij Gross Rederchingen en Rimlingen betrokken waren.

Het korps had dien dag van Assweiler 21 en van Blieskastel 24 KM. terrein gewonnen.

Aan het *IVe korps* was de 12e cat.-brig., v. Bredow, welke de linkervleugelcolonne vormde, met een rijdende batterij toegevoegd. Zij strckte hare verkenningen dezen dag tot Drömlingen, 11 KM. van Lorenzen verwijderd en aan den straatweg Lützelstein (La Petite Pierre) — Finstingen (Fenestrange) gele-

1) XX, blz. 37.

gen uit, terwijl het gros der brigade te Saarunion nachtkwartier hield. Bitsch was te vergeefs door haar opgeëischt.

In den vroegen morgen was het *IVe* korps, overeenkomstig de gegeven bevelen, tusschen Gross Rederchingen en Rohrbach in rendez-vous-formatie opgemarcheerd. Toen evenwel overtuigend gebleken was, dat Mac Mahon niet van de zijde van Bitsch behoefde te worden verwacht, ging het op den straatweg Rohrbach-Saarunion over. De voorhoede bereikte Lorenzen (12 KM.), het gros betrok kwartieren langs voornoemden straatweg in Smittweiler, Rablingen, Dehlingen en Bütten, de treinen ter hoogte van Singlingen. Brengt men den afstand van 14 KM., welke de staart van dit korps doorloopen moest om te Rohrbach in verzamelingsvormen op te marcheerden, mede in rekening, dan werd door dezen hoogstens 20 KM. afgelegd.

Het hoofd van het *IXe* korps bleef te Bexbach, de staart sloot aldaar op.

De 18e inf.-div. betrok kwartieren in Altstadt, Limmbach en Nieder Bexbach, de 25e inf.-div. en de 25e cav.-brig. te Reiskirchen, Mittel- en Ober Bexbach, de treinen in Jägersbürg.

Het *XIIe* korps hield te Homburg een rustdag, de achtergebleven deelen marcheerden ter hoogte van het hoofd der marsch-colonne op.

Bij het *Ile* korps werd het spoorwegtransport voortgezet.

Resumeerende werden van de geheele ruitery slechts de 14e, 11e, 13e en 12e cavalerie-brigade vóór het marschfront en daarvan respectievelijk niet verder dan 6, 14, 12 en 8 KM. verwijderd aangetroffen, terwijl gedurende den nacht slechts één eskadron op het initiatief van een regimentscommandant, voorwaarts Lubeln, de voeling met den tegenstander onderhield. De overige cavalerie-divisiën en brigades kleefden aan hare korpsen, die evenmin een groote snelheid van beweging ontwikkelden en, wat het centrum en den linkervleugel, d. w. z., het *IVe*, *Xe* en Garde-korps, betreft, hunne excentrische richting behielden. De grootste marsch bedroeg voor het *Xe* korps nog niet juist 22 KM. Het *IXe* en *XIIe* korps bleven 35 à 40 KM. in tweede linie achter.

— 9 Augustus. —

Op den 9en Augustus bleef het Hoofdkwartier te Saargemünd en was ook aan de korpsen in eerste linie, behoudens kleine troepenverplaatsingen, een rustdag toegedacht. Dientengevolge concentreerde het *IVe korps* zich te Lorenzen, waardoor het hoofd der marschcolonne slechts 4 KM. vorderde, ging het *Xe korps* op den westelijken Saaroever over en rustte de *Garde* in hare bivaks te Gross Rederchingen en omstreken. Ook de cavalerie, welke aan deze korpsen was toegedeeld, behield de standplaatsen, welke daags te voren door haar waren ingenomen.

Niet alzoo het *IIIe korps*. Toen namelijk het 15e regiment ulanen, dat de verkenning tot Möhringen (Marange) uitstreckte, het bericht, dat St. Avold door den tegenstander ontruimd was, bevestigde en tevens wist mede te deelen, dat deze tegen den avond zelfs zijne stelling oostelijk Bingen (Bionville) verlaten had om over de Duitsche Nied tot de hoogten van Peplingen (Plappecourt) terug te trekken, ging de generaal von Alvensleben op eigen verantwoording met de 6e infanterie-divisie tot St. Avold vooruit, niettegenstaande van de zijde van het legercommando Forbach als het meest voorwaarts gelegen vereenigingspunt voor dit korps was aangewezen. De voorhoede, welke dien dag hoogstens 20 KM. aflegde, vatte post nabij Lubeln 1) aan het scheidingspunt der wegen naar Metz en naar Falkenberg (Faulquemont); het 2e regiment dragonders, dat aan de 6e inf. div. was toegevoegd, vond Falkenberg door den vijand verlaten.

De rest van het *IIIe korps*, dus ook de 6e cavalerie-divisie die met uitzondering van het 15e regiment ulanen wederom achter het front teruggeschieden werd, overnachtte, meer achterwaarts, aan weerszijden van den straatweg tot Forbach.

Achter den rechtersvleugel van het *Ile leger* volgde het *IXe korps*. De 18e infanterie-divisie marcheerde over Limbach, Neuhausl en Rohrbach naar St. Ingbert. Binnen een rayon van 4 KM. mochten de oorden worden belegd, de treinen over-

1) 3 KM. van St. Avold verwijderd.

nachtten te Neuhäusl. De 25e inf.-div. en de Hessische cav.-brig. rukten over Wellesweiler naar Spiesen, alwaar zij kwartieren betrokken; de korpsartillerie legerde bij Rohrbach; de treinen rustten bij Kirkel.

Opmerkenswaard is het, dat de 25e cav.-brig. in tweede linie marcheerde en legerde. Tot St. Ingbert waren 18, tot Spiesen 13 KM. afgelegd.

Bij het *XIIe korps* bereikte de 12e cav.-div. met de 23 brig. Frauenberg en met de 24e Habkirchen aan de Blies (30 KM.). De 24e inf.-div. bivakkeerde nabij Rheinheim (25 KM.), de 23e in den omtrek van Wittersheim (22 KM.). 1)

Bij Neunkirchen begon de nitlading van de eerste échelons van het *Ile korps*, welks transport van Berlijn 72 uren in beslag nam. 2)

Nadat de opmarsch van het *Ile* leger aan de Saar alzoo op langzame wijze nagenoeg voltooid en de strategische verhoudingen door de grootendeels negatieve berichten der cavalerie eenigszins opgehelderd waren, werd in den avond van den 9en in het Groote Hoofdkwartier te Homburg tot de voortzetting der operatiën besloten 3) en aan dit leger de terreinstrook toegewezen, welke tusschen den straatweg St. Avold—Falkenberg—Herlingen (Herny)—Han sur Nied—Büchy—Cheminot en dien van Saarunion over Dieuze—Marsal—Moyenvic en Vic gelegen is, met dien verstande evenwel, dat laatstgenoemde weg de zuidelijke grens aangaf, doch niet als marschlijn mocht worden gebezigd. 4)

In deze terreinstrook was voor elk der vier korpsen in eerste linie een straatweg als marschlijn voorhanden.

Zoo was aan het *IIIe* korps die over Falkenberg—Han sur Nied—Büchy—Cheminot toegedacht, waarlangs, om Pont à Mousson te bereiken, van St. Avold 58 KM. moesten worden doorloopen. Het *Xe* korps kon die plaats over Saargemünd—Püttlingen—Hellimer—Gross Tünchen—Landorf—Brülingen (Brulange), Delme—Nomeny bereiken; de afstand Saargemünd—Pont à Mousson bedroeg 90 KM. Het Garde-korps zou de voor-

1) XII, blz. 167. 2) I, blz. 422. 3) I, blz. 424. 4) III, blz. 34.

waartsche beweging over Saarlben — Altdorf — Bermeringen (Birming) — Mörchingen (Morhange) — Bréhain — Oron — Lemoncourten Dieulouard voortzetten. Laatstgenoemde plaats was ongeveer 85 KM. van Saarlben verwijderd.

Aan het IVe korps was de straatweg Lorenzen — Saarunion — Altweiler — Münster — Marimont (Mürsberg) — Château Salins — Manhoue — Marbach voorloopig ten gebruike afgestaan. Om dit rivierovergangspunt te bereiken, moesten van Saarunion 90 KM. worden afgelegd.

De drie overige korpsen zouden aanvankelijk in tweede linie volgen, waarbij het IXe en IIe achter den rechtervleugel, het XIIe daarentegen achter het centrum tot rechtstreeksche ondersteuning gereed gehouden moesten worden. Deze verdeling vond haren grond in de zekerheid, dat de hoofdmacht des tegenstanders zich vóór den rechtervleugel van het IIe leger bevond.

Ook het XIIe korps verkreeg een afzonderlijke marschlijn, te weten den straatweg Metzingen — Pfarrebesweiler — Barst — Vahl Ebersing — Lixingen — Lellingen — Vahlen — Chémery — Thonville — Brüligen — Vatimont (Wallersberg) — Baudrécourt — Morville sur Nied — Solgne.

Aan alle korpsen werd voorts de vergunning verleend ten deele door requisitie in hunne verpleging te voorzien en elk daartoe een strook toegewezen, welke aan weerszijden van de gevolgde marschlijn een uitgestrektheid van 10 KM. had. 1)

— 10 Augustus. —

Eerst in den loop van den 10en kwam het bevel tot de hervatting der voorwaartsche beweging naar de Moezel — welke evenwel niet vóór den 11en behoefde aan te vangen — in het Hoofdkwartier van Prins Frederik Karel aan, hetwelk ook voor dezen dag te Snargemünd gevestigd bleef. Tevens werd daarin — zonder herroeping van het bevel van den Sen — gelast de cavalerie op grooten afstand ter verkenning voornit te zenden en deze door ver vooruitgeschoven voorhoeden te steunen.

Het IIIe korps vereenigde zich te St. Avold. Het 15e regi-

1) I, blz. 393 en 425.

ment ulanen berichtte in den loop van den dag, dat het IIIe Fransche korps de teruggaande beweging nabij Peplingen en Pont à Chaussy aan de Fransche Nied gestaakt had. Op bevel van het legercommando werden nu ook de overige regimenten van de 6e cav.-div. in de richting van Falkenberg vooruitgeschoven, waar zij achter de 11e brig. van de 5e cav.-div. den nacht doorbrachten.

De 11e cav.-brig. v. Barby, schreed tot Falkenberg, de 13e v. Redern, tot Landorf voort; hare voorposten strekten zich, aansluitende bij die van het 15e regiment ulanen op den straatweg St. Avold—Metz, van Rollingen (Raville), op den westelijken oever van de Duitsche Nied, tot Baronweiler (Baronville) aan den straatweg Saargemünd—Nancy uit.

Talrijke patrouilles en verkenningsdetachementen drongen nog meer westelijk door; alle bevestigden, dat het gros der vijandelijke strijdkrachten achter de Fransche Nied had post gevat. Bij Pange, Mont en Puche waren groote legerplaatsen gezien; sterke colonnes marcheerden van Metz naar Kurzel (Courcelles Chaussy); vijandelijke infanterievoorposten stonden in groote getalen westwaarts van de zoo even genoemde terreinafscheiding; zoo was o. a. het spoorwegstation Sanry met circa een bataljon bezet. Ook vernam men, dat te Metz versterkingen uit Nancy (VIe korps, Canrobert.) waren aangekomen. Een officierspatrouille van de brigade v. Redern vond Château Salins onbezet.

Het Xe korps bereikte Püttlingen en had dien dag gemiddeld slechts $1\frac{1}{2}$ Duitsche mijl, of $\pm 13\frac{1}{2}$ KM. terrein gewonnen 1).

Het Garde-korps marcheerde te ongeveer 9 uur in den morgen over Singlingen en Achen naar Saarlben. Het hoofd der marsch-colonne schreed circa 18 K.M. voort; de staart sloot op tot Herbitzheim, hetwelk eerst te $4\frac{1}{2}$ uur 's namiddags werd bereikt 2).

Van het IVe korps vestigde de 12e cav.-brig. zich met het gros te Eschweiler (12 KM. zuidwaarts van Saarunion) en met patrouilles in de lijn Pfalzburg—Saarburg (respectievelijk 17 en 16 KM. van Eschweiler verwijderd), die evenwel niets van den vijand bespeurden. Het gros van het IVe korps hield nachtkwartier te

1) XV, blz. 73. 2) XVI, blz. 146.

Saarunion, dat slechts 7 KM. van Lorenzen, waar men den vorigen nacht doorgebracht had, verwijderd lag.

De samenstellende deelen van het *IXe korps* namen des middags de volgende opstellingsplaatsen in: de 18e inf.-div. ten deele in, ten deele *voorwaarts* van Saarbrücken; zij belegde de oorden Klein Rosseln—Forbach—Behren—Kerbach—Etzlingen—Alstingen en Hesslingen (15 KM.); de korpsartillerie rustte nabij Speicherén; de 25e cav.-brig. betrok kwartieren in St. Johann; de 25e inf.-div. mede aldaar, alsook in Scheidt en Bischmisheim; de treinen parkeerden te Rentrisch.

De staart van het *XIIe korps* rejoigneerde het hoofd, dat te Habkirchen rustte en bijgevolg slechts 5 KM. vorderde.

De uitlading van het *Ile korps* werd te Neunkirchen voortgezet. De korpscommandant ontving den last zijn korps, zoodra dit te Saarbrücken verzameld was — waarheen de reeds uitgeladen afdeelingen opvolgend in beweging waren gesteld — op een dagmarsch achter het *IXe korps* te doen opsluiten 1).

In het kort samenvattende, stonden de grossen van het 15e regiment ulanen en van de 14e en 13e cavalerie-brigade, in den namiddag van den 10en, van Rollingen, aan den straatweg St. Avoild—Metz, tot Baronweiler aan dien van Saarlben naar Dieulouard, ongeveer 10 à 30 KM. vóór de korpsen in eerste linie, die échelonsgewijze met den rechtervleugel vóór, opvolgend te St. Avoild (*IIIe*), Püttlingen (*Xe*), Saarlben (*Garde*) en Saarunion (*IVe*) opmarcheerden. De linkervleugel van het marschéchiquier bleef bijgevolg één dagmarsch bij den rechter achter, hetgeen de aandacht trekt omdat de drie bedoelde korpsen ternauwernood 13½, 18 en 7 KM. veldwonnen. De 12e cav.-brig. dekte de linkerflank van het *IVe korps*. De overige cavalerie was werkeloos. Ook het *IXe* en *XIIe korps* schreden, ongeacht den rustdag van den 8en, respectievelijk slechts 15 en 5 KM. voort.

— 11 Augustus. —

Op dezen dag marcheerde de *6e cav.-div.* naar Diedersdorf (Thicourt, 10 KM.) en stond dientengevolge wederom achter

1) *III*, blz. 35 en *I*, blz. 432.

de 5e cav.-div. Alleen het 15e reg. ulanen, dat één dagmarsch vooruit was, berichtte reeds in den vroegen morgen den afmarsch van de vijandelijke afdeelingen uit de legerplaatsen bij Mont en Sillers (Silly) in de richting van Metz en volgde deze tot Puche. De gedurende dezen verkenningsrit gemaakte gevangenen behoorden tot het Fransche IIIe, IVe en Garde-korps.

Het *IIIe korps* legde van St. Avold tot Falkenberg een afstand van 11 KM. af.

De *11e cav.-brig.* had hare voorposten in de 10 KM. breede lijn Remilly—Han sur Nied—Vatimont uitgezet. Daarbij in zuidelijke richting aansluitende, stonden de veiligheidstroepen van de *13e cav.-brig.* van Morville over Delme tot Laneuveville; deze verkenden zuidwaarts tot Château Salins en in westelijke richting tot Nomeny aan de Seille.

Het 3e esk. van het Maagdenburgsch huzarenregiment N°. 10 ging in den nacht van 11 op 12 Augustus, ter vernieling van de telegraphische- en spoorweggemeenschap tusschen Nancy en Metz, van Aulnois sur Seille tot Dieulouard vooruit, doch werd in de volledige uitvoering daarvan door vijandelijke infanterie verhinderd. Toch wierp deze handeling in zooverre een niet onbelangrijk voordeel af, dat men de aanwezigheid van een steenen rivierovergang aldaar melden kon, die, eerst sedert kort gebouwd, niet op de Duitsche stafkaarten voorkwam en van welks bestaan men in het Hoofdkwartier van het IIe leger geen kennis droeg 1).

Een over Pange voortschrijdende patrouille vond de legerplaats bij Puche verlaten.

Van het *Xe korps* vormde de 37e brigade 2) der 19e inf.-div. te Gross Tüchchen de voorhoede en betrok de 38e brig. kantonnementsbivaks nabij Hellimer (10 KM.), alwaar ook de 20e inf.-div. en de korpsartillerie den nacht doorbrachten.

Bij het *Garde korps* werd heden voor het eerst een klein gedeelte der cavalerie, bestaande uit de *Garde drag.-brig.* waaraan een rijdende batterij der korpsartillerie was medegegeven, naar Bermeringen op 15 KM. vooruitgeschoven. De voorhoede

1) XXIV, blz. 121 tot 124 en XXVIII, blz. 16. 2) XV, blz. 73.

van dit korps bereikte Insmingen en vorderde mitsdien 13 KM., het gros overnachtte in de 7 KM. diepe strook Geblingen—Saaralben 1) en won dus slechts 7 KM.

De 12e cav.-brig., tot staan komende in de lijn Finstingen—Hirschland, verkende tot Marsal (35 KM.) en Saarburg. (15 KM.). Officierspatrouilles bereikten Nancy en St. Nicolas du Port aan de Moezel, welke plaatsen, ongeveer 70 KM. van Finstingen verwijderd, onbezet gevonden werden.

De voorhoede van het 17e korps ging tot Münster (15 KM.), het gros concentreerde zich te Harskirchen (4 KM. van Saarunion gelegen). Op dezen dag werd dus eigenlijk slechts van Saaroever verwisseld.

Van het 19e korps rukte de 18e inf.-div. tot Merlenbach—Beningen vooruit. Staf Merlenbach, kantonnementen, behalve in de reeds genoemde oorden, in Kocheren, Ditschweiler, Nassweiler en Folklingen; de korpsartillerie betrok kwartieren in Morsbach en Rossbrücken, de 25e inf.-div. in Forbach, Oettingen, Etzlingen en Behren, de 25e cav.-brig., behalve in de vier laatstgemelde plaatsen, ook nog in Reimsingen en Emmersweiler; de treinen parkeerden in Stieringen Wendel en de Neue Glashütte (Verrerie Sophie), zoodat dit korps op een ruimte van 7 KM. breedte en 10 KM. diepte te zamengedrongen was.

De verschillende onderdeelen kwamen gemiddeld slechts 6 tot 8 KM. vooruit.

Het 17e korps ging bij Saargemünd op den linker Saaroever over.

Van het 11e korps waren het hoofdkwartier en het grootste gedeelte van de 4e inf.-div. te Homburg vereenigd, de 3e inf.-div. en de korpsartillerie alreeds te Neunkirchen uitgeladen, terwijl enkele infanterie- en alle treinafdeelingen nog per spoor werden vervoerd.

Wanneer wij de verschillende bewegingen beknopt overzien, dan werd, ongeacht het bevel uit het Groote Hoofdkwartier om den 11en de operatiën aan te vangen, dien

1) XVI, blz. 342.

dag zoo goed als niet gemarcheerd en, aangezien het IIIe en Xe korps een grooteren weg aflegden dan het Garde en IVe korps, de afstand, waarop de linkervleugel van het marschfront bij den rechter-achterbleef, tot een sterken dagmarsch (30 KM.) vermeerderd. Wekte dit den 10en reeds onze bevreemding, onbegrijpelijk wordt het den 11en, omdat de middelerwijl, in den nacht van 10 op 11 Augustus ingekomen berichten der cavalerie, welke zaakrijker waren dan de voorafgaande, de overtuiging hadden verschaft, dat de rugwaartsche beweging des tegenstanders achter de Fransche Nied tot staan gekomen was en dus een beslissing aan die terreinafscheiding kon worden verwacht. Door sommigen is beweerd, dat deze échelonsformatie met opzet gekozen was, om de teruggehouden korpsen de gelegenheid te geven naar het noorden in te zwenken, wanneer Bazaine offensief tegen het Ie leger mocht optreden. Uit de groepeerings der korpsen, zooals Plaat X ze op den 11en toont, en uit de breedte van het marschéchiquier blijkt evenwel het onhoudbare van deze onderstelling, terwijl het bevel 1), dat te middernacht van den 11en op den 12en uit het Groote Hoofdkwartier te Püttlingen aankwam — waarheen het legercommando verplaatst was —, aan de waarheid daarvan elken grond ontnemt.

Dit bevel toch gelastte, in verband met de aanwezigheid van een groot gedeelte van de vijandelijke strijdkrachten vóórwaarts van Metz en achter de Fransche Nied, een engere aansluiting van het Ie en IIe leger op het IIIe korps te Falkenberg. Daartoe moest het IXe korps naar Lubeln marcheeren, het IIe, voor zoover het beschikbaar was, te St. Avold opsluiten en het Xe over Lellingen achter het IIIe plaats nemen, terwijl de bewegingen van het Garde, IVe en XIIe korps derwijze geregeld behoorden te worden, dat zij zoowel naar den rechtervleugel aansluiten, als hun marsch in de richting van Nancy vervolgen konden. Alle korpsen moesten het tweede échelon van hun treinen in het rayon van den 11en achterlaten, ten einde de wegen van overtollige wagencolonne te bevrijden.

1) I, blz. 431 en 432.

Met goedkeuring van het Grootte Hoofdkwartier, week men bij het uitreiken der marschbevelen, in zooverre van het vorenstaande af, dat het Xe korps, niet achter het IIIe samgetrokken werd, maar zijn oorspronkelijke marschrichting behield. Ten opzichte van het IIe korps kon onmogelijk aan het verlangen worden voldaan, daar dit nog niet geheel te Neunkirchen (30 KM. van St. Avold verwijderd) uitgeladen en bij gebrek aan grooten en kleinen trein nog niet marsch, veel minder gevechts- en operatievaardig was. Over de standplaatsen der korpsen schijnt men dus in het Grootte Hoofdkwartier niet altijd naar behooren te zijn ingelicht.

Van de geheele in eerste linie beschikbare cavalerie, verichtten alleen de 11e en 13e cav.-brig. dezen dag den strategischen veiligheidsdienst vóór het geheele front. Te vergeefs zoekt men naar beweegredenen, welke de werkeloosheid der overige ruitery zouden kunnen verklaren.

— 12 Augustus. —

De berichten, welke den 11en en, zooals weldra zal worden vermeld, ook in den voormiddag van den 12en bij het inmiddels naar Gross Tüchen verplaatste Hoofdkwartier inkwamen, leerden, dat ten zuiden van Metz tot aan de Moezel geen vijandelijke afdeelingen meer werden aangetroffen en de hoofdovergangspunten dezer rivier onvernield en onbezet gebleven waren, zoodat het Rijnleger de eerst onlangs ingenomen en gedeeltelijk reeds versterkte stelling aan de Fransche Nied wederom verlaten had, doch voor het grootste gedeelte nog oostwaarts van Metz vertoefde.

Daar deze mededeelingen min of meer strijdig waren met een voorzienende en rationeele strategie aan 's vijands zijde en daarop dus niet al te zeer mocht worden vertrouwd, bleek eerst nu hoe noodzakelijk het ware geweest grootere cavalerie-afdeelingen tijdiger naar het plateau tusschen Moezel en Maas vooruit te zenden en ontving de commandant van het Xe korps dan ook des namiddags twee uur het bevel deze ge-

wichtige taak aan den generaal von Rheinhaben 1) op te dragen, waartoe de geheele 5e cavalerie-divisie met den meesten spoed wederom vereenigd en door de 11e en 13e cav.-brig. reeds den 12en in de richting van de Moezel, meer bepaald van Pont à Mousson en Dieulouard, terrein gewonnen moest worden, met het doel den straatweg Metz—Verdun zoo spoedig mogelijk te bereiken en vast te stellen of de aftocht des vijands al dan niet langs dezen straatweg plaats vond.

Tegelijkertijd werd aan het IVe korps bevolen de 12e cav.-brig. op den 13en naar hare divisie te doen afmarcheeren en aan het Xe korps om in den vroegen morgen van dien dag een infanterie-divisie met den lichten bruggetrein over Delme naar Pont à Mousson in beweging te stellen. De voorhoede van deze divisie moest dit hoogst gewichtige rivierovergangspunt nog dien dag in bezit nemen en de verbinding met de cavalerie onderhouden 2).

In den aanhef met deze zienswijze niet geheel overeenstemmende, gaf het Groote Hoofdkwartier des namiddags te 4½ uur het navolgend bevel uit, dat drie kwartier later reeds te Gross Tanchen werd ontvangen. 3)

„Voor zoover de ingekomen berichten een overzicht van den toestand aan 's vijands zijde veroorloven, is het waarschijnlijk, dat zijne hoofdmacht haren terugtocht over de Moezel uitvoert.”

„Zijne Majesteit beveelt in verband daarmede, dat:

„Het Ie leger morgen (13 Aug.) naar de Fransche Nied oprukt en met het gros — dat het spoorwegstation Courcelles doet bezetten — in de lijn Pange—les Etangs plaats neemt, terwijl de cavalerie, in de richting van Metz eclaireerende, de Moezel benedenwaarts van genoemde plaats overschrijdt.”

„Het IIe leger marcheert met de hoofden der colonnes in de lijn Buchy—Château Salins, schuift voorposten aan de Seille vooruit en stelt zich zoo mogelijk in het bezit van de Moezelovergangen nabij Pont à Mousson, Dieu-

1) Commandant der 5e cavalerie-divisie. 2) I, blz. 442 en III, blz. 41 en 42. 3) I, blz. 443.

louard, Marbache, enz.; de cavalerie verkent aan gene zijde van de Moezel."

„Het IIIe leger zet de voorwaartsche beweging naar de lijn Nancy—Luneville voort."

Waarom het stafwerk de slotaline van dit bevel niet vermeldt, waarin „aan de treinafdeelingen vergund werd hare legerkorpsen tot de Moezel en de Meurthe te volgen" wekt te recht bevreemding.

Ten duidelijkste spreekt uit dezen maatregel, dat een offensief des vijands op den rechter Moezeloever niet meer werd verwacht, hetwelk den 11en nog zoozeer werd gevreesd, dat men toen een tegengesteld bevel meende te moeten geven.

De opvatting van 's Prinsen Hoofdkwartier was o. i. juist. Niet op den 11en Augustus, toen het operatiefront van het vereenigde Ie en IIe leger, met vijf korpsen in eerste linie, slechts 30 KM. bedroeg, terwijl vier korpsen achter den rechtervleugel in tweede linie tot ondersteuning gereed stonden, behoefde men den toestand zoo donker in te zien, dat aan de troepen de beschikking over hunne treinen moest worden ontzegd. Wel daarentegen maande de uitgebreidheid van het marschéchiquier in de eerstvolgende dagen tot meerdere voorzichtigheid, toen het IIe leger zich van het Ie afscheidde en het IIIe, Xe, Garde en IVe korps zich ten gevolge van de hun aangewezen, straalsgewijze uiteenlopende marschrichtingen meer en meer van elkander verwijderden, niettegenstaande zij zich gedurende deze voorwaartsche beweging — ten minste zoolang de toestand aan 's vijands zijde niet voldoende was opgehelderd — ernstig in hun rechterflank bedreigd moesten achten.

Op dezen dag verrichtte de 6e cavalerie-divisie een verkenning op groote schaal. Te acht uur in den morgen rukte de brigade Rauch daartoe, met de rijdende batterij, van Argenchen (Arriance) over Pange voorwaarts, gevolgd door de brigade Grüter, die ter opname aan de Nied post vatte en tegelijkertijd naar het zuiden de verbinding met de 5e cav.-div. opzocht en tot stand bracht. De brigade Rauch vond Pange onbezet. Verder door-dringende, waarbij de artillerie vijandelijke infanterie uit Laquenexy verdreef, nam men westwaarts van Ars Laquenexy

en Coincy een vijandelijke legerplaats waar, doch werd weldra door aanvallend voorwaarts dringende Fransche infanterie in de verdere waarneming gehinderd, ja, zelfs tot den terugtocht genoopt. Een ander gedeelte der brigade was ondertusschen in noordelijke richting over Marsilly en Coincy voortgerukt en bemerkte uitgebreide infanteriebivaks nabij Grigy en Borny. Een eskadron, hetwelk over Ogy tot Noisseville trachtte door te dringen, werd door vuur uit laatstgenoemde plaats genoodzaakt naar St. Barbe uit te wijken, van welk hooggelegen punt het vijandelijke bivaks tusschen Servigny en Metz waarnam.

De afdeelingen, die door de brig.-Grüter in de linkerflank gedetacheerd waren, stieten bij Courcelles sur Nied en Orny op vijandelijke cavalerie, die evenwel ijlings aftrok 1).

Na afloop der verkenning overnachtte de 6e cav.-div. te Chanville (12 KM. van Thicourt), het gros der voorposten rustte nabij Pange aan de Seille, de uiterste veiligheidstroepen stonden in de lijn Ogy—Sorbey (frontbreedte $6\frac{1}{2}$ KM.).

Het *IIIe korps* bleef te Falkenberg.

Bij het voorwaarts dringen der, aan het Xe korps toegevoegde cavalerie-brigades over Chesny en Jury stieten afdeelingen van het 11e huzaren en het 13e ulanenregiment op een Fransch jagereskadron, dat uitweek en tot Peltre vervolgd werd. Noordwaarts van deze plaats, welke door infanterie bezet was, zag men een vijandelijke legerplaats. Meer naar het noordwesten naderden drie eskadrons Brunswijksche huzaren, van de brigade v. Redern, van Luppy, over Fleury en Magny, Metz tot op ± 4 KM. zonder op vijandelijke afdeelingen te stuiten. Uitgebreide legerplaatsen waren duidelijk in meer oostelijke richting zichtbaar.

Tegelijkertijd bereikten kleinere afdeelingen de Moezel.

Het 1e eskadron van het 10e regiment huzaren vond Nancy wederom onbezet, doch stiet te Champigneulles op vijandelijke infanterie. Bij Frouard (13 KM. ten zuiden van Dieulouard) gelukte het de spoorbaan naar Metz, alsook de telegraphische gemeenschap te vernielen. Officierspatrouilles naar Dieulouard

1) I, blz. 438 en 439.

en Pont à Mousson (3e esk., 10e reg. huz.) gezonden, vonden deze plaatsen niet bezet en namen een druk verkeer langs de spoorbaan Nancy—Metz waar.

Een detachement Brunswijksche huzaren en Oldenburgsche dragonders, hetwelk eenigen tijd later te Pont à Mousson bezig was de spoorweg- en telegraphische gemeenschap tusschen laatstgenoemde plaatsen te verbreken, werd in den namiddag, ten gevolge van onvoldoende beveiliging, door deelen van de Fransche cavalerie-brigade Margueritte overvallen, neergesabeld, gevangen gemaakt of op de vlucht gedreven. 1) De overblijfselen verzamelden zich eerst wederom bij Raucourt, 15 KM. van Pont à Mousson verwijderd.

De 11e *cav.-brig.* rustte te Remilly (18 KM.) met voorposten in de lijn Sorbey—Buchy—Raucourt, terwijl de 13e *cav.-brig.* de hare in de lijn Raucourt—Nomeny—Aulnois sur Seille plaatste en het gros in Delme (22 KM.) onderbracht.

Zoo bivakkeerde het 2e eskadron van het 10e regiment huzaren in vereeniging met het 11e regiment te Raucourt, gedekt door het 4e eskadron, hetwelk te St. Jure op voorposten stond.

Het 3e eskadron, hetwelk het defilé van Atton wilde overschrijden, vond dit bezet en zag zich genoodzaakt bij Eply te overnachten. 2)

De 19e infanterie-divisie van het Xe *korps*, welke naar Landorf was gemarcheerd (17 KM.), werd 's namiddags vijf uur gealarmeerd en zette de beweging over Baronweiler tot Delme voort (22 KM.), waar bivaks betrokken werden. 3) Totaal van den afgelegden weg 39 KM.

De 20e infanterie-divisie en de korpsartillerie overnachtten te Landorf.

De *Garde drag.-brig.* bereikte Oron (20 KM.). Het overige gedeelte van het *Garde korps* legerde langs de marschlijn van Mörchingen (Morhange) tot Wirmingen (Virming) over een diepte van circa 9 KM. De afgelegde weg bedroeg 27 KM.

1) I, blz. 441 en XXVII, blz. 2) XXIV, blz. 121.

3) o. a. door het 8e Westfaalsche inf.reg. N°. 57 tusschen Donjeux en Oriocourt.

De 12e cav.-brig. en de voorhoede schreden voort tot Burgalt-dorf, het gros van het 17e korps tot Münster (14 KM.).

Van het 19e korps was de 18e inf.-div., na 15 KM. te hebben gemarcheerd, met het hoofd te Lubeln en voorts zooveel mogelijk in Durchthal, Walmen, Folschweiler en St. Avold ondergebracht. De 25e inf.-div. betrok kantonnementsbivaks te Klein Ebersweiler, Kammern, Machern, Genweiler en Sengebusch, alwaar ook de 25e cav.-brig. onderkomen vond. De korps-artillerie kantonneerde tusschen de 18e en 25e inf.-div. aan beide zijden van den straatweg naar Metz. De treinen stonden te Bettingen les Avold, Oberhomburg en Freimengen.

De voorhoede van het 17e korps ging tot Lixingen, het hoofd van het gros bereikte Barst (20 KM.), de staart sloot op tot Oberhost (15 KM.).

Het 12e korps was voor het grootste gedeelte langs den straatweg Neunkirchen—Saarbrücken geëchelonneerd. Ten einde zooveel mogelijk aan het bevel uit het Groote Hoofdkwartier, om te St. Avold steun te bieden, te voldoen werd een regiment infanterie daarheen van Saarbrücken per spoor vervoerd.

De laatste infanterieafdeelingen $\frac{II \text{ en } F}{61}$ werden respectievelijk $6\frac{1}{2}$ en $9\frac{1}{2}$ uur 's avonds te Homburg uitgeladen; $\frac{I}{61}$ kwam aldaar eerst te $6\frac{1}{2}$ uur voormiddags van den 13en aan. 1)

— 13 Augustus. —

Met zekerheid kon de vraag, of het gros van het Rijnleger zich nog tusschen de forten en de vesting bevond, dan wel reeds naar de Maas afmarcheerde, eerst beantwoord worden, als het aan de Duitsche cavalerie gelukte tot de straatwegen van Metz naar Verdun door te dringen en zich daar te handhaven. Deze zekerheid nu was, ten gevolge van de onvoldoende maatregelen, welke in verband daarmede door het Hoofdkwartier genomen waren, en van de geringe snelheid, waarmede zich de

1) XXIII, blz. 71.

bewegingen der, met deze taak belaste cavalerie kenmerkten, op den 13en geenszins, doch ook voorspands niet te verkrijgen, zoodat men bij de samenstelling van het marschbevel voor den 14en zoowel het oog richtte naar het plateau tusschen Moezel en Maas, als naar het versterkt bruggehoofd van Metz. Van daar een hinken op twee gedachten, een najagen van twee geheel verschillende, ja zelfs min of meer tegenstrijdige doeleinden en als gevolg daarvan een weifelende strategie.

Het pijnlijke van dezen toestand wordt in het officieel relaas van de operatiën van dit leger naar waarheid geschetst, waar de schrijver zegt: „Eenerzijds wilde men den met zooveel inspanning verkregen voorsprong voor de volgende operatiën niet verloren doen gaan, ten andere evenwel koesterde men bij voortdurend zorg voor een offensief van het bij Metz vereenigde gedeelte der Fransche strijdkrachten.” 1)

Leerrijk is in dit opzicht een vergelijking met de *niet minder groote* voorzichtigheid en toch *zooveel* grootere voortvarendheid, welke Napoleon, onder overeenkomstige omstandigheden, in de dagen van 10 tot 14 October 1806 ten toon spreidde, waarbij zijne handelingen niet door vrees of zorg werden geleid, maar, als bewijs van zelfbewuste kracht, den stempel droegen van den ernstigen wil om den tegenstander een gevoeligen slag toe te brengen, waartoe zijne geniale combinatiën en de daaruit voortspruitende krachtsgroepeering hem naar elke richting in staat stelden (Zie hierachter: „Overzicht van de operatiën tusschen 8 en 14 October 1806”).

Dat het marschbevel, hetwelk den 13en uit het Hoofdkwartier te Delme voor den volgenden dag werd uitgegeven, van dit gemis aan eenheid van doel en handeling de onmiskenbare sporen droeg, valt niet weg te cijferen.

Het luidde als volgt:

„Het Ite leger zal morgen meer tot de Moezel naderen en tevens de ontwikkeling van den gang van zaken bij Metz in het oog houden.”

„De 5e cav.-div. gaat dien dag op het plateau tusschen

1) III, blz. 45.

Moezel en Maas naar Thiaucourt vooruit en zendt hare uiterste verkenningsafdeelingen in noordelijke richting tot waarneming van den straatweg Metz—Verdun voorwaarts. Les Baraques, oostelijk van Chambley gelegen, en het plateau van Gorze geven uitzicht op dien straatweg."

"Daarachter concentreert zich het Xe korps — *dat men zich als voorhoede van het IIe leger dacht* 1) — in en rond Pont à Mousson op de beide oevers van de Moezel en bezet de straatwegen, die in het dal van deze rivier naar Metz leiden, alsmede het punt, waar de wegen van Pont à Mousson naar Flirey en Thiaucourt zich van elkander afscheiden, met infanteriedetachementen."

"Tevens draagt het korpscommando zorg ongeveer ter hoogte van Atton (3½ KM. zuidoostwaarts van Pont à Mousson gelegen), zoo noodig (?) door gebruikmaking van den lichten bruggetrein van het IIIe korps, naast den bestaanden, nog één rivierovergang in gereedheid te doen brengen."

"Verband moet langs den linkeroever van de Moezel met het Garde korps worden gezocht."

"Het op den rechter Seille-oever legerende gedeelte van het Xe korps mag niet vóór drie uur in den morgen opbreken."

"Het IIIe korps marcheert over Louvigny naar Cheminot, alwaar ook het korps hoofdkwartier verblijf houdt, de staart sluit op ter hoogte van Vigny. *Enige eskadrons van de 6e cav.-div.* 2) beveiligen ook morgen den rechtervleugel van het IIe leger in de richting van Metz."

"Het IXe korps bereikt met de spits der marschcolonne en het hoofdkwartier Buchy; de staart sluit op tot Maiweiler (Many)."

"Het XIIe korps rukt over Brüligen, Vatimont, Baudrécourt, Morville sur Nied, Tragny en Moncheux met het hoofdkwartier en de spits der marschcolonne tot Solgne, de staart vermindert de colonnediepte tot Vatimont. De

1) III, blz. 47.

2) Wij cursiveren, zie de latero beschouwingen over het gebruik der cavalerie.

cavalerie moet voornamelijk in de marschcolonne worden ingedeeld, daar het legercommando zich voorstelt haar in het vervolg (?) aan gene zijde van de Moezel te bezigen."

„Het Garde korps zendt twee cavalerie-brigades met rijdende artillerie en een voorhoede naar Dieulouard; de staart sluit tot aan de Seille op; het hoofdkwartier vestigt zich te Arraye."

„Het IVe korps marcheert naar de Seille in de richting van den Moezelovergang bij Marbache. Het hoofdkwartier begeeft zich naar Manhoué, de staart bereikt Château Salins."

Gaan wij thans na in hoeverre de voor den 13en voorgeschreven bewegingen (zie blz. 312 en 313) in werkelijkheid werden verricht.

Ongeacht de algemeene bevelen van den 10en en de stellige orders van den 12en, schijnt de generaal von Rheinhaben niet aan den last te hebben kunnen voldoen om aan gene zijde van de Moezel werkzaam op te treden. In den avond van den 13en toch wordt hij met het grootste gedeelte van de 11e en 13e cav.-brig. nog te Pont à Mousson aangetroffen. Zooveel is zeker, dat deze afdeelingen geen buitengewoon groote snelheid van beweging ontwikkeld hadden, daar zij door de infanterie der 19e div., die een ongeveer gelijken afstand had af te leggen ($\pm$ 30 KM.), te Pont à Mousson werden achterhaald.

De brig.-v. Redern nam den veiligheidsdienst op beide oevers waar en zond het Brunswijksch huzaren regiment No. 17 tot Regniéville en Haye (11 KM. van Pont à Mousson verwijderd, dus niet verder dan divisiecavalerie in normale gevallen eclaireert) 1) in de richting van Thiaucourt vooruit. Deze cavalerie stiet bij herhaling op vijandelijke bereden jagers, die stoutmoedig optraden. In verband daarmee is de onderstelling niet te gewaagd, dat de commandant der 5e cav.-div., die slechts weinig inlichtingen aangaande den tegenstander had, zich wellicht te zwak gevoelde tegenover de geheele Fransche cavalerie.

1) XXX, blz. 28 en volgende.

De brig.-v. Barby overschreed de Moezel niet eens, doch bivakkeerde op den rechteroever oostwaarts van de stad.

De 12e cav.-brig., v. Bredow, trachtte ingevolge de ontvangen bevelen hare divisie te rejoigneeën. Na 52 KM. te hebben gemarcheerd, overnachtte zij te Jallaucourt.

In den vroegen morgen werd de 6e cav.-div. in hare voorpostenstelling bij Pange sur Nied afgelost door de beide regimenten divisiecavalerie, haar gelast het terrein tusschen Nied en Moezel af te sluiten door voorposten te betrekken in de lijn Sorbey—Corny en de voorwaartsche beweging van het IIe leger zodoende in de rechterflank te beveiligen.

Het 16e reg. huz. stiet daarbij, ter hoogte van Fleury, op een vijandelijk eskadron, dat in allerijl op Magny terugtrok, hetwelk evenals het dorpje Marly was bezet. Op de hoogten langs den westelijken Seille-oever nam men tevens een vijandelijke legerplaats waar.

De brig.-Rauch koos met het 3e reg. huz. op den rechteren het 16e op den linkervleugel opvolgend stelling in de lijn Courcelles—Pouilly—Corny (Breedte 19 KM.). Rechts sloten zich daarbij de bovengenoemde huzaren regimenten der divisie-cavalerie aan.

Augny werd niet bezet gevonden, daarentegen leerden herhaalde verkenningen, dat achter La Grange Mercier, Magny, Peltre, Jury en Ars Laquenexy twee tot drie vijandelijke korpsen, over onderscheidene legerplaatsen verdeeld, bivakkeerden. Genoemde plaatsen schenen sterk bezet en tot verdediging te zijn ingericht; zij waren in zuidelijke en oostelijke richting door talrijke infanterievoorposten gedekt. Westwaarts van Montigny — een der voorsteden van Metz — nam men aan de Moezel een tentenkamp waar.

Achter de brig.-Rauch, lag de brig.-Grüter te Verny en de nabijgelegen dorpen Pournoy la Grasse, Chérissey en Orny in kwartier. Met de 5e cav.-div. was te Pont à Mousson verband gekregen.

Om elf uur voormiddags nam de 1e cav.-div., welke tot het Ie leger behoorde en heden voor het eerst in de voorste linie optrad,

het vak Courcelles—Chesny over, zoodat de regimenten divisie-cavalerie konden inrukken. 1)

Achter voornoemden sluier geschieden de onderscheidene troepenverplaatsingen van het IIe leger.

Van den rechtervleugel beginnende, rukte de voorhoede van het *IIIe korps* tot Buchy (21 KM.) en het gros tot Bechy (18 KM.) vooruit, terwijl de staart tot Han sur Nied opsloot.

De 19e inf.-div., en flèche vooruitgeschoven, bereikte Pont à Mousson (27 KM.). Na van 3 tot 5 uur 's morgens een korte rust genoten te hebben, was zij uit haar bivak naar Nomeny opgebroken, alwaar zij eerst te twee uur 's namiddags aankwam (13 KM. in 9 uur tijds). Hier werd afgekookt. Om 4½ uur zette men de beweging voort en kwam tegen het vallen der duisternis te bestemder plaats aan. Op beide oevers van de Moezel werden daarop afdeelingen in de richting van Metz ter beveiliging vooruitgeschoven. Twee bataljons van het 57e reg. inf. bezetten Dieulouard (7 KM. van Pont à Mousson verwijderd) te ongeveer 10½ uur 's namiddags ten einde verband met het Garde korps te verkrijgen.

De 20e inf.-div., de korpsartillerie en het hoofdkwartier overnachtten te Aulnois sur Seille, respectievelijk 30 en 23 KM. marcheerende, zoodat de diepte van het gros $\pm$ 7 KM. bedroeg.

De *Garde drag.-brig.* bezette Dieulouard (37 KM.), alwaar de zooveen genoemde bataljons van het 57e reg. inf. haar tot steun en opname dienden.

Het gros van het *Garde korps* marcheerde over Bréhain, Oron en Faxe, met het hoofd tot Lemoncourt (23 KM.); de staart sloot op tot Morthille; het hoofdkwartier vestigde zich te Oron.

Het 4e Garde regiment betrok o. a. enge kantonnementen in Bellange.

Na een marsch van 35 KM. overnachtte het *IVe korps* te Château Salins.

Bij het *IXe korps*, schreed de 18e inf.-div., welke aan het hoofd marcheerde, over Falkenberg en Maiweiler tot Niederum

1) Wij cursiveeren, zie de latere beschouwingen over het gebruik der cavalerie.

(Herny) voort. Laatstgenoemde plaats ligt 5 KM. van Maiweiler en 20 KM. van Lubeln verwijderd.

Tot dekking van het Groote Hoofdkwartier, hetwelk aldaar gevestigd werd, betrok een regiment infanterie kantonnementsbivaks in en nabij Niederum. Daar alleen in Argenchen en Maiweiler kwartieren betrokken mochten worden, bivakkeerde de divisie voor het grootste gedeelte. De korpsartillerie volgde op de 18e div. en bivakkeerde te Maiweiler, na van de ruimte tot kantonneering, welke in dat oord werd aangetroffen, zoo veel mogelijk gebruik te hebben gemaakt.

De 25e inf.-div. marcheerde over Altweiler en Folschweiler tot Falkenberg; kantonnementsbivaks werden betrokken in het rayon Tritteling—Fletringen—Elwingen—Falkenberg—Steinbiedersdorf (Pontpierre) en Tetingen.

Het hoofd van het *XIIe korps* bereikte Thonville, het gros Chémery (23 KM. van Barst verwijderd). Indien de staart van dit korps geheel tot Chémery opsloot, legde deze van Oberhost 27 KM. af.

Het *IIe korps* had in den avond van den 13en drie brigades te St. Avold vereenigd, de vierde was daarheen op marsch.

14 Augustus.

In den nacht van den 13en op den 14en werd te ongeveer 1½ uur in het Hoofdkwartier te Delme het navolgend bevel uit het Groote Hoofdkwartier overhandigd, gedateerd: Herny, 13 Aug. 9 uur nam.;

„Op den 14en Augustus behoudt het Ie leger de aan de Fransche Nied ingenomen stellingen en laat den vijand door voorposten waarnemen, ten einde tijdig te kunnen melden of deze zich terugtrekt, dan wel tot den aanval overgaat.”

„Rekening houdende met dit laatste geval, rukt het *IIIe korps* dien dag slechts tot Pagny les Goin, het *IXe korps* tot Buchy in de richting van de Moezel vooruit, waar beide korpsen bij vroegtijdigen afmarsch op een afstand van circa één Duitsche mijl gereed kunnen staan om in een ernstig gevecht voorwaarts van Metz zoo noodig ondersteunend in te grijpen. De straatweg Herny—Buchy—Pagny moet van alle treinen vrij blijven.”

Het Ie leger kan elke voorwaartsche beweging des vijands in zuidelijke richting door een flankaanval verhinderen."

„De overige korpsen van het IIe leger zetten hun marsch naar de Moezelstrook Pont à Mousson—Marbache voort."

„Het Xe korps neemt voorwaarts Pont à Mousson stelling."

„De cavalerie van deze beide legers moet zoover mogelijk worden vooruitgeschoven, ten einde den terngtocht des tegenstanders langs den straatweg Metz—Verdun te verontrusten."

In het Hoofdkwartier van het IIe leger werd daarentegen een vijandelijk offensief op den rechter Moezeloever niet meer waarschijnlijk geacht 1).

Te Pont à Mousson, waarheen de standplaats van het Hoofdkwartier in den morgen verschoven was, kwamen in den namiddag berichten in van de 5e cav.-div., verzonden 12¹/₂ uur na den middag, welke inhielden, dat de divisie in Thiaucourt en Beney was binnengerukt en detachementen naar den straatweg Metz—Verdun had afgezonden, doch dat zoomin vóór het front als in de omgeving van Pagny (in het dal van de Moezel) iets van den vijand te bespeuren viel. Tevens berichtte de generaal von Rheinhaben, dat verband met de Garde drag.-brig. verkregen was.

Toen nu om zes uur 's namiddags nog geen meldingen van eenig belang van den rechtervleugel (IIe en IXe korps) ingekomen waren, werd het marschbevel voor den 15en samengesteld, waarbij de Prins — zoo heet het ten minste in „die Operationen der IIen Armee" blz. 49 — van de grondgedachte 1) uitging om het geheele leger aan de Moezel samen te trekken, daarna zoo spoedig mogelijk alle korpsen over de rivier te brengen en de operatiën met vereenigde krachten in noordwestelijke (?) richting voort te zetten.

Het luidde als volgt:

„Het Xe korps concentreert zich te Pont à Mousson en op den linkeroever van de Moezel, schuift voorposten in dit rivierdal naar de zijde van Metz vooruit en versterkt zijn voorhoede."

1) Zij word evenwel in geen enkel opzicht verwezenlijkt.

„Het Garde-korps sluit naar Dieulouard op en plaatst zijn voorhoede te Les Quatres Vents. De bij Rogéville staande cavalerie moet in verband met de 5e cavalerie-divisie nog verder in westelijke richting ter verkenning vooruitgezonden worden.”

„Het IVe korps marcheert naar Custines, de voorhoede en de cavalerie naar Marbach. In de richting van Nancy moet verband met het IIle leger worden opgezocht.”

„Op den rechtervleugel marcheert het IIle korps met de 6e cav.-div. naar Cheminot, voor zoover deze marsch niet reeds op den 14en is verricht.”

„Het IXe korps blijft te Buchy om, voor het geval een gevecht vóórwaarts van Metz mocht ontbranden, ook den 15en nog hulp te kunnen verleenen.”

„Het IIe korps gaat met het hoofd tot Han zur Nied en échelonneert zich, ten behoeve van een behoorlijke kantonneering, zoo noodig langs de marschlijn tot Falkenberg.”

„Het XIIe korps bereikt met het hoofd Nomeny, waar ook het korpscommando verblijf moet houden, en doet den staart der marschcolonne tot Solgne opsluiten.”

Inmiddels hadden de volgende troepenbewegingen plaats gevonden :

De 11e *cav.-brig.*, v. *Barby*, verplaatste zich met het gros naar Thiaucourt (16 KM.). Het 4e esk. van het 13e reg. ulanen stiet bij Ancy (2 KM. ten noorden van Corny, hetwelk op den tegenoverliggenden oever gelegen en door afdeelingen van de 6e cav.-div. bezet was) op vijandelijke infanterie, die de verkenning met vuur afwees en tot teruggaan noopte. Twee andere eskadrons van dit regiment marcheerden in zuidelijke richting naar Flirey en kregen verband met de Garde drag.-brig.

De 13e *cav.-brig.*, v. *Redern*, overnachtte te Beney (4 KM. van Thiaucourt) met voorposten te St. Benoit. Het 1e en 4e esk. van het 11e huzaren-regiment waren over Pagny en Onville naar den straatweg Metz—Verdun afgezonden. Te één uur 's namiddags meldde dit detachement, dat het te Buxières (les Baraques) aangekomen was, doch van den vijand niets gezien of vernomen

had. Dat deze beide eskadrons op den 14en geen nadere meldingen verschaften, mag terecht verwondering baren, daar het grootste gedeelte van het Fransche leger in den loop van den dag de Moezel passeerde, het IIe korps, Frossard, bij Rozérieulles legerde en de 1e reserve cavalerie-divisie te Gravelotte overnachtte 1), welke plaats zij in den namiddag bereikte.

De 12e cav.-brig., v. Bredow, kwam te Pont à Mousson aan (30 KM.).

De 19e inf.-div. van het Xe korps bezette de wegen, die langs beide oevers door het dal van de Moezel stroomafwaarts leidden, alsmede het scheidingspunt van de wegen naar Flirey en Thiaucourt met infanteriedetachementen.

De 20e inf.-div., de korpsartillerie en het korpscommando bereikten Pont à Mousson na een marsch van 29 KM.

De 6e cav.-div. behield hare opstellingsplaatsen van den 13en. In den loop van den voormiddag loste de zware brig. Grüter de huzaren-brig. Rauch af en betrokken de ulanen-regimenten N°. 3 en 15 de voorposten.

Aan de laatste zinsnede van het bevel uit het Grootte Hoofdkwartier van den 13en, luidende: „Die Kavallerie beider Armeen ist möglichst weit vorzuschieben, und hat einen etwaigen Rückzug des Feindes auf der Strasse von Metz nach Verdun zu beunruhigen”, werd door deze divisie dus geen gevolg gegeven.

Overeenkomstig de rechtstreeksche bevelen uit het Grootte Hoofdkwartier marcheerde het IIIe korps tot eventueele ondersteuning van het Ie leger in verzamelingsvormen op; de 6e inf.-div. ten zuiden van Louvigny en met het front naar het noorden, de 5e inf.-div. rechts leunende aan Vigny, gedekt achter de hoogten van Pagny sur Goin, de korpsartillerie in het dal van de Vignybeek ten noorden van Allémont, waar ook het korpscommando werd aangetroffen. Tegen den avond betrokken de verschillende afdeelingen bivaks nabij Vigny, Louvigny en Allémont, zoodat zij circa 15 KM. van het gevechtveld van Colombey—Nouilly verwijderd waren.

Van Bechy tot Louvigny moesten 15, tot Pagny 13 KM. worden afgelegd.

1) XXVII, blz. 458.

De marsch naar Cheminot was dus achterwege gebleven. (zie blz. 324).

De *drag.- en ulanen-brigade der Garde* gingen respectievelijk tot Rogéville, 8 KM., en Villers en Haye, $5\frac{1}{2}$ KM. van Dieulouard gelegen, vooruit en detacheerden naar Flirey, Toul en Gondreville. De *kurassier-brigade* bereikte Jeandelaincourt (20 KM.).

De 1e Garde inf.-div. bezette met de voorhoede Griscourt ($32\frac{1}{2}$ KM. van Lemoncourt), terwijl het gros te Dieulouard, na een marsch van $28\frac{1}{2}$ KM., den nacht doorbracht. De 2e Garde inf.-div. legerde tusschen Moivrons en Arroye (20 à 17 KM. van Oron), de korpsartillerie te Belleau (15 KM.) en het korpscommando te Sivry.

Dit korps verrichtte dus op den 14en een grooteren marsch dan was voorgeschreven (zie blz. 319).

De 7e inf.-div. van het *IVe korps* marcheerde tot Armaucourt (17 KM.) en schoof hare voorhoede tot Leyr ($3\frac{1}{2}$ KM.) vooruit; de 8e inf.-div. overnachtte te Malaucourt (13 KM.) en te Manhoué (15 KM.).

In laatstgenoemde plaats bevond zich ook het korpscommando.

Toen het gevecht van deelen van het Ie leger met de Fransche achterhoede bij Colombey—Nouilly ontbrandde, bivakkeerde de 18e inf.-div. van het *IXe korps* te Buchy en Basse Beux ($21\frac{1}{2}$ KM.) onder bescherming van voorposten in de richting van Peltre nabij Orny ($\pm$ 6 KM.) vooruitgeschoven, terwijl de 25e inf.-div., op den straatweg naar Courcelles door sterke afdeelingen te Remilly beveiligd, nabij Bechy (18 KM.) en de korpsartillerie met het korpshoofdkwartier te Luppy waren ondergebracht.

De commandant van de 18e inf.-div. verkreeg uit berichten, welke hem van het gevechtsweld bereikten, de overtuiging, dat een voorwaartsche beweging tegen de rechterflank van den vijand een gunstigen invloed op den gang van den strijd moest oefenen. Te 6 uur in den namiddag alarmeerde hij zijne troepen en rukte 1)

1) Met achterlating van II, Gren.reg. N°. 11; I, Fus.reg. N°. 36 en $\frac{3}{4}$ Jagerbataljon N°. 9, die respectievelijk in Luppy, Basse Beux en Sorbey ter beschikking bleven.

in de richting van Peltre en Mercy le Haut vooruit (11 KM. van Buchy verwijderd).

Middelerwijl was de korpsartillerie tot Buchy en de 25e inf.-div. naar Luppy aangetrokken, alwaar zij gedurende den nacht bivakkeerden.

De 18e inf.-div. keerde des avonds 9 uur wederom naar hare bivaks bij Buchy en Orny 1) terug.

Met de 12e cav.-div. aan het hoofd, schreed het *XIIe korps* voort tot Solgne (25 KM.), waar het korps hoofdkwartier verblijf hield, de staart sloot op tot Vatimont (12 KM.), zoodat de verschillende onderdeelen over een diepte van 13 KM. langs de marschlijn waren geëchelonneerd.

De troepen betrokken marschkwartieren in Moncheux, Tragny, Morville sur Nied, Baudrécourt en Vatimont.

Voor het geval het Fransche leger zich naar het zuiden wilde baan breken, moest het tot steun dienen van het *IIIe* en *IXe* korps en dan de volgende opstellingen innemen: 12e cav.-div. Solgne, 24e inf.-div. Sécourt, 23e inf.-div. Puisieux 2).

Om Solgne te bereiken, was de 12e cav.-div. over Wustweiler, Freibusch en Thicourt voorwaarts gerukt.

Het hoofd der marschcolonne en het hoofdkwartier van het *IJe korps* gingen tot Falkenberg, de staart sloot op tot St. Avold; de diepte langs de marschlijn gemeten bedroeg $\pm$ 12 KM.

Door de bewegingen van den 14en was een scheiding in drie groepen in het leven geroepen, die onderling één dagmarsch van elkander verwijderd waren.

— 15 Augustus. —

De generaal von Rheinhaben moest tot verkenning van den toestand aan 's vijands zijde aanvankelijk in de richting van Fresnes en Woëvre, daarna meer oostelijk veldwinnen. Onder achterlating van het 10e regiment huzaren te Beney, zond hij daartoe de 13e cav.-brig, nog slechts 6 eskadrons en een batterij sterk, naar Lachaussée 3) en het 4e regiment kurassiers van de 11e cav.-brig. naar Dommartin.

1) *XIII*, blz. 1 en *VII*, blz. 634. 2) *XII*, blz. 168.

3) 9 KM. van Bonoy verwijderd.

Het detachement Lachaussée droeg de verkenning van Latour en Woèvre en van Mars la Tour aan twee eskadrons huzaren op, terwijl het 4e regiment kurassiers één eskadron in de richting van Vionville detacheerde.

Toen van de zijde van Metz karabijnvuur vernomen werd, zette het 17e regiment huzaren, dat te Lachaussée was achtergebleven, zich in vereeniging met de rijdende batterij over Konville daarheen in beweging. Nabij laatstgenoemde plaats werd de aanwezigheid van twee vijandelijke cavalerieregimenten op de hoogten van Puxieux gesignaleerd, die zich in zuidwestelijke richting voortbewogen. Nadat deze door het vuur van de rijdende batterij weldra tot den aftocht gedwongen waren, kon de voorwaartsche beweging wederom worden hervat. Van de hoogten bij Puxieux nam men daarop in de diepte bij Mars la Tour vijf à zes cavalerieregimenten waar 1), die hunne artillerie ter sterkte van drie batterijen onmiddellijk in het vuur brachten. Alhoewel in de minderheid, nam de Duitsche artillerie, terwijl de beide cavalerieën elkaar in het oog hielden, het vuurgevecht aan.

Het 1e en 4e eskadron van het 11e regiment huzaren, die daags te voren tot Buxières doorgedrongen aldaar hadden overnacht, waren bij het aanbreken van den morgen wederom in de richting van Rezonville vooruitgegaan, doch daar op een overmachtig sterke ruitery en artillerie gestooten. Negen dragonders als gevangenen met zich medevoerende, trokken zij daarna in vereeniging met het kurassier-eskadron, dat Bruville en Mars la Tour bezet gevonden en infanterieafdeelingen op den straatweg Metz—Etain waargenomen had, op Vionville en Tronville terug, waar men zich weder met de brigade vereenigde. Ook de drie overige eskadrons-kurassiers waren middekerwijl van Dommartin ter ondersteuning opgerukt.

Toen nu te ongeveer elf uur voormiddags ook nog het 10e regiment huzaren aansnelde, achtte de brigadecommandant het oogenblik gekomen om den vijand, die zich nogmaals oostwaarts van Mars la Tour vertoonde, te attakeeren. In de uitvoering

1) Tot de 3e reservo cavalerie-divisie de Forton behoorende.

van dit voornemen werd hij evenwel verhinderd door den generaal von Rheinaben, die inmiddels op het tooneel der handeling was aangekomen en, van de nadering van een tweede vijandelijke cavalerie-divisie (de Valabrègue) kennis dragende, de voorwaartsche beweging deed staken. De op dit punt aanwezige Duitsche cavalerie gevoelde zich te zwak om zich met den tegenstander te meten.

Het kanonvuur had de rest van de 11e cav.-brig. eveneens derwaarts gelokt en weldra naderde ook de 12e cav.-brig. van de zijde van Pont à Mousson, zoodat te twee uur in den namiddag 34 eskadrons en 12 stukken geschut aan den straatweg Metz—Verdun verzameld waren.

De 11e cav.-brig. betrok bivaks bij Puxieux (20 KM.), de 13e bij Xonville en Sponville (18 KM.), de 12e te Suzémont (23 KM.).

Bij Mariaville Ferme stond het 3e eskadron van het 10e regiment huzaren met het front naar Mars la Tour op voorposten. De eskadronscommandant, die tegen den avond nogmaals in de richting van Rezonville ter verkenning vooruit reed, bemerkte op de hoogvlakte aldaar vijandelijke troepenmassa's uit de vier wapens bestaande, welker sterkte hij op $\pm$ 20.000 man begrootte. Ware de Duitsche cavalerie hier op de behoorlijke sterkte geweest, dan zou het haar ook hebben moeten gelukken tot de geheele Fransche legermacht, welke ter sterkte van $8\frac{1}{2}$ infanterie-divisie en 4 cavalerie-divisiën 1) tusschen Gravelotte, Rezonville en Verneville rustte, door te dringen en hare aanwezigheid te melden; thans meende zij in deze troepenafdeeling de achterhoede van het reeds teruggetrokken Rijnleger te mogen onderstellen.

De 19e inf.div. van het Xe korps concentreerde zich te Thiaucourt (16 KM.) alwaar in den avond ook de *Garde drag.-brig.* aankwam (zie hieronder). Twee batt. inf., twee esk. cav. en één batt. veldart. werden onder de bevelen van den kolonel

1) $2\frac{1}{2}$ divisie van het IIe korps ten zuiden van Rezonville.

2 divisiën der Garde te Gravelotte.

3 divisiën van het VIe korps tusschen St. Marcel en Rezonville.

1 divisie van het IIIe korps tusschen St. Marcel en Verneville.

De cavalerie-divisiën de Forton te Vionville, du Barail te Doncourt, Clerembault en Valabrègue ten noorden van Vionville.

van Lyncker over Vandières naar Novéant, in het dal van de Moezel, tot dekking van de rechterflank afgezonden 1). Twee pelotons van deze cavalerie (9e reg. drag.) namen van het hooge terrein nabij Vaux (zuidwestwaarts van Metz gelegen) den marsch waar van vijandelijke colonnes langs den straatweg naar Verdun ter hoogte van Moulins les Metz.

De 20e inf.-div. rustte in hare bivaks te Pont à Mousson.

De 6e cav.-div. bleef nog op den rechter Moezeloevertusschen Frescati en de rivier opgesteld, nadat zij den flankmarsch van het IIIe korps in de lijn Marly sur Seille—Jouy aux Arches had beveiligd. Het gros kantonneerde in Coin sur Seille en omgeving 2). In den vroegen morgen waren twee detachementen, elk sterk drie eskadrons en twee stukken geschut, naar Montigny en Le Sablon ter verkenning afgezonden. Zij vonden het toenmaals nog in aanbouw zijnde fort St. Privat, alsmede de verschillende legerplaatsen verlaten. Het detachement naar Montigny drong zelfs tot den hoofdwal der stadsenceinte door en stiet eerst daar op Fransche infanterie. De ingewonnen berichten, zoowel door de bevolking als door gevangenen verschaft, deelden mede, dat het Fransche leger in vollen aftocht was en o. a. daartoe van den straatweg Metz—Vionville—Mars la Tour—Verdun gebruik maakte, waarlangs troepenmassa's zich voortbewogen. Om tien uur voormiddags 3) keerden deze detachementen achter de eigen voorposten terug. Aan een officierspatrouille tot een eskadron van het 3e reg. ulanen behoorende, dat Corny bezet hield, mocht het gelukken 's middags twee uur tot nabij Gravelotte door te dringen, waar zij op vijandelijke voorposten stiet. Tijdens de waarneming vernam zij het gedruisch van marcheerende troepen, die in de richting van Verdun aftrokken 4).

In verband met de uit het Groote Hoofdkwartier langs telegraphischen weg ontvangen bevelen, zond prins Frederik Karel

1) Zie de foutieve opgave in het generale stafwerk blz. 455, alsof dit reeds den 14en was geschied. Daarbij tevens te raadplegen III, blz. 55 en XV, blz. 42.

2) XXVI, bl. 8.

3) Wij cursiveeren, zie de latero beschouwingen over het gebruik der cavalerie.

4) III, blz. 60 en 61.

aan den generaal von Alvensleben, commandant van het IIIe korps, den last geen uitvoering te geven aan het marschbevel van den vorigen avond, waarin de voorwaartsche beweging tot Cheminot was aangegeven. Dit bevel kruiste zich intusschen met de kennisgeving van dien korpskommandant, dat hij, *op grond van den afloop van het gevecht van den 14en, niet alleen naar Cheminot marcheeren, maar nog heden trachten zou de Moezel te overschrijden.*

Aangezien de commandant van het IIIe korps het telegram uit het Groote Hoofdkwartier niet kende, hetwelk o. m. zeide: „Disposition über III Korps bleibt einstweilen vorbehalten,” werd hem daarop de hernieuwde last gegeven zijn oorspronkelijke opstellingsplaats te behouden. De beweging was evenwel reeds aangevangen en kwam, tengevolge van deze herhaalde gedachtenwisselingen, eerst tot staan toen de 5e inf.-div. Sillegny met den staart gepasseerd en Pournoy la Chétive met het hoofd der marschcolonne bereikt had, de 6e inf.-div. over Cheminot te Buxières sous Froidemont was aangekomen en de korpsartillerie zuidwaarts van laatstgenoemde plaats tijdelijk rustte.

Toen het volgend telegram uit het Groote Hoofdkwartier evenwel meldde: „dat de Fransche strijdkrachten reeds in vollen aftocht naar Verdun waren en dus de drie korpsen van den rechtervleugel (IIIe, IXe en XIIe) wederom ter beschikking van het legercommando stonden, ja zelfs het XIIe korps reeds naar Nomeny op marsch was, werd de voorwaartsche beweging van het IIIe korps naar de Moezel te vijf uur in den namiddag goedgekeurd en hervat.

De 5e inf.-div. bewoog zich over Fey en Corny, overschreed de Moezel aldaar door gebruikmaking van de kettingbrug en bereikte Novéant (20 KM.). Hier werd onder bescherming van voorposten te Dornot en te Gorze (elk sterk één bat. inf. en één esk. cav.) nachtkwartier gehouden.

De 6e inf.-div. vervolgde haren weg over Champey, passeerde de Moezel over de inmiddels aldaar geslagen loopbrug en betrok bivaks bij Pagny en Arnville (23 KM.), die gedekt werden door voorposten te Onville.

Aangezien laatstgenoemde brug niet door zwaar geladen voertuigen kon worden overschreden, gingen de korpsartillerie en

de medegevoerde treinvoertuigen bij Pont à Mousson over de Moezel en sloten zich daarna eerst te één uur na middernacht wederom bij hare divisie aan.

Toen in den vroegen morgen bij het *Garde-korps* de last inkwam om de *Garde drag.-brig.* ter versterking van de 5e cav.-div. in noordelijke richting veld te doen winnen en onder de bevelen van den commandant van het Xe korps te stellen, marcheerde deze daarheen af en bereikte Thiaucourt waar nachtkwartier gehouden werd.

De rest der Garderuitrij schreed met de *ulanen-brig.* tot Menil la Tour (16 KM.) en met de *kurassier-brig.* tot Bernécourt voort.

De 2e Garde inf.-div. sloot bij de 1e te Dieulouard op; beide brachten den nacht aldaar door onder bescherming van een voorhoede te Les Quatres Vents (7 KM. zuidwestwaarts van Dieulouard) op den straatweg naar Toul.

De kurassier-brig. had 35, de korpsartillerie 9 en de 2e Garde inf.-div. 19 KM. afgelegd.

Het *IVe korps* marcheerde naar Custines (13 KM. van Armaucourt en 18 KM. van Malaucourt verwijderd), de voorhoede en de cavalerie bereikten Marbache (17 KM. van Armaucourt). In de richting van Nancy werd door de divisie-cavalerie voeling verkregen met het IIIe leger.

Het *IXe korps* marcheerde te 6 u. 10 m. voormiddags in gevechtsformatie op tusschen Mercy le Haut, Jury en Peltre (11 KM.). Om vier uur 1) 's namiddags uit deze afwachtingsstelling ontslagen, ontving dit korps van het Groote Hoofdkwartier bevel nachtkwartier te houden nabij Verny en Sillegny 2). Hieraan is blijkbaar alleen door het hoofd der marschcolonne en dan nog slechts ten deele voldaan, daar het generale stafwerk 3) dit korps den volgende morgen om negen uur met een deel der marschcolonne eerst bij Cherisey vermeldt. In de „Geschichte der Hessischen Artillerie” 4) en in „die Theilnahme der Grossh. Hess. Division am Feldzug 1870/71” 5) worden

1) Abusievelijk vermelden zoowel I, blz. 521, als III, blz. 63 noot o. a. „'s middags 12 uur.”

2) Zie III, blz. 63, noot o. a.

3) Blz. 521 en 534.

4) Blz. 266 en 314.

5) Bijlage 2, blz. 22 en 23.

Pournoy la Grasse, Orny, Mécleuves en Pontoy als bivakplaatsen van het gros der 25e inf.-div. en Pouilly—Chesny als de lijn van hare voorposten genoemd.

De afmarsch uit de stelling bij Mercy le Haut kon voor deze divisie, omdat de 18e haar voorafging, eerst om zes uur in den namiddag geschieden, zoodat zij de aangewezen kwartieren eerst tegen elf uur 's avonds bereikte en ze middelerwijl door afdeelingen van het VIIIe korps, hetwelk deel uitmaakte van het Ie leger, belegd vond, waardoor zij genoodzaakt was te bivakkeeren.

De korpsartillerie overnachtte te Liéhon.

De 18e inf.-div. marcheerde over Orny en Verny — in welke laatste plaats de 35e inf.-brig. kwartieren betrok — met het hoofd der marschcolonne tot Pommérieux (19 KM.); tevens werden Goin, waar het divisie-stafkwartier zetelde, Buchy en Silly en Saulnois belegd 1).

Sillegny werd niet bereikt.

De afgelegde weg bedroeg $11 + 19 = 30$ KM.; in westelijke richting, d. w. z., naar de Moezel werd slechts weinig terrein gewonnen (10 KM.).

Ingevolge de rechtstreeksche bevelen uit het Groote Hoofdkwartier marcheerde het *XIIe korps* niet, zooals in het marschbevel gelast was, naar Nomeny, maar stelde zich des morgens om 7 uur in rendez-vous-formatie aan den straatweg Solgne—Delme op, ten einde het IXe korps zoo noodig te ondersteunen, indien Bazaine den strijd hervatte.

Een officier tot het ontvangen van bevelen naar het Groote Hoofdkwartier gezonden, ontving te Colligny (ten noorden van Villers Laquenexy) des morgens acht uur van den chef van den generalen staf, den generaal der infanterie von Moltke, het volgend bescheid: „Het XIIe korps blijft tot twaalf uur 's middags op de aangegeven plaats ter beschikking en kan, als de toestand dezelfde gebleven is, eerst dan, overeenkomstig de bevelen van het legercommando, naar Nomeny afmarcheeren.”

Dit geschiedde. De 23e inf.-div. en de korpsartillerie bereikten Nomeny en Mailly, terwijl de 24e inf.-div. te Moncheux en

1) XIV, blz. 98 en 99; XVIII, blz. 158; XIX, blz. 302.

Achâtel overnachtte, de cavalerie-divisie rustte, noordwaarts van Nomeny, te Louvigny en Cheminot 1).

De staart had 16 KM. moeten veldwinnen om op te marcheeren en legde daarna tot Achâtel 3, tot Moncheux 4 KM. af. Het hoofd vorderde tot Nomeny 11 KM. Het Groote Hoofdkwartier had den afmarsch van het XIIe korps in westelijke richting per telegram naar Pont à Mousson bericht.

Het *Ile korps* rukte met het hoofd der marschcolonne tot Han sur Nied (14 KM.). Gedurende den nacht stonden de overige afdeelingen langs den straatweg over een diepte van $\pm$ 15 KM. geëchelonneerd.

Wel hadden deze bewegingen de samenstelling van het marschéchiquer eenigszins in gunstigen zin gewijzigd, doch daarentegen was de uitbreidheid van het marschfront, van Corny tot Marbache, niet onbelangrijk toegenomen, zoodat een samentrekken van de korpsen naar één der beide vleugels niet binnen 24 uren plaats kon vinden.

De in den loop van dezen dag uit het Groote Hoofdkwartier ontvangen mededeelingen, als ook berichten van enkele korpsen, in het bijzonder van het IIIe, hadden bij het commando van het IIe leger de overtuiging gevestigd, dat de terugtocht van het Fransche leger naar de Maas reeds in vollen gang was. Het feit, dat de cavalerie tot aan den hoofdwal der vesting had kunnen doordringen en de oostelijke Moezeloever geheel van mobiele troepen ontbloot was, alsmede de vrijwillige ontzuiming van het in aanbouw zijnde fort St. Privat, leverden hiervoor de bouwstoffen. Men onderstelde tevens, dat deze rugwaartsche beweging reeds in den vorigen nacht tot een begin van uitvoering was geraakt.

Daarom werd des middags om twaalf uur langs telegraphischen weg aan het Groote Hoofdkwartier verzocht te willen goedkeuren, dat op den 16en het IIIe, XIIe en IVe korps de Moezel overschreden en het IXe en IIe tot aan deze terreinafscheiding opsloten. Dit telegram kruiste zich evenwel met een dépêche uit het Groote Hoofdkwartier, gedateerd: Courcelles 12 u. 30 m.,

1) I, blz. 521 en 641. Zie de foutieve opgaaf in XXI, 2e Heft, blz. 86.

van den volgenden inhoud: „De Franschestrijdkrachten, geheel naar Metz teruggeworpen, bevinden zich waarschijnlijk reeds nu in vollen aftocht naar Verdun. Alle drie de korpsen van den rechtervleugel (IIIe, XIIe en IXe) zijn wederom geheel ter beschikking van het legercommando. Het XIIe is reeds op marsch naar Nomeny.”

Toen uit het Hoofdkwartier des Konings geen nadere bevelen of wenschen kenbaar werden gemaakt, reikte men des namiddags 7 uur te Pont à Mousson het volgend bevel voor den 16en uit:

„Gisteren avond werd de vijand door deelen van het Ie leger en de 18e inf.-div. voorwaarts van Metz aangegrepen en in die vesting teruggeworpen.”

„De terugtocht van het vijandelijk leger naar de Maas is „aangevangen. Het IIe leger zal den vijand daarom zonder „verwyl naar die rivier volgen.”

„Het IIIe korps overschrijdt, zooals reeds ten deele is geschied, de Moezel beneden Pont à Mousson en bereikt morgen, over Novéant en Gorze, den straatweg Metz—Verdun bij Mars la Tour en Vionville. Het korps hoofdkwartier vestigt zich zoo mogelijk te Mars la Tour. De 6e cav.-div. kan van Pagny over Pregny en Thiaucourt naar dien straatweg worden vooruit gezonden.”

„Het Xe korps, hetwelk heden onder beveiliging van de 5e cav.-div. ten deele reeds naar Thiaucourt in beweging is gesteld, zet morgen de voorwaartsche beweging naar Verdun, tot ongeveer St. Hilaire—Maizeroy voort en trekt zoo mogelijk de nog te Pont à Mousson en in het dal van de Moezel achtergelaten afdeelingen aan.”

„Het XIIe korps marcheert morgen van Nomeny over Pont à Mousson tot Regnéville en Haye en sluit met den staart der colonne tot Pont à Mousson op. De cavalerie-divisie moet naar de Maas vooruitgeschoven worden.”

„Het Garde-korps bereikt morgen met de voorhoede Rambucourt, terwijl het gros en het korpscommando te Bernécourt en omstreken rusten.”

„Het IVe korps doet zijne voorhoede tot Jaillon vooruitgaan; het hoofdkwartier vestigt zich te les Saizerais. De

verbinding met den rechtersvleugel van het IIIe leger moet in de richting van Nancy worden verkregen."

„Het IXe korps marcheert morgen naar Sillegny, om het IIIe korps den 17en, over de door deze laatste afdeeling geslagen veldbruggen en Novéant, naar Gorze te volgen."

„Het IIe korps rukt met het hoofd der colonne tot Buchy voort."

„De vooruitgeschoven cavalerie-divisiën moeten, naar gelang zij veld winnen, de wegen naar de Maas, alsmede de overgangen over deze rivier verkennen, en wel voor het Xe, IIIe en IXe korps de bruggen bij Dieue en Génicourt, voor het XIIe, die bij Bannancourt ($7\frac{1}{2}$ KM. noordelijk St. Mihiel op den linkeroever gelegen) en voor het Garde, IVe en IIe korps de overgangen bij St. Mihiel, Pont sur Meuse en Commercy."

Het Hoofdkwartier bleef den 15en te Pont à Mousson.

— 16 Augustus. —

Na een korte nachtrust zette het *IIIe korps* zich wederom in beweging.

De *6e cav.-div.*, welke om twee uur in den morgen gealarmeerd en om $5\frac{1}{2}$ uur de Moezel bij Corny genaderd was, besteedde $1\frac{1}{2}$ uur, om de kettingbrug aldaar, afgestegen en in de colonne met éénen, te overschrijden. Zij marcheerde daarna over Novéant en Gorze in de richting van Flavigny, gevolgd door de *5e inf.-div.*, die tot dekking van de rechterflank voorposten bij Dornot achtergelaten en Corny met een bataljon bezet had, hetwelk, in den loop van den morgen afgelost, om twee uur 's namiddags op het slagveld aankwam 1).

Weldra werden deze afdeelingen tusschen 9 en $9\frac{1}{2}$ uur op de hoogvlakte van Rezonville in een gevecht gewikkeld, dat steeds grooter afmetingen aannemende, ten slotte in een formeelen veldslag overging, die zulk een groote strategische beteekenis zou verkrijgen.

Van het *IIIe korps* was de *6e inf.-div.* reeds om 5 uur in den mor-

1) I, noot o. a. blz. 613.

gen van Arnaville opgebroken, ten einde over Onville en Buxières naar Mars la Tour op te rukken. Om 8 uur voormiddags marcheerde zij te Buxières in rendez-vous-formatie op, doch kreeg om half-tien reeds weder den last de voorwaartsche beweging over Mars la Tour in de richting van Jarny voort te zetten. Nabij de Tronviller hoogten aangekomen, bleek een frontverandering naar de rechterzijde noodzakelijk tot den aanval op Vionville en Flavigny. De 5e cav.-div. meldde zich hier bij den commandant van het IIIe korps en trad onder diens bevelen handelend in den slag bij Vionville—Mars la Tour op.

De afstand van Novéant tot Vionville bedraagt 11, die van Pagny over Arnaville, Onville, Tronville en Vionville 21 KM.

In den nacht van den 16en op den 17en bivakkeerde de 5e inf.-div. op de hoogten naast het Bois de Vionville, de 6e inf.-div. nabij Vionville, de korpsartillerie bij Flavigny, de 6e cav.-div. rustte achter de stelling Vionville—Flavigny, de 5e bij Tronville, de *Garde drag.-brig.* mede aldaar.

De commandant van het Xe korps had voor den 16en, in verband met een noodzakelijk geachte verkenning van de vijandelijke afdeelingen, welke door de cavalerie nabij Rezonville waren gemeld, den vorigen avond de navolgende orders uitgereikt:

„De 5e cav.-div., versterkt door twee rijdende batterijen der korpsartillerie, eclaireert in de richting van Rezonville. Het detachement von Lyncker sluit te Chambley bij hare brigade (37e) aan, die aldaar met twee batterijen artillerie en het 1e Hanoversche dragonder regiment post vat om de 5e cav.-div. tot soutien te dienen. De rest der 19e inf.-div. (38e brig., 2 batt. en 2 pion. comp.) marcheert onder bevel van den generaal von Schwartzkoppen en voorafgegaan door de *Garde drag.-brig.* naar St. Hilaire.”

„De 20e inf.-div. volgt met de overige batterijen der korpsartillerie tot noordelijk van Thiancourt.”

Het detachement von Lyncker ontving dit bevel eerst toen het op het kanonvuur aangemarcheerd was en zich reeds onder de bevelen van den commandant der 5e inf.-div. gesteld had. Ook het detachement Lehman (37e brig.) snelde uit eigen beweging van Chambley ter hulp en meldde zich te 11³/₄ uur voormiddags bij den generaal von Alvensleben.

De 20e inf.-div. marcheerde om 11 $\frac{1}{2}$ uur voormiddags van Thiaucourt over Charey en St. Julien eveneens naar het slagveld. Om 3 $\frac{1}{2}$ uur kwam de voorhoede van de 39e brig. te Tronville aan en ging aldaar in gevechtformatie over. Een uur later was ook de 40e brigade bij laatstgenoemde plaats tactisch opgemarcheerd.

De *Garde drag.-brig.*, door detacheringen tot zes eskadrons verzwakt 1), bereikte St. Hilaire omstreeks 10 uur voormiddags en rukte van daar naar Mars la Tour. De generaal von Voigts Rhetz, commandant van het Xe korps, onder bedekking van één esk. daarheen vooruitgesneld, vond het IIIe korps in een ernstig gevecht gewikkeld en zond onmiddellijk aan zijn min of meer verspreide afdeelingen bevel zich naar het slagveld in beweging te stellen.

Dientengevolge werd ook de 38e brig., die om twaalf uur 's middags ten zuiden van St. Hilaire opgemarcheerd was, een half uur later wederom gealarmeerd en met achterlating van een bataljon, waaraan de dekking van den trein opgedragen werd, langs den straatweg naar Metz voortbewogen. Om vier uur trad de brigade ter hoogte van Mars la Tour in het gevecht 2).

De 38e brig. had van Thiaucourt over St. Hilaire tot Mars la Tour 38 KM., de 20e inf.-div. van Pont à Mousson over Thiaucourt tot Tronville 35 KM. doorloopen.

De troepen bivakkeerden op het slagveld in de nabijheid van Tronville, waar ook de *Garde drag.-brig.* overnachtte.

De overige cavalerie der *Garde* bereikte met het gros Apremont, van waar voorposten naar de Maas in de lijn St. Mihiel—Commercy werden vooruitgeschoven, die te Buxerulles verband kregen met de Saksische cavalerie (12e cav.-div.).

De 1e *Garde* inf.-div. en het korpscommando legerden te Bernécourt (20 KM.), de 2e div. bij l'Etang de Manx la Chèvre (30 KM.) met een voorhoede bij Bouconville, het jagerbataljon lag bij Rambucourt in bivak, de korpsartillerie bleef te Beaumont.

1) I, blz. 595 en noot o. a. blz. 602.

2) XXII, blz. 38.

Reeds om 12½ uur 's namiddags waren de troepen in hunne kwartieren.

Bij het *17e* korps schreed de 8e inf.-div. voort tot Marbache en Belville (6 KM.), de korpsartillerie tot les Saizerais (10 KM.), de 14e brig. van de 7e inf.-div. als voorhoede tot Jaillon, 5 KM. van Rosières en Haye (12 KM.) gelegen, waar het overige gedeelte van deze divisie legerde. De treinen bleven op den rechter Moezeloever. Daar de marsch reeds in den vroegen morgen aangevangen was, werden de kwartieren nog in den voormiddag betrokken.

Het marschbevel van den vorigen avond had aan het *IXe* korps Sillegny als naaste etappe aangewezen, dat slechts 3 KM. van Verny en 10 KM. van Mécleuves verwijderd is.

Waarschijnlijk kende men in het Hoofdkwartier van het *Ile* leger op het oogenblik, dat dit bevel werd samengesteld, en ook later de juiste standplaats van dit korps niet, daar het, in verband met den algemeenen toestand, de bedoeling niet kan zijn geweest zulk een kleinen dagmarsch voor te schrijven. Denkelijk vermoedde men het nog in de stelling Mercy le Haut—Peltre, hetgeen te waarschijnlijk is, omdat het tweede telegram uit het Groote Hoofdkwartier van den 15en 's morgens (Zie blz 331 en 334.) wel meldde, dat het *XIIe* korps reeds naar Nomeny op marsch was, doch over het *IIIe* korps het stil-zwijgen bewaarde.

„Gedurende den marsch”, zegt het generale stafwerk in een noot op blz. 537, „ontving de korpscommandant uit het Groote Hoofdkwartier (te Chérissey, 9 uur voorm.) den last de Moezel nog heden bij Arry te overschrijden.” Dit stemt echter geenszins overeen met hetgeen op blz. 634 te lezen staat, namelijk, „dat de korpscommandant niet voornemens was zijne, door de voorafgegane marschen zeer vermoeide troepen nog op den 16en de Moezel te laten passeeren.” Dit toch zou hem niet geoorloofd zijn geweest, indien het bovengenoemd bevel werkelijk gegeven ware. De „Geschichte der Hessischen Artillerie” geeft dan ook een eenigszins andere, naar het ons voorkomt, juistere lezing waar zij vermeldt, dat door het Groote Hoofdkwartier slechts bevolen was, dien dag de Moezel meer

te naderen en dientengevolge o. a. aan de 25e divisie, die aan het hoofd marcheerde, de plaatsen Corny, Fey, Vezon en Coin sur Seille tot nachtkwartier waren aangewezen, welke alle op den rechter Moezeloever gelegen zijn.

Het overschrijden van deze rivier geschiedde op dringend bevel van Prins Frederik Karel 1).

De 49e inf.-brig., 3 batt. art. en het 1e ruiter-regiment namen nog aan het gevecht deel en bivakkeerden daarna achter het Bois des Oignons (30 KM.). De korpsartillerie overnachtte in het dal zuidoostwaarts van Gorze (27 KM.). De 18e inf.-div. overschreed de Moezel des avonds om half elf uur bij Arry, detacheerde een bataljon naar Ars om het bezit van de brug bij Novéant te verzekeren en bivakkeerde ter hoogte van Arnaville (31 KM.) en Bayonville.

Het *XIIe korps* marcheerde naar Pont à Mousson, waar het de Moezel passeerde 2); de 23e inf.-div. zette de beweging voort tot Regnéville en Haye (27 KM., aankomst twee uur 's nam.), de 24e inf.-div. rustte in en om Pont à Mousson (25 à 27 KM.), de korpsartillerie nabij Montauville (19 KM.).

De 12e cav.-div. bereikte Nonsard met de 24e- en Heudicourt met de 23e cav.-brig.; zij plaatste voorposten naar de zijde van St. Mihiel in de lijn Buxerulles, Heudicourt, Vigneulles. Het korpscommando vestigde zich te Pont à Mousson.

Omstreeks 10 uur in den avond ontving de commandant van de 23e inf.-div. te Regnéville en Haye van een officierspatrouille der 12 cav.-div., die tusschen 6 en 7 uur op het slagveld verband met de 5e cav.-div. verkregen had, de navolgende mededeeling van den generaal von Voight Rhetz, commandant van het Xe korps: „Voor het geval, dat door het legercommando geen nadere orders gegeven worden, is het wenschelijk, dat morgen (17 Aug.) met het aanbreken van den dag alles wat beschikbaar kan zijn nabij Tronville vereenigd wordt.”

Op deze dringende aanvraag om ondersteuning deed de commandant dezer divisie, Prins George van Saksen, zijne troepen

1) I, blz. 609; III, blz. 71.

2) De overtocht duurde voor de 12e cav.-div., over de steenen brug, 1 uur 20 min. en voor de 23e inf.-div., over de veldbrug, 2 uur 15 min.

alarmeeren en marcheerde, na hiervan bericht gezonden te hebben aan de commando's van het eigen- en van het Garde-korps, des avonds om 11 uur naar het slagveld.

In Pont à Mousson had de korpscommandant inmiddels van het Groote Hoofdkwartier rechtstreeks den last ontvangen om den 17en, te 3 uur in den morgen, over Thiaucourt naar Mars la Tour te marcheeren en de cavalerie tot den straatweg Metz—Verdun in de linkerflank vooruit te zenden 1).

Van het *Ile korps* bereikte de 3e inf.-div. Buchy, de 4e Solgne en de korpsartillerie Luppy.

Tot twee uur 's namiddags bleef het Hoofdkwartier te Pont à Mousson gevestigd. Langzamerhand evenwel verkregen de berichten van de hoogvlakte van Rezonville een zoo ernstig karakter, dat prins Frederik Karel zich naar het slagveld spoedde, alwaar hij te 3 $\frac{3}{4}$ uur op de hoogte ten zuiden van Flavigny aankwam. Toen de duisternis aan den slag bij Vionville-Mars la Tour een einde maakte en de noodzakelijkste, voorloopige regelingen met betrekking tot herstel van orde en tactisch verband getroffen waren, begaf de opperbevelhebber van het *Ile* leger zich des avonds 10 uur naar Gorze 2).

Hier werden, één uur voor middernacht, aan het *IXe*, *XIIe* en Garde-korps bevelen tot een snelle concentratie achter het gevechtsfront afgezonden en aan het *IVe* en *Ile* korps gelast in de aangewezen richting door te marcheeren.

— 17 Augustus. —

Gedurende den nacht van den 16en op den 17en werd men niet verontrust. De voorposten berichten eensluidend: „dat een groot aantal bivakvuren uitgebreide legerplaatsen nabij Rezonville en Gravelotte deden vermoeden”.

Het gros der vijandelijke strijdkrachten lag dus nog vóór het front, zoodat een hervatting van den strijd niet onmogelijk, ja zelfs waarschijnlijk was. Op bevel van Prins Frederik Karel,

1) *XII*, *IIIc* deel, blz. 169 en 170.

2) *III*, blz. 74, 88, 90 en 101.

die zich reeds te half vijf in den morgen in het bivak van de 5e inf.-div. bevond, bezetten de Pruisische troepen hunne stellingen.

Allen zagen de komende gebeurtenissen met spanning te gemoet. Na het herstel van orde en tactisch verband, waarmede een groot gedeelte van de nachtrust te loor was gegaan, bleek toch eerst recht welke aanzienlijke verliezen den vorigen dag geleden waren en hoe daardoor de gevechtskracht was gedaald.

Kort na half zeven ontwikkelde de vijand een dichte tirailleurlinie in de lijn Rezonville—St. Marcel, die aanvallend voorwaarts ging en tot op geweerschotsafstand naderde; tegelijkertijd meldden berichten van den rechtervleugel, dat aan 's vijands zijde aanzienlijke versterkingen bij Gravelotte werden samengetrokken.

Deze offensieve houding duurde evenwel slechts kort. Na verloop van enkele uren ontruimden de vijandelijke tirailleurs de door hen voor het front ingenomen stellingen en bleek het, dat de zooeven genoemde legerplaatsen verlaten waren. Sterke marschcolonnes verwijderden zich in de richting van Verneville, Malmaison en Metz.

Intusschen was ook het Groote Hoofdkwartier (6 uur voorm.) op het slagveld aangekomen. Aanvankelijk van oordeel, dat aan het Rijnleger geen ongestoorde afmarsch mocht worden gegund, integendeel een energieke vervolging na de aankomst der versterkingen geboden was, helde men evenwel, na gehouden overleg, weldra tot de zienswijze van Prins Frederik Karel over, die van meening was, dat de vervolging tot den volgenden dag moest verschoven worden, omdat, in verband met het vergevorderd uur waarop de in aanmarsch zijnde versterkingen ter plaatse konden worden verwacht, en den oververmoeiden toestand waarin zij tengevolge van den buitengewoon grooten, ten deele gedurende den nacht en op snelle wijze afgelegden marsch, ongetwijfeld zouden verkeerren, op den 17en toch geen beslissing meer verkregen zou kunnen worden. Daar de tegenstander bovendien verplicht was geweest in noordelijke richting uit te wijken en de Maas eerst langs een omweg bereiken kon, waarbij hem slechts een uiterst spaarzaam wegennet ten dienste stond, terwijl de eigen troepen daarheen langs den kortsten weg konden worden verplaatst en ten overvloede alle voordeelen genieten zouden,

welke een breed marschfront en vele parallelwegen voor een snelle beweging opleveren, achtte de Prins dit uitstel van zestien uren voor den vijand niet van noemenswaardig belang, omdat daarin onmogelijk een zoodanige voorsprong verkregen kon worden, dat het den volgenden dag aan de dan vereenigde Duitsche strijdkrachten niet zou gelukken hem tot staan te brengen.

Dienovereenkomstig werd besloten.

Te vier uur 's middags was het Hoofdkwartier van het IIe leger te Buxières gevestigd.

Bij het *IXe korps* marcheerde de 18e inf.-div., na een korte rust van slechts $2\frac{1}{2}$ uur, des morgens om vier uur naar Novéant, hetwelk haar tot verzamelplaats was aangewezen. Om zes uur kwam het hoofd van dit korps op het plateau aan en marcheerde zuidwaarts van den straatweg Gorze—Vionville in rendez-vous-formatie op. Het vormde aldus den rechtervleugel van het IIe leger en hield verband met den linkervleugel van het Ie leger, welke het Bois de St. Arnould bezet hield (VIIIe en VIIe korps).

De voorposten stonden ten noorden van Flavigny.

Van het *XIIe korps* bereikte het hoofd der marschcolonne Xonville (6 KM. van Mars la Tour verwijderd) te $9\frac{1}{2}$ uur voormiddags. Toen men aldaar bericht ontving, dat de vijand geen hernieuwden aanval beoogde, integendeel in noordelijke en noordoostelijke richting aftrok, rustte het geheele korps één uur, waarna de marsch in de richting van Mars la Tour werd voortgezet.

De 23e inf.-div. betrok bivaks nabij laatstgenoemde plaats, de 24e inf.-div. en de korpsartillerie tusschen Puxieux en Maria-ville Ferme. De voorposten strekten zich van den westelijken boschrand, ten noorden van Vionville, tot de Yronbeek uit 1). De 12e cav.-div. had zich, ingevolge bekomen bevel, in den vroegen morgen te Vigneulles geconcentreerd en was daarop naar Harville aan den straatweg Metz—Verdun opgebroken, alwaar zij om 7 uur voorm. aankwam. Na gemeld te hebben, dat aldaar niets van den vijand te bespeuren was, rukte zij voort tot St. Jean le Busy, aan den straatweg Metz—Coufflans—Etain—Verdun gelegen, welk oord

1) Een bataljon was te Pont à Mousson achtergelaten.

om 9 uur voorm. werd bereikt. Patrouilles, naar alle richtingen uitgezonden, ontmoetten wel enkele vluchtelingen, doch geen gesloten afdeelingen des vijands. Hiervan werd aan het korpscommando mededeeling gedaan en daarna bivaks betrokken te Parfondrupt, welke door voorposten op den straatweg Conflans—Metz werden gedekt.

Kort vóór middernacht van den 16en had de commandant van het *Garde-korps* van den bevelhebber der 23e inf.-div. (XIIe) bericht ontvangen van den slag bij Vionville—Mars la Tour en van de wenschelijkheid eener spoedige ondersteuning van het grootendeels verbruikte IIIe en Xe korps, alsmede van den daarmede verband houdenden afmarsch dezer divisie in noordelijke richting.

Hij alarmeerde daarop zijn korps te ongeveer twee uur in den morgen van den 17en, verzamelde de twee inf.-div. bij Flirey en Richecourt, de kurassier-brigade bij Heudicourt, de korpsartillerie bij Beaumont, en brak om 5 uur naar het slagveld op.

De ulanen-brigade bleef evenwel aan de Maas om van uit St. Mihiel in westelijke richting te éclairer, terwijl twee compagnieën infanterie tot dekking van de aldaar opgerichte veldbakkerijen mede achtergelaten werden.

Het korps marcheerde ter bespoediging van de voorwaartsche beweging langs drie parallelwegen, waardoor het mogelijk was des middags om twaalf uur bij Hagéville tot het gevecht opgemarcheerd te zijn. De cavalerie nam den weg Heudicourt—St. Benoit; de 2e inf.-div. en de korpsartillerie gingen van Richecourt over Essey, Beney, Dampvitoux, Hadonville, Sponville, naar Hannonville; de 1e inf.-div. volgde den landweg Flirey—Euvezin—Bouillonville—Xammes—Hagéville.

De straatweg Thiaucourt—Mars la Tour moest voor het XIIe korps vrijgelaten worden 1).

De op bovenomschreven wijze naar het slagveld van den 16en in beweging gestelde troepen van het Garde-korps bereikten Puxieux (3 KM. van Mars la Tour gelegen) te één uur 's namiddags. Toen men aldaar vernam, dat de vijand den aanval niet hernieuwd had, werd een hoog noodige rust gehouden. In

1) XVII, blz. 4 en VI, blz. 319 en 320. —

den loop van den dag betrok het Garde-korps, ter linkerzijde van het Xlle, bivaks tusschen Latour en Woëvre en Hannonville au Passage.

Het *Ile korps* sloot op tot Pont à Mousson en schoof voorposten in de richting van Limey, Flirey en St. Mihiel vooruit.

De voorhoede van het *IVe korps* legerde te Boucq, het gros te Menil la Tour.

Het voorafgaand, uitvoerig overzicht van de bewegingen van het *Ile* leger, achte ik, hoe vermoeiend het U wellicht in de ooren geklonken heeft, noodzakelijk om de nu volgende beschouwingen, die meermalen met de uitspraak van bevoegden in strijd bevonden zullen worden, op een degelijken geschiedkundigen grondslag, d. w. z., op onloochenbare feiten te vestigen.

Raadpleegt men toch, zonder dezen voorbereidenden arbeid, den inhoud van het Duitsche stafwerk, dat onder de minst partijdige geschriften moet worden gerekend, dan is de voorstelling van de gebeurtenissen in hun opvolgend verband zoo eenvoudig en schijnbaar der waarheid getrouw ter nedergeschreven, dat men allicht geneigd is, den geest, die tot eigen onderzoek aanspoort, gevangen te geven en b.v. Kraft's oordeel 1) te onderschrijven, waar hij zegt: „De beschouwingen, die ik over de eerste periode van den Fransch-Duitschen oorlog in de vijf laatste brieven ontwikkelde, schijnen u wellicht een plagiaat, aan het eerste deel van het generale stafwerk over dien oorlog, gepleegd. Dit is buiten mijn schuld! Gij wenschet, dat ik u over de leer der oorlogsvoering zou schrijven, welnu, ik vond daar een strategie, waarop ik met den besten wil van de wereld niets weet aan te merken.”

„Zoo moet men hare beginselen toepassen!”

Wellicht hadden ook wij ons door deze woorden laten medesleepen, indien de, mede door tal van andere schrijvers als voorbedacht geschetste strategische zwenking tot insluiting van het leger van Bazaine bij Metz — waarvan met zekeren ophef gewag

1) VI, blz. 323.

gemaakt wordt — ons niet van den aanvang met twijfel vervuld had. Hare onderstelling toch — waarvoor, dit moet worden erkend, in het generale stafwerk geen enkele grond gevonden wordt — zou alleen reeds strijdig zijn met een van de eerste beginselen der Duitsche strategie 1): „dat geen operatieplan met eenige zekerheid verder reiken kan, dan tot de eerste of eerstvolgende ontmoeting met de vijandelijke hoofdmacht.”

Alras bleek ons dan ook, dat men hier met een onjuiste voorstelling te doen heeft.

Er was na den 6en Augustus (Forbach en Speicheren) hoogstens sprake van een *rechtsreeksch volgen*, dat voor het IIe leger onbewust in een *evenwijdig vervolgen* overging, waarbij men, niet — zooals verwacht mocht worden — een beslissing aan deze zijde van de Moezel wenschte te bevechten, maar hoopte ongeveer gelijktijdig met den tegenstander de Maas te zullen bereiken. En toch hoezeer moest de overhaaste terugtocht van Mac Mahon's strijdkrachten in de richting van Chalons, die de rechterflank van de bij Metz vereenigde Fransche legermacht ontblootte, niet tot eerstgenoemde handeling nooden?

Dat Prins Frederik Karel zelfs aan het welslagen van laatstgenoemde onderneming wanhoopte, kan blijken uit de bevelen, welke op den 16en Augustus des middags om 12 uur voor de bewegingen van den volgenden dag werden uitgereikt, dus, zooals wij gezien hebben, op een oogenblik, dat het IIIe korps, de 5e en 6e cav.-div. en deelen van het Xe korps reeds met zeer overmachtige strijdkrachten in een ernstig gevecht gewikkeld waren, hetwelk den strategischen toestand geheel veranderen en de uitvoering der gedachte bewegingen beletten zou.

Zij waren van den volgenden inhoud:

„Het IIe leger zet morgen de beweging naar de Maas voort. Het Ie leger zal dientengevolge aanvankelijk achter den rechtervleugel van het eerstgenoemde volgen.”

„De bewegingen van dezen vleugel worden door de terugtochtsrichting des vijands bepaald, zoodat het Xe korps de Maas *eerst later* beneden Verdun overschrijden en naar die

1) I, blz. 73.

vesting detachceeren moet. Mocht de vervolging dit korps te ver in noordelijke richting doen afwijken, dan zijn Clermont en Argonne en St. Menehould de punten, waarheen het zich als rechtervleugel van het IIe leger wenden moet."

"Het *IIIe korps* marcheert morgen in de richting van Etain, dat door de voorhoede moet worden bereikt, wanneer de inmiddels in het leven geroepen toestanden dit niet belletten. De tot bescherming der veldbruggen aan de Moezel achtergelaten bedekking wordt aangetrokken, zoodra het IXe korps in de aflossing heeft voorzien, hetgeen nog heden geschieden zal."

"Het *IXe korps* gaat tot Mars la Tour. Zoo mogelijk doet het korpscommando de veldbruggen 1), door het *IIIe korps* geslagen, morgen door een schipbrug van Moezelkanen vervangen en zendt, doch eerst nadat dit is geschied, het *IIIe korps* den lichten veldbruggetrein achterna 2). De drie genoemde korpsen van den rechtervleugel, die hun standplaats dagelijks in het onderstaand Hoofdkwartier moeten melden, houden onderling verband. Bij een ernstige ontmoeting met den vijand kan de generaal von Voigts-Rhetz eerst over het *IIIe*, daarna zoo noodig ook over het *IXe korps* beschikken. Heeft die ontmoeting, *zoons te verwachten is* 3), niet plaats, dan marcheert het *IIIe korps* op den 18en naar Dieue en het *IXe* naar Génicourt aan de Maas. Beide overgangen moeten door deze korpsen zoo spoedig mogelijk in bezit genomen worden. Bereikt het *IXe korps* de Maas eerder dan het *IIIe*, dan stelt het zich ook in het bezit van de brug bij Dieue."

"Het *XIIe korps* rukt morgen met de voorhoede tot Vigneulles en met het gros tot St. Benoit en Woëvre, waar ook het korps hoofdkwartier gevestigd wordt; dit zendt de cavalerie naar en over de Maas ter verkenning vooruit.

1) Een bij Champey, ongeveer 5¼ K.M. noordelijk van Pont à Mousson en een bij La Lobe, 3¼ K.M. beneden Champey.

2) Moezelkanen waren niet beschikbaar, zoodat de brug, welke 80 M. lang was en op 17 bokken rustte, door middel van onvoorbereid materiaal werd geslagen. XXVIII, Deel I, blz. 20.

3) Wij cursiveren.

Op den 18en stelt dit korps zich naar Bannoncourt in beweging en bezet de daar aanwezige brug."

"Het *Garde-korps* marcheert den 17en naar St. Mihiel, schuift een sterke voorhoede op den linker Maasoever tot bescherming van den daar gelegen, hoogst gewichtigen rivierovergang voor zich uit. De cavalerie eclaireert in de richting van Bar le Duc. Hoofdkwartier te St. Mihiel."

"Het *IVe korps* wendt zich in den loop van de eerstvolgende dagen over Jaillon en Boucq naar Commercy, voor zoover de vesting Toul niet tot een gedeeltelijke staking der voorwaartsche beweging noodzaakt."

"Het *Ile korps* houdt, evenals het korps hoofdkwartier, in Pont à Mousson nachtkwartier met voorposten in de richting van Limey, Flirey en St. Mihiel."

"Het *Hoofdkwartier* van het *Ile* leger is heden middag na vijf uur te Thiaucourt en morgen middag tot nader order te St. Mihiel gevestigd."

"Als het *Ile* leger de Maas bereikt, zoomede de over deze terreinafscheiding gelegen overgangen in bezit genomen en voldoende beschermd heeft, zal de voorwaartsche beweging zoolang gestaakt worden, totdat het *Ie* en *IIIe* leger te zelfder hoogte zijn gekomen."

"Alle korpsen moeten dagelijks een ordonnansofficier in mijn Hoofdkwartier zenden. Deze officieren kunnen van wagens gebruik maken, waarop een bedekking van infanterie-ordonnansen, doch voeren hun rijpaard met zich mede."

Dit bevel is uit een historisch oogpunt van onschatbare waarde, allereerst omdat het de voorwaartsche beweging in westelijke richting naar de Maas beveelt, zoodat van een strategische zwenking, welke dien dag dan toch tot een begin van uitvoering had moeten komen, moeilijk sprake kan zijn, en voorts omdat de verdeling van de korpsen over het marsch-échiquier duidelijk aantoon, dat een veldslag wel het allerminst werd verwacht.

Onwillekeurig rijst dan ook de vraag of de ongunstige verhouding, waarin een gedeelte van het *Ile* leger door den loop der operatiën werd geplaatst, terwijl het overschietende, her- en derwaarts verspreid en op te grooten afstand verwijderd, onmachtig

bleek het verbroken evenwicht te herstellen vóórdát de beslissing gevallen was, niet voorkomen had kunnen worden?

Naar onze bescheiden meening, moet deze vraag toestemmend beantwoord worden. In de eerste plaats toch getuigt de verrassing van het IIIe en Xe korps met de 5e en 6e cav.-div., zooals wij haar in de voorafgaande bladzijden schetsten, het sterkst voor deze opvatting, doch bovendien levert de toetsing van de genomen maatregelen aan de beginselen eener goede strategie daartoe de onomstootelijkste gronden.

Wijden wij aan de ontvouwing daarvan onze aandacht, dan kunnen de redenen, welke dien toestand hoofdzakelijk in het leven riepen, beknopt in de navolgende punten worden samengevat.

- 1°. Volslagen gemis aan gegevens betreffende den tegenstander, zoodat men zelfs niet wist of hij nog te Metz, of reeds te Verdun was, wellicht nog den terugtocht naar laatstgenoemde plaats verrichtte.
- 2°. De weinig energieke vervolging en de onslagvaardige toestand, waarin het IIe leger zich naar de Moezel voortbewoog en deze terreinafscheiding overschreed.
- 3°. De onvoldoende technische voorbereiding van den rivierovergang.

Volslagen gemis aan gegevens betreffende den tegenstander.

Gewoon steeds de uitstekende wijze, waarop de Duitsche cavalerie in den oorlog van de jaren 1870—71 den verkenning- en kondschapdienst verrichtte, bovenmatig te hooren roemen, zal het ongetwijfeld sommigen Uwer vreemd in de ooren geklonken hebben mij „*van volslagen gemis aan gegevens betreffende den vijand*” te hooren gewagen.

En toch is in dezen niet overdreven!

Wellicht zou de verklaring van dit verschijnsel daarin gezocht kunnen worden, dat de verkenning- en kondschapdienst zoowel tot het gebied van den tactischen veiligheidsdienst behoort en dan op korten afstand en met geringe krachten wordt verricht die aan de achtervolgende afdeelingen min of meer gebonden zijn, als wel deel uitmaakt van de strategische beveiliging.

die verder strekkende doeleinden najaagt en in verband daarmee over sterkere afdeelingen beschikken moet, welke zelfstandig en op grooten afstand aan de eigen strijdkrachten voorafgaan.

Was de Pruisische cavalerie in de verrichtingen van eerstgenoemden dienst behoorlijk bedreven, in de strategische beveiliging had zij nimmer bijzonder uitgemunt, hetgeen uit de studie van de veldtochten van de jaren 1806 en '07, 1813, 14 en 15, 1864 en 1866 voldoende kan blijken.

Wel had het feit, dat in den veldtocht tegen Oostenrijk, de beide vijandelijke hoofdlegers — vier en twintig uren voordat zij zich bij Königgrätz zouden meten — met hunne voorposten op minder dan vijf kwartier afstands van elkander verwijderd waren, zonder dat de eene partij de nabijheid van de geconcentreerde macht des anderen vermoedde, in Pruisen de oogen geopend voor de gevaren, waaraan men zich door een dergelijke wijze van opereeren tegenover een energieker optredenden tegenstander zou hebben blootgesteld 1), doch uit de beschouwingen, welke in de eerste jaren na dien oorlog aan de gelukkige, doch eigenlijk bloot toevallige uitkomsten van de officierspatrouilles von Unger en von Heister verbonden werden, blijkt, dat men zich aanvankelijk evenmin recht bewust was, van den aard der tekortkomingen, als van de wijze, waarop daaraan moest worden te gemoet gekomen.

Zoo leest men in een critische beschouwing van Pruisische zijde 2): „De gewichtige mededeelingen, welke deze goed bereeden officieren uit eigen aanschouwing betreffende den vijand wisten te verschaffen, overtuigden Prins Frederik Karel, dat het geheele Oostenrijksche leger nog aan deze zijde van de Elbe, achter de Bistritz opgesteld stond, terwijl de verschijning van deze kleine stoutmoedige officierspatrouilles voor en in de Oostenrijksche voorposten daarentegen den veldtuigmeester Benedek niet deed vermoeden, dat de Pruisische hoofdmacht reeds zoo nabij was, zoodat hij den volgenden morgen werkelijk door den aanval werd verrast.”

„Een openlijke verkenning,” zoo heet het verder, „zou daar-

1) XXXVII, bl. 244.

2) XXXI, Dritter Theil, blz. 50.

entegen onmogelijk een zoo juist inzicht aangaande den toestand bij den vijand hebben kunnen verschaffen, de Oostenrijkers zeker hebben gealarmeerd en hen waarschuwend van meer nut zijn geweest dan hunne tegenstanders."

Onder de gegeven omstandigheden valt tegen deze redeneering weinig in te brengen, maar aangezien de Pruisische legeraanvoering er niet aan dacht den Oostenrijkers een Hochkirch te bereiden en een dergelijke overvalling bovendien, sinds de Napoleontische oorlogsvoering de beginselen van de moderne strategie bepaalde, nog slechts bij hooge uitzondering denkbaar is, dus tegenover een wetenschappelijk gevormde leiding aan 's vijands zijde wel niet meer als grondslag van een operatieplan mag worden ondersteld, vervalt hare waarde, omdat juist de omstandigheden *waaronder* de beide partijen op elkander stielen, uit een critisch oogpunt moet worden gewraakt.

Dit zag men toen nog niet in.

Wel trachtte men in de daaropvolgende jaren naar eene oplossing van het vraagstuk, doch dit gelukte slechts ten halve. Het resultaat der overwegingen toch was slechts, dat voortaan iets meer dan voorheen op een degelijke africhting in den verkennings- en kondschaftsdienst de klemtoon werd gelegd, doch niet in den zin, zooals wij dien thans begrijpen, maar binnen de enge grenzen eener tactische beveiliging. Van de leeringen, welke aangaande het gebruik der cavalerie voor strategische doeleinden in de veldtochten van Alexander den Grooten, Hannibal, Julius Caesar en Napoleon worden aangetroffen, werd door de Duitsche cavalerie geen partij getrokken, zoodat van een strategische beveiliging, zooals deze veldheeren bij hunne operatiën betrachtten, voorloopig nog geen sprake was.

Of de legerhervormingen — die gedurende het vierjarig tijdperk, hetwelk aan den Oostenrijkschen oorlog voorafging, grotendeels waren opgehouden en, na het sluiten van den vrede, zoowel door de invoering der Pruisische krijgswetten in de aangewonnen landstreken als ten gevolge van de militaire conventiën met de nieuwe bondgenooten, een belangrijke uitbreiding hadden verkregen — de werkkrachten van den chef van den generalen staf van het Pruisische leger zoodanig in beslag

namen, dat deze gebrekkige opvatting aan zijn voorzienenden geest ontsnapte, of wel de voorbereidingen tot den toen reeds dreigenden oorlog met Frankrijk hem te zeer bezighielden, bleef onopgelost. Zeker is het evenwel, dat bij het uitbreken van dien oorlog geenszins in een behoorlijke organisatie en oefening der cavalerie voor operatieve doeleinden was voorzien.

De nadeelige gevolgen daarvan bleven niet uit.

Allereerst was dit oorzaak, dat alhoewel de operatiën den 4en Augustus aanvingen, o. a. de 4e cavalerie-divisie eerst den 13en, d. w. z., negen dagen later, voltallig was, terwijl over de 1e en 2e cavalerie-divisie niet voor den 10en, respectievelijk 15en Augustus kon worden beschikt. Voorts, dat — aangezien deze regelingen tijdens de mobilisatie geschiedden — overhaasting blijkbaar de goede grondslagen, waarop zij hadden behooien te rusten, uit het oog deed verliezen. Van een leidend beginsel valt daarbij toch hoegenaamd niets te bespeuren. Geheel willekeurig telden de cavalerie-divisiën 16, 20, 24 of 36 eskadrons, al naar gelang zij uit twee of drie brigades en deze wederom uit twee of drie regimenten bestonden. Ook bij de toedeeling aan artillerie springt hetzelfde gemis aan beginsel in het oog. De eene divisie telde 12, de andere, alhoewel van gelijke sterkte, slechts 6 stukken geschut, terwijl de Garde-cavalerie daaraan zelfs geheel gebrek leed. Daarenboven trekt het de aandacht, dat de beide aan het Ie leger toegedeelde cavalerie-divisiën, namelijk de 1e en 3e, over geen enkel regiment beschikten, dat van vuurwapenen was voorzien.

Pioniergereedschappen ontbraken geheel. Om vluchtige vernielingen uit te kunnen voeren moesten de daartoe noodige gereedschappen, zooals breekijzers, hamers, enz., in de nabijgelegen oorden worden gerequireerd. Zoo kon het detachement van het 10e regiment huzaren, hetwelk de opdracht had de spoorbaan nabij Dieulouard onbruikbaar te maken, alhoewel vernielingsmiddelen in een smidse waren gerequireerd, door gebrek aan geschikt gereedschap hare taak niet volbrengen. Wij lazten ten minste in de geschiedenis van dit regiment: „dat de officieren in de nabijheid van het station getracht hadden de rails met de voorhanden hulpmiddelen op te breken, doch weldra het onmogelijke daarvan

hadden ingezien omdat de daartoe noodige Engelsche schroef-sleutels ontbraken!"

Den 11en Augustus werd de 4e cavalerie-divisie in den namiddag bij Dianne Capelle aan het kanaal des Houlières tot staan gebracht, aangezien de Franschen kort te voren den eenigen overgang aldaar hadden vernield. De voorwaartsche beweging kon eerst den 12en te tien uur in den morgen worden hervat, nadat genietroepen, welke op wagens uit Saarburch waren gerequireerd, den vernielden overgang hadden hersteld. In dit opzicht stond de Duitsche cavalerie verre ten achter bij de Fransche uit het begin dezer eeuw.

Zoo schreef Davout den 9en Floréal van het jaar IX aan den brigade-generaal Préal: „Ik zend u uwe dappere en uitstekende pionier-compagnie terug, waarover ik gedurende den loop van den geheelen veldtocht zeer tevreden geweest ben.

Den 14en Thermidor van het jaar X werd door den Franschen minister van oorlog gelast, dat bij de regimenten cavalerie de élite-eskadrons, die altijd met den veiligheidsdienst belast waren, behalve hunne gewone wapening- en uitrustingsstukken, voor een derde gedeelte met bijlen, voor een ander derde met pikken en de rest van schoppen voorzien moesten worden, terwijl aan de onderofficieren kapmessen behoorden te worden uitgereikt.

Den 1en October 1807 liet Murat aan de commandanten der dragonder-divisiën bevelen „hunne pionierafdeelingen steeds vereenigd bij de voorhoede te laten marcheeren om hindernissen, welke de ruitery in de voorwaartsche beweging mochten belemmeren, snel te kunnen opruimen.”

Tot de Duitsche cavalerie terugkeerend, is het voorts opmerkelijk, dat voor de divisie-cavalerie uitsluitend lichte ruitery gebezigd werd 1) en de zelfstandige brigades en divisïën nagenoeg geheel uit zware cavalerie bestonden, terwijl Napoleon integendeel juist het grootste gedeelte van zijn lichte ruitery voor strategische doeleinden aanwendde.

Gebrek aan oefening en tactisch inzicht hadden ten slotte

1) Bij enkele divisïën was een regiment zware ruitery ingedeeld.

nog ten gevolge, dat, althans in den aanvang der operatiën, bijna alle cavalerie-divisiën achter het front der korpsen in eerste linie werden aangetroffen.

Opvallend is b. v. in dit opzicht het gebruik van de 4e cavalerie-divisie bij het IIIe leger.

Toen de hoofden der tot dit leger behorende infanteriecolonnen den 4en Augustus bij Weissenburg met den vijand slaags raakten, marcheerden zij 45 KM. achter het front, aan den staart, in derde linie en kwam, welken spoed zij op het vernemen van deze tijding ook betrachtte, te laat op het gevechtsveld aan om nog eenig nut bij de vervolging te kunnen afwerpen. Den 6en bleef zij in haar bivak bij Hunsbach, terwijl de andere deelen van het IIIe leger den tegenstander bij Wörth versloegen. Zonder eenig commentaar zegt het Duitsche stafwerk 1): „Die 4e Kavallerie-Division stand zu entfernt — toch slechts 15 KM. — um noch heute zur Verwendung kommen zu können.” De waarheid was, dat men haar eenvoudig vergeten had 2).

Eerst om zes uur 's namiddags ontving zij bevel naar het slagveld op te rukken en bereikte dit dientengevolge niet voor 9½ uur in den avond, dus ten tweede male te laat om haar taak te vervullen.

In den vroegen morgen van den 7en met de Beiersche cavalerie den vijand achterna jagende, brachten de onjuiste berichten zoowel het commando van het IIIe als van het IIe leger aangaande de richting, waarin Mac Mahon den terugtocht had aanvaard, op een dwaalspoor en veroorzaakten den tijdroovenden opmarsch van den linkervleugel van het IIe leger (Xe, Garde en IVe korps) nabij Gross Rederchingen.

Den volgenden dag was zij de voeling met den slechts 35 KM. verwijderden tegenstander geheel kwijt en, alsof zij dat tasten in den blinde moede werd, wachtte zij daarop den 9en het XIe korps bij Buchsweiler (slechts 30 KM. van Wörth verwijderd) in, om dien dag en den daaropvolgenden achter dit korps de Vogezen te overschrijden 3). De verloren voeling werd eerst den 26en bij Grand Pré herwonnen 4).

1) I, blz. 286. 2) III, blz. 36 en I, blz. 292.

3) IV, blz. 64 en 65. 4) IV, blz. 111 en I, blz. 285.

Weinig beter handelde de aan het Ie leger toegevoegde cavalerie. Bij de bespreking van den toestand op den 11en Augustus uit het generale stafwerk dan ook de navolgende, niet onrechtmatige klacht 1): „Da sich die Kavallerie-Divisionen der I Armee nicht in der vorderen Linie befanden, so hatte die unmittelbare Berührung mit dem Feinde hier fast ganz aufgehört.”

Alleen de 5e en 6e cavalerie-divisie wisten zich eenigermate, zij het ook nog zeer onvolkomen, aan de boeien te ontworstelen, waarin de overige ruitery geslagen scheen.

Dat de Duitsche cavalerie desniettemin meermalen belangrijke mededeelingen wist te verschaffen, wordt dan ook vrij algemeen aan de onverantwoordelijke nalatigheid des tegenstanders in de verrichting van den voorposten-, den verkennings- en den kondschapsdienst geweten. Zoo werd de 1e dragonder-brigade van de 3e reserve cavalerie-divisie de Forton, welke laatste sedert den 15en met de beveiliging van de linkerflank van het Rijnleger nabij Vionville belast was 2), nog wel aangevoerd door een nazaat van Murat, tot zijne en hare onuitwischbare schande in den vroegen morgen van den 16en door vijandelijke granaten uit haar rust opgeschrikt en in wanorde op de vlucht gedreven.

Getuigt dit in verband met de historische traditie der Fransche ruitery niet van diep verval?

Zeer ten onrechte wordt dit meermalen aan de hoogere leiding tijdens de operatiën toegeschreven. Ook deze vroeg met klem naar gegevens aangaande den vijand.

„Montrez votre cavalerie, il faut qu'elle s'éclaire au loin sur toute la ligne de la Sarre. Qu'elle ne craigne pas de s'avancer, partout au delà de la frontière en prenant les précautions de prudence nécessaire. Que ses commandants vous adressent des rapports sur ce qu'ils auront reconnu. Rendez-moi compte!” zoo luidt de aanbeveling, welke de major-général, niet later dan den 7en Augustus, doch tevergeefs, tot de korpscommandanten richtte 3). Tevergeefs, want zelfs aan Fransche zijde erkent men, dat het Pruisische stafwerk hare werkeloosheid in dit opzicht juist kenschetst, waar het zegt 4): „Die Thätigkeit

1) I, blz. 427. 2) VIII, blz. 57. 3) XXIX, blz. 29. 4) I, blz. 458. 1889/90.

der Französischen Reiterie im Aufklärungsdienste ging im Allgemeinen nicht über die Stellungen der Infanterieposten hinaus." „Die ungewöhnliche Erscheinung Französischer Reiter vorwärts der Vorpostenlinie am 12 August war dadurch veranlasst worden, dass von höchster Stelle aus Rekognoszierungen gegen Faulquemont und Nomeny angeordnet waren, um einige Aufklärung zu schaffen. Aber auch diese Vorstöße gelangten nicht über die Nied hinaus, und im Hauptquartier des Kaisers blieb man im Unklaren über Alles, was jenseits dieses Abschnittes vorging."

Werkelijk schijnt dit zoo ongewoon te zijn geweest, dat, waar het als bij uitzondering plaats vond, de bevolking de eigen ruitery voor vijandelijke aanzag en als zoodanig behandelde. Zoo besloot de kolonel van een regiment chasseurs d'Afrique zijn telegraphisch bericht met de mededeeling 1): „Les habitants, qui n'ont jamais vu une patrouille de cavalerie française, nous prennent pour des Prussiens."

Wat baatte het of de major-général den 22en Juli aan de korpscommandanten schreef: „Exercez vos troupes à se garder avec le plus grand soin, à faire des patrouilles, des reconnaissances, etc. Elles auront bientôt devant elles un ennemi, qui de longue main s'est appliqué tout particulièrement à pratiquer en temps de paix le service de sûreté des camps, bivouacs et cantonnements. *Que l'on fasse des théories dans tous les corps à ce sujet et des exercices autant que possible* 2).“ In enkele dagen toch kon niet worden ingehaald, wat men jaren achtereen had verzuimd.

Bovendien gaven diezelfde korpscommandanten in hunne rapporten meermalen de bewijzen, dat zij met de beginselen van den veiligheidsdienst niet vertrouwd waren. Zoo meldt Frossard, dat op den 5en Augustus 's avonds „sa gauche s'éclairait par des grand'gardes dans les bois et que le général Valabrègue, commandant la cavalerie, avait laissé en avant du front des grand'gardes de chasseurs à cheval pour éclairer et signaler, s'il y avait lieu 3), les mouvements de l'ennemi 4).“ Geen

1) XXIX, blz. 31. 2) XXIX, blz. 29. 3) Wij cursivecren. 4) X, blz. 34.

eskadron, zelfs geen patrouille passeerde de Saar, die slechts 3 à 4 KM. voor het front gelegen was en dat, niettegenstaande men als voorhoede bij Forbach en Speicheren min of meer in een geïsoleerde stelling stond, die aan beide zijden door den vijand kon worden overvleugeld, en ook werkelijk overvleugeld werd zonder dat men dit tijdig bemerkte.

Als het onder deze omstandigheden aan de Duitsche cavalerie niet gelukte de legercommando's naar behooren in te lichten, dan moet ook de wijze, waarop zij zich van hare taak kweet, of waarop zij tot die doeleinden werd gebezigd, te wenschen hebben overgelaten.

Wanneer aan het vorenstaande nog wordt toegevoegd, dat de noodzakelijkheid van een verdeeling der zelfstandig gedachte cavalerie over de korpsen in eerste linie — zooals zij op den 8en door het Groote Hoofdkwartier bevolen werd — voor ernstige bestrijding vatbaar is, allereerst omdat hare zelfstandigheid daar door aan banden gelegd en zij tot de hoedanigheid van de korps-cavalerie uit het eerste Napoleontische tijdperk werd teruggebracht, die men niet behoefde, omdat de korpsen voor hunne veiligheid over divisie-cavalerie beschikten, en voorts omdat de uitgestrektheid van het marschfront, hetwelk slechts 35 KM. telde, die buitengewone voorzorg niet wettigde, *dan* is men geneigd de onvoldoende werkzaamheid der Duitsche cavalerie in deze periode van den veldtocht, behalve aan de door ons genoemde oorzaken, mede aan het niet altijd even juist inzicht der hoogere aanvoering toe te schrijven.

In dit opzicht leveren de aanmaningen van den chef van den generalen staf van het Duitsche leger om van de cavalerie een oordeelkundiger gebruik te maken — die eerst in het telegraphisch bevel van den 10en „Kavallerie weit vor” en dat van den 13en, „Die Kavallerie beider Armeen ist möglichst weit vor zu schieben”, aan duidelijkheid niets meer te wenschen overlieten — de leerzaamste critiek op de maatregelen, welke den 8en met betrekking tot de cavalerie genomen waren.

Niettegenstaande men b.v., om tot het uitgangspunt van ons betoog terug te keeren, bij het IIe leger over 156 eskadrons beschikte, waarvan er 104 in zelfstandige brigades en divisien

waren ingedeeld, kwamen van dit aantal op den linker Moezel-oever opvolgend slechts in werking:

Op den 13en Augustus:

- 1°. Voorwaarts Pont à Mousson, doch met de veiligheids-troepen daarvan niet verder dan 10 KM. verwijderd, 11 eskadrons 1) tot de 13e cavalerie-brigade behorende.
- 2°. Te Pont à Mousson 16 eskadrons, te weten, 12 van de 11e cavalerie-brigade en 4 van het 9e regiment dragonders, dat aan de 19e infanterie-divisie was toegevoegd.
- 3°. Te Dieulouard de Garde dragonder-brigade ter sterkte van 8 eskadrons.

Dit aantal steeg den 14en Augustus:

- 1°. Voorwaarts Pont à Mousson tot 23 eskadrons, van de inmiddels vereenigde 11e en 13e cavalerie-brigades, met het gros evenwel slechts 17 KM. van die plaats verwijderd.
- 2°. Te Pont à Mousson tot 19 eskadrons 2), eensdeels tot de 12e cavalerie-brigade, anderdeels tot het 9e en 16e regiment dragonders behorende, welke beide regimenten bij het Xe korps de taak van divisie-cavalerie vervulden.
- 3°. Voorwaarts Dieulouard tot 20 eskadrons door de vereeniging van de Garde dragonder- en ulanen-brigade met het Garde huzaren-regiment, dat deel uitmaakte van de 1e Garde infanterie-divisie.

Op den 15en Augustus stonden eindelijk

- 1°. Voorwaarts Pont à Mousson 46 eskadrons, waarvan de 5e cavalerie-divisie, ter sterkte van 34 eskadrons, aan den straatweg Metz—Verdun ter hoogte van Mars la Tour en 12 eskadrons (Garde drag.-brig. en 9e reg. drag.) te Thiaucourt.
- 2°. Te Pont à Mousson 4 eskadrons van het 16e regiment dragonders.
- 3°. Voorwaarts Dieulouard 16 eskadrons van de Garde-ulanen- en kurassier-brigade.

1) Het 1e esk. van het 10e reg. huz. was tot het opzoekon van het verband met het IIIe leger naar Nancy gedetacheerd.

2) Het 4e esk. van het 13e reg. drag. zocht over Flirey de voeling met de Gardecavalerie te verkrijgen.

4°. Te Dieulouard 8 eskadrons van het Garde huzaren- en het 2e Garde-ulanen-regiment, die bij het Garde-korps de divisie-cavalerie vormden.

5°. Voorwaarts Marbach 8 eskadrons van het 7e dragonder- en het 12e huzaren-regiment, welke aan de infanterie-divisiën van het IVe korps waren toegevoegd.

Dat de getalsterkte dezer cavalerie op het beslissende punt, in verband met de haar opgedragen taak, onvoldoende was, bleek bij herhaling en behoeft waarschijnlijk geen nader betoog.

Ook in snelheid van beweging schoot zij te kort. Den 13en Augustus, gelijktijdig met de infanterie der 19e inf.-div. te Pont à Mousson aankomende, welke zij vooraf had moeten gaan, won deze cavalerie daarop den 14en en 15en, dus in twee etmalen, slechts 35 KM. veld.

Tevergeefs zoekt men voorts naar de 25e, Hessische cavalerie-brigade, zoomede naar de 6e en 12e cavalerie-divisie.

Waar von Arnim 1) de laatstgenoemde divisie reeds in den vroegen morgen van den 15en Augustus de Moezel bij Pont à Mousson, achter den staart van het Xe korps, laat overschrijden, begaat hij een onjuistheid, daar zij in den namiddag van dien dag te Louvigny en Cheminot, achter de Seille, nachtkwartieren betrok en zich eerst den 16en naar bovengenoemde terreinafscheiding in beweging stelde. Gaat men na, dat zij Nonsard, 25 KM. van Pont à Mousson verwijderd, dien dag eerst om twee uur 's namiddags bereikte, dan moet het overschrijden van de Moezel tusschen 10 en 11 uur in den morgen van den 16en hebben plaats gehad.

Zoowel de 12e cavalerie-divisie als de 25e cavalerie-brigade marcheerden gedurende de voorwaartsche beweging van Saar tot Moezel meer achterwaarts bij hare korpsen, zoodat het niet onaanzienlijk getal van deze 24 eskadrons voor den strategischen veiligheidsdienst geheel ongebruikt gelaten werd. Degelijke gronden zijn daarvoor niet aan te voeren, aangezien deze afdeelingen bij hare korpsen (XIIe en IXe), alwaar men nog daarenboven over divisie-cavalerie beschikte, geheel konden worden

1) XXI. Tweede deel, blz. 86.

gemist omdat deze in tweede linie volgden, aan weerszijden door de korpsen van het Ie en IIe leger waren ingesloten en het terrein in het verlengde der marschrichting tot de Moezel reeds den 11en Augustus geheel door den vijand ontruimd was 1).

Tot den 14en bleef ook het twee-derde gedeelte der Garde-cavalerie, d. w. z., zestien eskadrons, aan hare bestemming onttrokken.

Te recht baart zulks verwondering als men bedenkt, dat Prins Frederik Karel reeds den 10en uit het Groote Hoofdkwartier het bevel gekregen had de cavalerie op grooten afstand vooruit te schuiven en haar den 13en mede door den generaal von Moltke tot taak werd gesteld den terugtocht des vijands langs den straatweg Metz—Verdun te verontrusten.

Hetzelfde geldt, alhoewel in eenigszins anderen zin, voor de 20 eskadrons van de 6e cavalerie-divisie. Met de loffelijke uitzondering van het 15e regiment ulanen, dat uit eigen aandrift bij voortduring de voeling met den vijand trachtte te onderhouden, was deze divisie namelijk tot den 10en Augustus zoo goed als geheel werkeloos gebleven. Een bevel uit het hoofdkwartier Saargemünd, hetwelk een ruimer gebruik der overige regimenten gelastte, deed haar dien dag tot Falkenberg (voor de 13e brig. 12 en voor de 14e brig. 24 KM.) alwaar de 11e brigade der 5e cavalerie-divisie reeds verblijf hield, en den 11den tot Thicourt (10 KM.) vooruitgaan, alwaar zij — voor eclaireerende cavalerie wel wat vreemd — wederom achter de 5e cavalerie-divisie legerde 2).

Een noot op blz. 429 van het stafwerk tracht dit, doch naar onze meening niet bijzonder gelukkig, te verklaren, door de mededeeling, dat de haar toegewezen ruimte dien dag nog door de 5e cavalerie-divisie was ingenomen. Allereerst toch rijst de vraag of dan tot den 11en aan laatstgenoemde afdeling een te groote strook ter verkenning was opgedragen, in welk geval het onverantwoordelijk mocht heeten de 6e cavalerie-divisie tot dien dag niet te gebruiken, of wel, dat men deze wellicht had kunnen ontberen en haar slechts gebruikte, omdat....

1) Zie blz. 311. 2) Zie blz. 307.

nu ja, omdat zij toch ter beschikking stond? Het laatste is al evenmin denkbaar als het eerste, want zelden beschikte een opereerend leger over te veel cavalerie, wel had men daaraan in menige omstandigheid gebrek.

Bij nader inzien blijkt deze verklaring dan ook onjuist, ten eerste omdat de 5e cavalerie-divisie den 12en hare opstellingsplaats van den vorigen dag behield, ten tweede omdat men de 6e cavalerie-divisie op dien 12en gebruikte in een strook waar op den 11en noch de 5e cavalerie-divisie, noch eenige andere ruitery werd aangetroffen en ten derde omdat op den 11en in verband met de standplaats van het IIIe korps (Falkenberg), ter rechterzijde van de 11e cavalerie-brigade ruimte in overvloed voor vruchtbare werkzaamheid werd aangetroffen, getuige de handelingen van het, tot de 6e cavalerie-divisie behoorende 15e regiment ulanen, hetwelk evenwel niet voldoende gesteund werd en zich tijdelijk te zwak gevoelde. Ook deze divisie kroop langs de wegen. Van den 10en tot den 11en, dus in ruim 48 uren, schreed zij slechts 22 KM. voort.

Den 12en Augustus verrichtte zij daarop vóór het front van het Ie leger, dat daartoe zelf over twee cavalerie-divisiën en zes regimenten divisie-cavalerie beschikte, een verkenning in grooten stijl. Gedurende de beide volgende dagen dekte zij, in vereeniging met de 1e cavalerie-divisie van het Ie leger, de rechterflank van de meest vooruitgeschoven deelen van het IIe leger in de slechts 12 KM. breede strook Chesny—Pouilly—Corny, welke den 15en tot het hoogstens 6 KM. breede vak Marly sur Seille—Jouy aux Arches werd ingekrompen. Op dien dag traden slechts zes van de twintig eskadrons handelend op.

Viel haar dus op den 12en een taak ten deel, welke o. i. niet tot den werkkring van het IIe leger behoorde, ook gedurende de drie volgende dagen is haar gebruik niet in overeenstemming met de beginselen van een zorgvuldige, strategische beveiliging, welke in dergelijke omstandigheden aan een cavalerie-divisie een front van 25 à 30 KM., volgens sommigen zelfs tot 45 KM. ter waarneming toevertrouwt. De haar gestelde opdrachten behoorden tot de taak der divisie-cavalerie, waarvan men ternauwernood melding hoort maken.

Is het b. v. niet opmerkelijk, dat toen het legercommando op den 13en en 14en Augustus gelastte, dat de beveiliging naar de zijde van Metz slechts *aan enkele eskadrons* behoefde opgedragen te worden 1), de 6e cavalerie-divisie met deze taak werd belast en dus voor het grootste gedeelte wederom ongebruikt bleef.

Al deze misvattingen waren oorzaak, dat deze divisie de Moezel eerst den 16en Augustus achter het IIIe korps passeerde, hetwelk zij aangaande den toestand op den linkeroever had behooren in te lichten.

Doch er is meer!

Mocht men verwachten, dat een cavalerie-divisie naar behooren in de dekking van de rechterflank van het marschéchiquier zou kunnen voorzien, vooral gedurende het tijdperk, dat het IIIe leger aan de Moezel strategisch werd vereenigd?

Wij gelooven het niet en meenen veeleer, dat hier, evenals gedurende de dagen van 10 tot 12 Augustus, een korps en wel het IIIe, hetwelk bij een mogelijk offensief des vijands op den steun van het Ie leger had moeten kunnen rekenen, in de rechtstreeksche bescherming van den rivierovergang had behooren te voorzien. Daartoe schijnt ons een cavalerie-divisie en in het bijzonder de 6e wel het allerm minst geschikt. Allereerst toch was de afstand, waarop het meest noordelijk gelegen overgangspunt van den uitersten forttenkring van Metz verwijderd lag, te klein om deze taak aan ruitery op te dragen, voorts waren van de twintig eskadrons er twaalf niet van vuurwapenen voorzien, eindelijk beschikte zij slechts over één rijdende batterij en ten slotte verminderden de gesteldheid van het terrein en het volslagen gemis aan een gemakkelijk te verdedigen afscheiding, welke evenwijdig aan het waar te nemen front gelegen was, haar toch reeds gering weerstandsvermogen (zie blz 314) aanzienlijk, terwijl beide omstandigheden daarentegen een offensief uit Metz langs den rechteroever in de hand werkten.

Ook hare eskadrons hadden evenals de Garde-, de Hessische-

1) Zie blz. 318.

en de Saksische cavalerie, zeer ten bate van den strategischen veiligheidsdienst in tijds over de Moezel en op den terugtochts-weg van het Rijnleger geworpen kunnen worden.

Zestig eskadrons, thans aan hunne bestemming onttrokken, zouden alsdan de daar optredende ruitery tot een sterkte van 142 eskadrons hebben opgevoerd, die, goed geleid en aangevoerd, den strijd tegen de ongeveer gelijk sterke Fransche cavalerie niet behoefden te vreezen, welke volgens de ordre de bataille 133 eskadrons te Metz vereenigd had 1), en bovendien, wat hoofdzaak was, de opperste leiding, die den 16en tot in den namiddag nog geheel in den blinde tastte, vroegtijdig met de aanwezigheid des tegenstanders te Metz in kennis hadden kunnen stellen.

In werkelijkheid beschikte men aan Fransche zijde over slechts 123 eskadrons, doch van den afmarsch der brigade Marguëritte, alsmede van de afwezigheid van het 4e regiment chasseurs d'Afrique en het 1e eskadron guides, dat tot het Hoofdkwartier van den inmiddels naar Châlons afgereisden Keizer behoorde, kon men in het Hoofdkwartier van het IIe leger evenmin kennis dragen als van de vermeerdering met de vier eskadrons van het 3e lansier-, het 1e eskadron van het 5e huzaren- en het 1e eskadron van het 12e jager-regiment, die alle tot de aan het Ve korps (Faily) toegevoegde cavalerie-divisie de Brahaut behoorden en, in vereeniging met de infanterie-brigade Lapasset van dat korps, de terugtrekkende beweging van Frossard (IIe korps) over Saargemund en Püttlingen gevolgd hadden.

Dit doet ook weinig ter zake. Hoe sterker men de Fransche ruitery onderstelde, des te grooter moest het aantal eskadrons zijn, dat ingevolge de directieven van het Groote Hoofdkwartier op 's vijands terugtochtslijn ter verkenning vooruit werd gezonden.

Voor een oogenblik den gedachtengang van den commandant

-
- 1) Cav.-div. de Valabrègue, toegevoegd aan het IIe korps 18 esk.
 Cav.-div. de Clerembault, " " " IIIe " 31 " .
 Cav.-div. Le Grand, " " " IVe " 18 " .
 Cav.-div. Desvaux, " " " Garde " 30 " .
 1e Reserve cav.-div. du Barail, 16 " .
 3e Reserve cav.-div. de Forton, 20 " .

van het IIe leger volgend, die Bazaine's strijdkrachten reeds in vollen aftocht waande, zon het overeenkomstig de beginselen der nieuwere oorlogsvoering zijn geweest, indien de geheele beschikbare ruitery den vijand achterna gezonden ware, ten einde vast te stellen waar zich zijne marschcolonnes bevonden.

En wat leert het meervermeld bevel van den 16en (zie blz. 346 tot 348), hetwelk de voorwaartsche beweging naar de Maas gelastte? Dat, met uitzondering van de Garderuitery, geen bevelen hoegenaamd aan de cavalerie werden uitgereikt. Op een oogenblik dus, dat de hoogste belangen op het spel stonden, droeg men niet eens zorg, dat de versnipperde cavalerie verzameld en volgens de inzichten der hoogere leiding gebezigd werd 1).

Al had de werkeloosheid van de Fransche cavalerie tot dat oogenblik geen hoogen dunk van hare geschiktheid voor strategische doeleinden gegeven, zoo moest men, bij de bepaling van de eigen handelingen, toch van de onderstelling uitgaan, dat zij de rugwaartsche beweging van het Rijnleger aan de waarneming zou trachten te onttrekken. Wilde men den door haar gevormden sluier doorbreken, dan had de Pruisische cavalerie allereerst een grootere snelheid van beweging moeten ontwikkelen om haar te achterhalen en voorts over een voldoende kracht moeten beschikken om de nadering tot het gros van het Rijnleger desnoods door wapengeweld af te dwingen, te meer omdat een gebeurtenis, welke den 12en Augustus te Pont à Mousson voorviel een ernstige waarschuwing bevatte. Wij bedoelen de reeds gemelde overvaling van een vereenigd detachement van het 17e huzaren- en het 19e dragonder-regiment der 5e cavalerie-divisie door afdeelingen van de Fransche cavalerie-brigade Marguëritte, hetwelk geheel uiteen en op de vlucht geslagen werd en eerst te Raucourt, d. w. z., 15 KM. van Pont à Mousson verwijderd, tot staan kwam 2). Alhoewel het generale stafwerk deze gebeurtenis slechts vluchtig aanroert, schijnt zij toch meerderen omvang te hebben gehad.

1) Zie de terechtwijzingen, welke Murat te dien opzichte van den Keizer ontving. Overzicht der operatiën van 8 tot 14 October 1806, blz. 400 en 407.

2) I, blz. 441.

Wij lezen namelijk in de geschiedenis van het 16e huzaren-regiment 1): „Nach dem am vorhergehenden Tag in Pont à Mousson geschehenen Ueberfall, bei dem zwei Regimenten unserer Division empfindliche Verluste erlitten hatten, war es ein recht beruhigendes Gefühl als gegen Abend noch eine Infanterie-brigade in die Stadt rückte." De verliezen tijdens het handgemeen en de vervolging geleden schijnen dus grooter en de indruk, welke deze verrassing naliet, heviger te zijn geweest dan het stafwerk wil doen voorkomen.

Uit de zooveen vermelde aanhaling blijkt ten overvloede, dat deze cavalerie zich te zeer aan haar voetvolk gebonden achtte en te weinig zelfvertrouwen bezat om zelfstandig op grooten afstand ter verkenning en vervolging vooruit te snellen.

Vergelijkt men het schoorvoetend optreden van de Deutsche ruitery in de dagen van 7 tot 18 Augustus met de handelingen van de Fransche cavalerie onder het eerste Keizerrijk — waartoe zoo aanstonds ten deele de gelegenheid geboden zal worden — dan komt men tot de slotsom, dat gene in oefening, aanvoering, zelfstandigheid en snelheid van beweging in menig opzicht bij deze te kort schoot.

„Poursuivez l'ennemi l'épée dans les reins, attachez-vous à ses colonnes, afin qu'elles ne puissent se rallier et se réunir" was het wachtwoord, dat de Keizer aan zijn ruiterscharen gaf en waaraan zij doorgaans met al de energie, die in haar zetelde, gevolg gaven.

Kenschetsend is in dit opzicht Murat's voortvarendheid bij Prentzlau 2): „Votre général veut-il capituler?" zoo richtte hij het woord tot Massenbach, toen hij de achterhoede van Hohenlohe in snellen gang aan het hoofd van 15 regimenten cavalerie achterhaald had en in dezen een hooggeplaatst officier vermoedde.

„Non monseigneur," antwoordde Massenbach, „il n'acceptera jamais une si dure condition."

„Eh bien," hervatte Murat, „alors je le ferai sabrer," en de

1) XXIV, blz. 125

2) XL, blz. 277.

daad bij het woord voegende, hervatte hij in snellen gang de voorwaartsche beweging.

Verviel hij daarbij somtijds in een ander uiterste, zoo zelfs, dat o. a. in den veldtocht van de jaren 1806 en '07 de vervolging in het tijdperk van 15 tot 28 October met zulk een hevigheid werd gevoerd, dat de Fransche cavalerie aan de Oder voor het grootste gedeelte op nieuw bereden moest worden gemaakt en de Keizer, behalve de aanvulling door requisitie in 's vijands land en de verkregen buitpaarden, nog den aankoop van minstens 16.000 paarden 1) door de remonte noodig oordeelde, waarvan het grootste gedeelte voor de cavalerie bestemd was, zoo schijnt een dergelijk verbruik geenszins door dezen te zijn gewraakt.

De capitulatiën van Mollendorf en den Prins van Oranje te Erfurt op den 16en October met 10.000 man, van 35 eskadrons lichte ruitery onder Schimmelpfennig bij Zehdenick op den 26en, van het regiment Gendarmes bij Wichmannsdorf op den 27en, van Hohenlohe met 10.000 man bij Prentzlau op den 28en, van de zware Pruisische cavalerie en de infanterie-brigade on Hagen bij Passewalk op den 29en, van de generaals Bila bij Anklam op den 31en en last not least van Blücher en Weimar, na vier scherpe achterhoedegevechten, waarbij zij 11.000 man verloren, op den 7en November tusschen Eutin en Lubeck met $\pm$ 9000 man, waren er dan ook de vruchten van geweest 2).

Het gevaar, waaraan men den 16en Augustus 1870 had blootgestaan, was dan ook oorzaak, dat nadien aan Duitsche zijde het gebruik der cavalerie voor strategische doeleinden wederom in juistere banen werd geleid.

Zoo onvoldoende de strategische beveiliging te voren was geweest, zoo nauwgezet en behoorlijk geregeld werd zij gedurende de voorwaartsche beweging van het Maas en IIIe leger naar Parijs verricht. Zes cavalerie-divisiën, waaronder wij thans ook de 12e en die der Garde opmerken, snelden toen naast elkander, vóór het front en in de beide flanken van de genoemde strijdkrachten vooruit en rustten niet voordat zij alles wisten mede

1) XXXVIII, Tome IV.

2) VII, Heft 10.

te deelen, wat de hoogere leiding aangaande den tegenstander wenschte te weten. Toen eerst wederom bewees de Duitsche legeraanvoering, dat zij de woorden van den grootsten veldheer dezer eeuw niet vergeten was: „Qu'une armée supérieure en cavalerie aura toujours l'avantage de bien couvrir ses mouvements, d'être bien instruite des mouvements de ses ennemis et de ne s'engager qu'autant qu'elle le voudra", woorden, waaraan door de voorafgaande handelingen in het geheel niet was beantwoord. —

De weinig energieke vervolging en de onslagvaardige toestand, waarin het IIe leger zich naar de Moezel bewoog en deze terreinafscheiding overschreed.

De langzaamheid, waarmede het IIe leger na de overwinning bij Forbach en Speicher en voorwaarts rukte, is opvallend. Van een eigenlijke vervolging was zoo min in tactischen als in strategischen zin sprake.

Dat eerstgenoemde in den avond van den 6en Augustus achterwege bleef, is begrijpelijk als de hardnekkige strijd, welke het verband geheel verbroken had, en de ingevallen duisternis in aanmerking genomen worden; de 29 eskadrons, waarover men te zes uur in den namiddag van dien dag reeds beschikte 1), hadden den volgenden morgen evenwel werkzamer kunnen optreden.

Hierop terug te komen schijnt mij na het voorafgaand betoog niet noodzakelijk.

Doch dat aanvankelijk zelfs de strategische vervolging uitbleef, kan niet worden vergoelijkt. Wel voert Kraft 2) ter verontschuldiging aan, dat op den 7en de strategische opmarsch nog niet geheel voltooid was, maar na het overzicht, hetwelk wij van de operatiën gaven, blijkt dit minder juist. Den 3en Augustus waren alle korpsen gevechtvaardig en den 6en in het volle bezit van hun volledige trein.

Het IIIe, Xe, Garde en IVe korps stonden den 7en dan ook geheel operatievaardig aan of nabij de Saar. Wat het IXe en

1) I, blz. 353. 2) VI, blz. 279.

XIIe korps aangaat, die in tweede linie volgden, weten wij, dat beide met het hoofd, respectievelijk te Mittel Bexbach en te Homburg, nog slechts een sterken dagmarsch van de Saar verwijderd waren en dat, al was de diepte, waarin de, tot die korpsen behorende onderdeelen dien dag langs de marschlijn waren geëchelonneerd, nog bijzonder groot, zij evenwel voor beide, alle hulpdiensten er onder begrepen, de 20 KM. niet te boven ging. Bijgevolg hadden ook deze korpsen, na daartoe bekomen bevel, in den avond van den 7en bij genoemde plaatsen opgesloten en voor de verdere operatiën beschikbaar kunnen zijn.

Waar Kraft te zelfder plaatse zegt, dat deelen van het IIe leger zelfs nog per spoor werden vervoerd, heeft dit betrekking op het IIe korps, dat men voorloopig, ook in den door hem geschetsten toestand, voor strategische combinatiën geheel buiten beschouwing moest laten, omdat de laatste infanterie-afdeelingen eerst den 13en Augustus te Homburg werden uitgeladen.

Ook was het den 7en mogelijk geweest het Xe korps tot Ensheim—Ommersheim, 10 KM. zuidwaarts van St. Ingbert gelegen, het Garde-korps tot Habkirchen, op denzelfden afstand van Assweiler verwijderd, en het I Ve korps tot Achen, 12 KM. verder dan Wolmünster, vooruit te doen gaan, in welk geval zij respectievelijk 34, 30 en 29 KM. zouden hebben afgelegd, wat in spoedvereischende gevallen mocht en kon worden gevergd 1).

Voorafgegaan door de, zoo noodig met rijdende batterijen der korpsartilleriën versterkte, 5e, 6e, 12e en Garde-cavalerie-divisie, die den vijand rust noch duur hadden mogen laten, zou het IIe leger op den 8en strategisch vereenigd en in slagvaardigen toestand de voorwaartsche beweging hebben moeten aanvangen, op de wijze zooals von Goeben haar bedoelde, toen hij na de bij St. Quentin op Faidherbe bevochten zege (19 Jan. 1871), des nachts om twaalf uur aan zijne troepen gelastte: „Heute haben wir gekämpft, morgen müssen wir marchieren um die Niederlage des Feindes zu vollenden und den Sieg auszubeuten. Zu diesem Zweck stelle ich als Grundsatz hin, dass alle Truppen morgen 5 Meilen

1) Zie de gemiddelde marschsnelheid der Fransche korpsen in de eerste periode van den veldtocht van het jaar 1806, zooals deze o. a. op Plaat XI is vermeld.

(37 $\frac{1}{2}$ KM.) marchieren, die Infanterie indem sie wenn irgend möglich die Tornister auf Wagen mit sich führt."

Ook de 25e Hessische cavalerie-brigade had daaraan kunnen deelnemen.

Van een zoodanige hevige vervolging door de ruitery, had men de schoonste verwachtingen mogen koesteren. De ondervinding, welke de beide eskadrons van het 15e regiment ulanen op den 8en te Lubeln (Longueville) opdeden, bewijst dit overtuigend. De achterhoede van het IIIe Fransche korps (Bazaine) — dus troepen, die nog niet in het vuur geweest waren — driest achternajagende, zegt het stafwerk 1): „hielten ihnen sogar grössere Abtheilungen nicht mehr Stand. Das ganze Verhalten des Gegners machte den Eindruck, als ob die Zuversicht der Truppen bereits erschüttert und deren Ordnung gelockert wäre!"

Wat hadden één of twee cavalerie-divisiën *hier* niet kunnen uitrichten?

Achter de bovengenoemde cavalerie-afdeelingen zouden dien dag de volgende bewegingen mogelijk zijn geweest.

In eerste linie:

het IIIe korps tot Merlebach (15 KM.),

het Xe korps tot Pfarrebesweiler—Farschweiler (22 à 25 KM.),

het Garde-korps tot Püttlingen (20 KM.) en

het IVe korps tot Insmingen (27 KM.).

Daarachter in tweede linie:

het IXe korps tot Saarbrücken (30 KM.) en

het XIIe korps tot Habkirchen (30 KM.). —

Trok de vijand overhaast terug, zooals werkelijk het geval was, dan konden den 9en de onderstaande troepenverplaatsingen geschieden:

In eerste linie:

het IIIe korps naar Lubeln (15 KM.),

het Xe korps naar Falkenberg (28 KM.),

het Garde-korps naar Landorf (27 KM.) en

het IVe korps naar Baronweiler (20 KM.).

1) I, blz. 415.

Daarachter in tweede linie:

het IXe korps met het hoofd ter hoogte van St. Ahold—
Altweiler (26 KM.) en

het XIIe korps te Cappel of Dieffenbach (25 of 28 KM.),
al naargelang het centrum of de linkervleugel ver-
sterkt diende te worden,

Wanneer ik het waag op deze wijze een operatie voor te schrijven, Mijne Heeren, dan hoop ik, dat gij daarin niet de zucht tot betweterij zult zien. Het geschiedde alleen om, aan de hand van den bestaanden toestand, U de overtuiging te schenken, hoe, zonder aan de troepen bovenmatig hooge eischen te stellen, het mogelijk geweest ware op den avond van den 9en geheel slagvaardig ter hoogte van de genoemde plaatsen te zijn opgesteld, waarin defensieve stellingen des vijands achter de Deutsche en Fransche Nied met den eigen *voorgenomen* linkervleugel ernstig werden bedreigd.

Waarvan het ten deele is toe te schrijven, dat deze punten feitelijk eerst den 12en — dus drie dagen later — met *teruggehouden* linkervleugel werden bereikt, kunt gij opmaken uit de dagelijks afgelegde wegen, die gemakshalve onder aan Plaat X vermeld zijn. Nauwkeurig met den curvimeter op de Deutsche stafkaart gevolgd, kan de betrouwbaarheid van deze cijfers, waaruit ten duidelijkste blijkt, dat de gemiddelde marschsnelheid per dag verre door de normale wordt overtroffen, niet worden gewraakt.

Het klinkt in verband met deze getallen vreemd in het stafwerk telkenmale over de groote snelheid van beweging te hooren gewagen. Zoo heet het o. a. op blz. 444, dat „de linkervleugel van het IIe leger de Moezel met sterke marschen naderde”, en op blz. 519, „dat het IXe korps, na de voorafgaande vier groote marschen, den 15en Augustus in zijne stellingen zou blijven rusten.”

In hoeverre deze uitdrukkingen met de werkelijkheid overeenstemmen, behoeft naar wij meenen, geen nadere toelichting.

Daar voorts de tijdroovende opmarsch van den linkervleugel van het IIe leger nabij Gross Rederchingen mede invloed op de vertraging van de voorwaartsche beweging heeft geoefend, mag daarover het stilzwijgen niet worden bewaard.

Onzes inziens was deze niet gewettigd!

Ten deele rust de verantwoordelijkheid daarvoor op de cavalerie van het IIIe leger, die zulke onjuiste berichten niet had kunnen geven, indien zij naar behooren haren plicht vervuld en alleen gemeld had, wat werkelijk gezien was en niet, wat zij meende te weten of onderstelde. Had zij de voeling in massa onderhouden, dan zou het niet aan hare aandacht ontsnapt zijn, dat vóór het front geen georganiseerde strijdkrachten in den waren zin des woords meer werden aangetroffen, maar troepen wier verband zoodanig verbroken, wier zelfvertrouwen derwijze geschokt, wier krijgsmansdeugden in zulk een mate verloren gegaan waren, dat men er slechts op in behoefde te houwen om ze geheel te vernietigen. Gunstiger moment kon men welhaast niet vinden om de vruchten te plukken van een met goeden uitslag bekroonden, verwoeden strijd, waarin de tegenstander tot zelfs de laatste reserves had verbruikt.

Waar Kraft beweert 1), dat „Ein Hineinstürmen in frische Truppen und in die Nacht" geen resultaten had kunnen afwerpen, is hij allereerst in strijd met het stafwerk 2), dat de divisie Lespart, na een kortstondig gevecht, mede in den stroom der vluchtelingen verwikkelt en voorts met de tijdrekening, daar 's avonds zeven uur Beiersche infanterie en enkele eskadrons der Wurtembergsche reserve-cavalerie reeds tot Niederbronn waren doorgedrongen en het daglicht dus eerst twee uren later achter de kim zou verdwijnen.

Al behoefde men nog geen tropheeën te verlangen, zoo mocht men verwachten, dat de cavalerie zou weten mede te deelen, waarheen de vijand zich gewend had. Houdt men bovendien rekening met den toestand, waarin de bij Wörth geslagen troepen na de nederlaag en op den terugtocht verkeerden, dan is het onbegrijpelijk, dat de Duitsche aanvoering, zonder overtuigende berichten, er geloof aan kon slaan, dat Mac Mahon over Bitsch was teruggegaan, omdat daartoe een flankmarsch binnen de wapenwerking van den tegenstander over Nieder-

1) VI, blz. 280. 2) I, blz. 292.

1889/90.

bronn noodzakelijk ware geweest. Wat dus niet door den loop van de omstandigheden naar die zijde teruggedrongen was (brigade Abbatucci en een duizendtal vluchtelingen), kon onmogelijk deze richting ingeslagen hebben. Recht achterwaarts was de eenig denkbare en tevens de minst gevaarlijke richting, waarin het gros van dit uiteengeslagen leger een goed heenkomen kon zoeken.

Het zou Mac Mahon zelfs niet mogelijk zijn geweest daarop eenigen invloed te oefenen. In zulk een toestand als waarin zijne troepen zich bevonden, terwijl de daartoe behorende ruitery grootendeels te gronde was gegaan, is de opperste leiding machteloos. Welke krachten zij ook zou hebben ingespannen om orde, verband en innerlijke samenhang te herstellen en de troepen tot staan te brengen, het zou niet hebben gebaat voordat de tactische vervolging opgehouden en men zich geheel aan het contact met den tegenstander onttrokken had.

In waarheid mocht hem dit niet voor den Sen te Saarburg, na twee nachtmarschen gelukken, toen eerst wederom een achterhoede gevormd en in de beveiliging gedurende de rust en de beweging voorzien kon worden.

In het Hoofdkwartier van het IIe leger had men zich dus voorloopig hoofdzakelijk met de vervolging van de verspreid opgestelde korpsen van Bazaine's strijdkrachten moeten bezighouden, vooreerst omdat de mogelijkheid eene strategische beslissing te verwerven niet door het najagen van nevendoeleinden uit het oog mocht worden verloren, ten andere, omdat Mac Mahon, voor het geval hij werkelijk over Bitsch terngetrokken was, de vernietiging niet kon ontgaan, daar ook het IIIe leger naar die zijde troepen in beweging had gesteld.

Voorzorgsmaatregelen waren ongetwijfeld noodzakelijk, doch eerst nadat de eigen cavalerie zich van de juistheid der langs een omweg ingekomen berichten had vergewist. Werd hun inhoud bevestigd, dan zou aan een der korpsen in tweede linie, bij voorkeur het XIIe, deze nevenoperatie opgedragen hebben kunnen worden.

De maatregelen door Aartshertog Albrecht in 1866 kort voor Custoza genomen met betrekking tot het 80.000 man sterke

leger van Cialdini, dat zijn rug bedreigde, en van de Verbondenen in het jaar 1814, die onverstoorbaar hun marsch naar Parijs voortzetteden toen Napoleon, ten einde raad, den oorlog naar den Rijn wilde verplaatsen, hadden het richtsnoer moeten zijn voor de te volgen gedragslijn. Doch zelfs nadat men in het Hoofdkwartier van het IIe leger zijn dwaling had ingezien, werd bij de nu volgende voorwaartsche beweging geen grootere snelheid ontwikkeld en gaf men den tegenstander volkomen den tijd en de gelegenheid zich te herstellen, te vereenigen en den terugtocht zoo goed als onbezorgd te verrichten.

De reden, welke het stafwerk behalve de reeds gemelde nog opgeeft, namelijk dat men bij de strategische zwenking naar de Moezel toch den omkomenden vleugel — waarmede het IIIe leger bedoeld wordt — moest afwachten, is wel wat al te gezocht.

Zooals later bleek en ook toen reeds kon worden voorzien, waren de vereenigde krachten van het Ie en IIe leger voldoende sterk om met het bij Metz geconcentreerde Rijnleger af te rekenen, terwijl voor het front van het IIIe leger zich slechts vluchtelingen bevonden, die, op dagmarschen van den linkervleugel van Prins Frederik Karel's strijdmacht verwijderd, voor deze geen gevaar konden opleveren 1).

Het IIIe leger had dus, zooals zulks trouwens bij den opmarsch naar Parijs geschiedde, in échelonverhouding en op korten afstand kunnen volgen. Zonder overhaasting marcheerende, bereikte dit toch den 16en reeds de Boven-Moezel.

Wat de Fransche legeraanvoering in de dagen van 10 tot 14 Augustus wenschte, is zelfs nu nog niet duidelijk en was het toen in het Keizerlijk Hoofdkwartier waarschijnlijk evenmin. Nog op den 10en wilde men achter de Fransche Nied eene hardnekkige verdediging voeren, doch zag daarvan binnen 24

1) Reeds den 12en Augustus wist men in het Hoofdkwartier van het IIIe leger, dat Mac Mahon, in vereeniging met de Faily, den 8en en 9en van Homing naar Nancy was gemarcheerd en dat de nog in Luneville achtergebleven Fransche troepen in den vroegen morgen van den 11en per spoor naar Nancy waren vervoerd, vanwaar de terugtocht op dezelfde wijze zou worden voortgezet. IV, blz. 69.

uren wederom af, om haar daarna onder bescherming van het vestinggeschut uit de forten rond Metz te willen beproeven. Zelfs een offensief optreden bleef bij de berekeningen niet uitgesloten. Al deze plannen, ofschoon ten deele reeds tot een begin van uitvoering geraakt, werden ten slotte wederom opgegeven en toen men eindelijk tot den terugtocht was overgegaan, stond dit besluit zoo weinig vast, dat het kanongebulder bij Colombey—Nouilly het grootste gedeelte der troepen, die de Moezel reeds gepasseerd waren, op hun schreden deed terugkeeren, in stede van de beweging in de richting van Verdun te bespoedigen. Dat de weinig energieke vervolging van het IIe leger aan Bazaine de gelegenheid geboden heeft, om zijn terugtocht, zonder daarbij door den vijand te worden gehinderd, achter de Maas te bewerkstelligen, zal na het voorafgaande wel aan geen twijfel onderhevig zijn. Zij werd evenwel ongebruikt gelaten.

Het was naast andere, voor ons minder belangrijke oorzaken, hoofdzakelijk deze onbestemde, weifelende strategie, die — zich van hare bedoelingen niet bewust — een afwachtende houding aannam in de ijdele hoop, dat de gelegenheid om handelend op te treden, niet uit berekening, doch van zelf, wellicht door onvoorziene omstandigheden in het leven zou worden geroepen, welke den ondergang van het Rijnleger veroorzaakte, zooals zij die van het Pruisische leger in de jaren 1806 en '07 bewerkte.

Nadat het gebleken was, dat het Rijnleger den strijd met de haar bedreigende vijandelijke legermacht niet in de hoop op een goeden uitslag ondernemen kon, moest o. i. de gedragslijn van Bazaine door deze ééne gedachte worden beheerscht, de Maas ten spoedigste te bereiken en zich met de inmiddels te Chalons bijeengetrokken strijdkrachten te vereenigen. Zoo handelde Prins Willem de Derde in het jaar 1672. Evenals Bazaine van de Maas, zoo scheidde ook hem een afstand van ongeveer twee dagmarschen van de Oud-Hollandsche Waterlinie. Toen de Prins overtuigd was, dat hij door langer aan de IJssel stand te houden niets winnen, daarentegen alles verliezen kon, bestond zijn eenige zorg daarin, het grootst mogelijke gedeelte van zijne strijdkrachten 1), door een snellen terugtocht naar die linie,

1) 4000 voetknechten en 5000 ruiters tot de Hollandsche, Zeeuw-

voor de verdere verdediging van het Gemeenebest te behouden.

Ten onrechte maakt de Nederlandsche krijgsgeschiedenis van deze zeer snelle beweging te bescheiden gewag. Wellicht is het hier de plaats haar even in herinnering te brengen.

In een brief van den gedeputeerde te velde Van Beverningk aan den raadpensionaris De Witt lezen wij, gedateerd op den 15en Juni 1672, het volgende:

„In den middag van den 13en te vier uur gemarcheerd van Zutphen naar Arnhem (zijnde een afstand van bijna 32 KM.). In den daarop volgenden nacht van 14 op 15, des morgens twee uur uit Arnhem opgebroken en om tien uur in Rhenen aangekomen (25 KM. in acht uur). Na een rust van twee uur van Rhenen vertrokken en des avonds half tien uur Utrecht bereikt (37½ KM. in negen en een half uur).”

Deze troepenmacht had dus den afstand van 94½ KM. in 53 uren en daarvan de laatste 62½ KM., van Arnhem tot Utrecht, in 19½ uur afgelegd.

Wel meenen sommigen — en ook Clausewitz toont zich daarvan in zijn werk „Vom Kriege” een beslist aanhanger —, dat den vijand om zoo te zeggen elke duimbreed gronds betwist en dus de terugtocht in enge voeling met hem verricht moet worden, doch onder de gegeven omstandigheden mocht dit geen aanbeveling verdienen.

Gewoonlijk wordt de wijze, waarop Wellington, ten jare 1810 in Portugal, voor Massena over Almeida, Celorico, Coïmbra, Pombal en Leira naar de stelling van Torres Vedras terugweek, door hen als een der meest navolgenswaardige voorbeelden aangehaald.

Men dient evenwel niet te vergeten, dat Wellington, behalve een deel der Portugeesche militie, geen noemenswaardige versterkingen te Lissabon te verwachten had en dus aan eigen

scho en Utrechtsche troepen behoorende. Tegen het advies van den raadpensionaris de Witt, die den vorigen dag nog aan de gedeputeerden geschreven had: „Het hoofdpunt is, dat het leger in zijn geheel naar Utrecht komt,” moesten de Geldersche, Overijsselsche, Groningsche en Friesche regimenten, ter voldoening aan een kleinzielig provincialisme, in de IJselvestingen worden achtergelaten.

krachten overgelaten was, voorts, dat de aanvaller door de groote bezwaren, waarmede de verpleging zijner strijdkrachten, mede door de oordeelkundige maatregelen van den Britschen veldheer, te worstelen had, zeer in een snelle voortwaartsche beweging gehinderd werd, terwijl omvattende of omtrekkende manoeuvres zijnerzijds door de aanleuning, welke de Engelschen aan niet of zeer moeilijk begaanbaar bergterrein en ondoorwaadbare rivieren vonden, zoo goed als onuitvoerbaar waren en Massena dus steeds tot frontaanvallen genoodzaakt was, waarbij het terrein oerstgenoemden in het ontwikkelen van een groot weerstandsvermogen begunstigde.

Ook mag niet over het hoofd gezien worden, dat zoodra Wellington zijn flanken bedreigd achtte — zooals o. a. bij het gevecht van Busaco —, of de vijand te sterk opdrong, hij de teruggaande beweging dienovereenkomstig versnellen liet.

Wat hij ten overvloede onder „enge voeling” verstond, kan door de navolgende aanhalingen uit zijn nagelaten papieren 1) worden opgemaakt. Den 26en Juli waarschuwt hij den generaal Craufurd, die de voorhoede commandeerde: „But the enemy must not come too near us!” en den daaropvolgenden dag: „Whatever may be the enemy's intention, we shall be in such a situation as to be able to effect our retreat without being much pressed!” Toen Craufurd bij het passeeren van de Coa te lang stand gehouden en niet onaanzienlijke verliezen geleden had, meldde Wellington naar Engeland: „I had wished to withdraw sufficiently soon, but unfortunately General Craufurd did not begin to return till the last moment.”

Den 2en Augustus schrijft hij aan den regeerings-commissaris: „The enemy having it thus in their power to hurry us more than was desirable in our retreat, I withdraw the whole of the infanterie of the army into the valley of the Mondego (twee dagmarschen).”

Dienzelfden dag ontvouwt hij zijn terugtochtsplan aan den admiraal Keats, opperbevelhebber der coöpererende vloot, als volgt: „However, being aware of the advantage of continuing upon

1) XLIII, blz. 299, 300, 303, 316, 318 en 320.

the Peninsula I propose to maintain my ground as long as I can, and I shall risk nothing at any great distance from the sea. I shall withdraw gradually towards Lisbon in proportion as I shall find myself pressed by the enemy; and, at last, if I should find that the chances are at all equal, I propose to try the event of a battle; if I should find they are not so, - I shall embark the troops."

Toch zou het Bazaine ook zelfs nu nog mogelijk geweest zijn, zich, alhoewel onder veel ongunstiger omstandigheden, een weg naar de Maas te banen, indien hij partij had weten te trekken van de onvoorzichtige wijze, waarop het IIe leger, zonder strategisch vereenigd te zijn, de Moezel overschreed.

Deze zorgeloosheid aan Duitsche zijde vond haren grond hoofdzakelijk in de zeer onverklaarbare zekerheid, welke in het Hoofdkwartier van Prins Frederik Karel scheen te heerschen, dat het den tegenstander gelukt was den afmarsch naar Verdun te bewerkstelligen en men bijgevolg in de onmogelijkheid verkeerde hem nog te achterhalen.

Wanneer men zich dan ook met behulp van nevensgaande schetskaart (Plaat X.) de versnipperde opstelling der tot dit leger behorende korpsen bij het overschrijden van de Moezel voor den geest haalt en overweegt hoe de voor den 17en geprojecteerde marsch naar de Maas dezen toestand bestendigde, ja zelfs verergerde, door den linkervleugel naar Commercy in beweging te stellen, terwijl de rechter deze terreinafscheiding stroomafwaarts van Verdun moest passeeren en dientengevolge zes korpsen over een front van 70 à 90 KM., of drie à vier dagmarschen, verspreid werden, waarachter in tweede linie voorloopig als onmiddellijke reserve slechts één korps volgde, dan zal vermoedelijk elke twijfel dienaangaande opgeheven en de overtuiging gevestigd zijn, dat in het Hoofdkwartier van het IIe leger een samentreffen met de vijandelijke hoofdmacht op den 16en Augustus geenszins voorzien, wat meer zegt, niet voor den 18en waarschijnlijk geacht werd.

Zelfs toen den 16en des middags omstreeks twaalf uur te Pont à Mousson het bericht inkwam, dat het IIIe legerkorps in

gevecht gewikkeld was, werd aan de mogelijkheid van een ernstige ontmoeting geen oogenblik de aandacht geschonken en meende men daarin alleen een samentreffen met 's vijands achterhoede te moeten zien, die — zooals het bevel aan den generaal von Alvensleben inhield — „met behulp van het Xe, middellijk ook van het IXe korps, bij Thionville ingesloten of over de Belgische grenzen gedrongen zou kunnen worden.” Het laatstgenoemde korps, dat eerst den volgenden middag te Mars la Tour vereenigd kon zijn, zou daarbij in tweede linie volgen 1).

Bij gebrek aan juiste berichten, die men zich door een oordeelkundiger regeling van den strategischen veiligheidsdienst had moeten en, zooals bereids is aangetoond, ook had kunnen verschaffen, hechtte men aan den inhoud van dit ééne bericht, hetwelk nog bovendien geheel onjuist meldde, dat de vijand in noordelijke richting uitweek, onbepaald geloof.

Vast vertrouwend op de juistheid van deze geheel subjectieve opvatting, die bovendien niet geheel door den chef van den generalen staf van het Groote Hoofdkwartier werd gedeeld, nam men geen nadere voorzorgsmaatregelen, alhoewel de volslagen onbekendheid met de juiste opstellingsplaats van het Rijnleger toch wel eenige voorzichtigheid zou hebben gewettigd.

Den loop der operatiën niet beheerschende door een krachts-groepeering in Napoleontischen stijl, integendeel min of meer ten spel aan de wisselingen van het lot en het toeval en geheel onvoorbereid om een ontknooping te gemoet te gaan, welke men zich niet der moeite getroost had te voorzien en vereenigd het hoofd te bieden, werd het IIe leger **strategisch geheel verrast** en wel op zulk een wijze, dat Prins Frederik Karel, ongeacht de degelijkheid der lagere troepenaanvoering en de zelfopofferende toewijding van zijne, in tactischen en technischen zin meer bedreven troepen, een beslissende nederlaag zou hebben geleden, indien de leiding aan Fransche zijde beter voor hare taak berekend en niet evenzeer verrast ware geweest.

De overmacht toch, welke deze op de plaats der handeling vereenigd had, d. w. z., ongeveer 113.000 combattanten en

1) VII, Heft 10, blz. 660.

486 vuurmonden tegenover ruim 62.000 strijders en 228 kanonnen, was te groot om te dien opzichte tegenspraak te behoeven te vreezen en dit wel te meer, als men nagaat, dat dit overwicht in getalsterkte zich des te krachtiger had kunnen doen gevoelen naardien aan Duitsche zijde de luttel versterkingen eerst laat in den middag en opvolgend in het gevecht werden gebracht, terwijl het geheele Fransche leger, met uitzondering van de divisien Metman en de Lorencez 1), reeds in den vroegen morgen op een beperkte ruimte van slechts 8 KM. frontuitgestrektheid vereenigd was. De genoemde divisien bevonden zich daarenboven nog zoo nabij het slagveld, dat hare 15.000 geweren en 36 vuurmonden mede tijdig op het beslissende punt hadden kunnen worden aangetrokken.

In den ongelijken strijd, waaraan eerst de duisternis een einde maakte, waren dan ook de krachten van het IIe en X^e korps zoo goed als geheel verbruikt. De bataljons, tot compagnieën versmolten, hadden het grootste gedeelte van hunne officieren en lagere aanvoerders verloren en waren derwijze dooreengeraakt, dat tactisch bruikbare lichamen oogenblikkelijk niet ter beschikking stonden en op vele plaatsen aan herstel van orde en tactisch verband voorshands, met het oog op de buitengewone vermoeidheid en de moreele uitputting der troepen, niet kon worden gedacht.

Voedsel had het meerendeel sedert den vorigen middag niet genoten en kon ook thans niet worden verschaft.

Munitiegebrek deed zich allerwege, en niet alleen bij het voetvolk, op nijpende wijze gevoelen, terwijl op aanvulling eerst in den loop van den volgenden dag gerekend mocht worden.

De toestand scheen hopeloos en alhoewel van den hoogste tot den laagste ieder vast besloten was elke duimbreed gronds desnoods met de bajonet te verdedigen en liever zijn leven ten offer te brengen, dan den terugtocht naar het steile, dood en verderf spellende defilé van Gorze te ondernemen, zoo bestond er, zelfs met de stontste doodsvrachting, weinig uitzicht ook maar één enkelen aanval des vijands den volgenden morgen

1) Alsmede het eskorto, hetwelk den Keizer naar Verdun geleidde.

nogmaals af te slaan, veel minder zijn gestagen aandrang zoo lang te weerstaan totdat hulp was toegesnel.

Ter plaatse, waar zij zich bevonden, toen het gevecht verstomde, lagen de soldaten in doffe onverschilligheid onder den blooten hemel op den naakten grond. „Eine stumme Resignation” — zoo schildert een ooggetuige den toestand 1) — „hatte sich ihrer, in Ansehung so vieler Blutvergiessens, so entsetzlicher Gräuelszenen bemächtigt. Mit einem gewissen Gleichmuth erwarteten sie die Erneuerung des Kampfes, der ihnen auch eben nicht mehr bringen konnte als eine mitleidige Kugel, die so viele ihrer Kameraden dahingerafft hatte.”

Een ander zegt 2): „Ein stilles, ernstes Bivouak dass nun folgte. Jeder von uns hatte den bestimmten Eindruck einer verlorenen Schlacht.”

Al behoefde men in het Hoofdkwartier te Gorze deze opvatting nog niet geheel te deelen, zoo beseftte men aldaar, getuige hetgeen dienaangaande in de Operations-Akten van het IIe leger wordt gezegd, het ernstige en gevaarlijke van den toestand ten volle. „Allein der Augenschein lehrte schon” — zoo heet het daar — „dass die Verluste das Maass des Erwarteten weit überschritten hatten” — er waren regimenten die 50 tot 70% van hunne gevechtsterkte verloren hadden — „und dass bedeutende Leistungen ohne Zweifel für den nächsten Morgen von den erschöpften Mannschaften nicht gefordert werden dürften 3).”

Het kwam er dus op aan ten spoedigste bevelen te geven ten einde zorg te dragen: „dass wenigstens schon bei Tagesanbruch einige frische Truppen das Plateau erreichten 3).”

Dienovereenkomstig werden de reeds vermelde spoedbevelen aan het IXe, XIIe en Garde-korps gezonden, waarin, na kennschetsing van den toestand, welke de mogelijkheid van een vernieuwing van den strijd niet uitsloot, gelast werd zich met hunne infanterie- en artillerie-munitiecolonnen zoo snel mogelijk naar het slagveld in beweging te stellen, waarbij voor de beide eerstgenoemde korpsen nog in het bijzonder de aanbeveling was gevoegd „onmiddellijk op te breken en met zonsopgang respec-

1) XX, blz. 74.

2) XXV, blz. 94.

3) III, blz. 102 en 103.

tievelijk achter den rechter- en linkervleugel der in stelling bivakkeerende troepen van het II^{de} en X^e korps te zijn opgemarcheerd."

"Meende men in den vroegen morgen van den 17^{en} nabij Rezonville op den steun van het IXe korps te mogen rekenen" — zoo critiseert het Pruisische generale stafwerk deze bevelen en in verband daarmee ook den algemeenen toestand — „minder zeker scheen de tijdige ondersteuning van den linkervleugel door het XIIe en Garde-korps."

"Gelukkig kwam het beleid van de met het bevel over deze korpsen belaste opperofficieren, die hunne troepenafdeelingen, lang voor de bevelen uit Gorze hen hadden kunnen bereiken, uit eigen beweging naar Mars la Tour deden afmarcheeren, hieraan te gemoet."

"Het IIe en IVe korps, die onderscheidenlijk bij Buchy en les Saizerais op *meer dan twee dagmarschen* van het slagveld verwijderd stonden, konden op den 17^{en} geen hulp bieden, zoodat zij den last ontvingen hunne voorwaartsche beweging in de aangegeven richting te vervolgen 1)."

Al wordt niet met ronde woorden de staf gebroken over de strategische leiding van het IIe leger, zoo stellen deze aanhalingen in het helderste licht, dat de gevaren, die aan een dergelijke operatie verbonden waren, niet aan het scherpziend oog van von Moltke, onder wiens toezicht de geschiedkundige beschrijving van dezen veldtocht te boek werd gesteld, zijn ontsnapt.

Zich bloot te stellen aan een partieele nederlaag, die in hare gevolgen tot een Rossbach had kunnen aangroeien, daar een offensief van het overwinnend Rijnleger langs den linker Moezel-oever het over een breed front versnipperd en op ééne linie veldwinnend IIe leger in de flank vatte en zeer waarschijnlijk aan het I^e leger zou hebben verhinderd ondersteunend in te grijpen, omdat dit min of meer door de vestingwerken van Metz in zijne bewegingsvrijheid beperkt was en in alle gevallen den rivierovergang onder het bereik van 's vijands wapenwerking

1) I, blz. 654 en 655.

had moeten verrichten, mag toch niet, zooals Kraft zulks doet, een strategie genoemd worden, waarop met den besten wil van de wereld niets valt af te dingen. *Een dergelijke rivierovergang binnen het bereik van een geheel slagvaardig leger is dan ook zeldzaam in de krijgsgeschiedenis van den nieuweren tijd.*

Bij het leger van den Kroonprins, waar von Blumenthal, dien men niet zelden de evenknie van von Moltke genoemd heeft, als chef van den generalen staf fungeerde, was de groepeerings der strijdkrachten een geheel andere, meer in overeenstemming met de Napoleontische strategie. Daar geen breede fronten, geen excentrische marschrichtingen, maar vereeniging van alle korpsen in een marschéchiquier, welks breedte en diepte het legercommando in staat stelden, de geheele beschikbare macht voor de tactische beslissing, binnen 24 uren te concentreren.

Zoowel bij het naderen tot de Saar, als tot de Moezel en de Maas ging steeds een zoodanige strategische vereeniging vooraf.

Zoo leest men in het stafwerk 1): „Dus stond het leger van den Kroonprins in den avond van den 12en Augustus met vier korpsen en de Wurtembergsche divisie op de slechts twee Duitsche mijlen (15 KM.) breede strook Saarburg-Finstingen (Fenestrang) geheel vereenigd. De voorhoeden waren op den linkeroever van de Saar vooruitgeschoven. Alleen de 12e divisie — waaraan de vervolging van de naar Bitsch teruggetrokken Fransche afdeelingen was opgedragen — nam bij Saarunion eene geïsoleerde positie in.”

Uit een overzichtskaartje, behoorende bij het 5e Heft van datzelfde werk, kan men voorts zien, dat op den 16en Augustus het IIIe leger, met uitzondering van het IVe korps, hetwelk nog bij Saarburg stond, op dezelfde wijze aan de Boven-Moezel vereenigd was.

Eindelijk schetst het Anti-Generalstabswerk 2) den toestand op den 17en, toen de Kroonprins nog slechts een dagmarsch van de Maas verwijderd was, als volgt:

„Daar het IIIe leger zich zoodanig gegroepeerd naar het westen voortbewoog, dat het in één dag naar elke richting

1) I, blz. 397. 2) II, blz. 233.

tactisch opgemarcheerd kon zijn, zoo stonden op dien dag alle Duitsche strijdkrachten derwijze tusschen Moezel en Maas vereenigd, dat een samenwerken der geheele macht naar elke zijde verzekerd was en de hoogere leiding aan alle eventualiteiten het hoofd kon bieden."

Welk een indruk de strategische verrassing van het IIe leger op den Kroonprins gemaakt had, waarmede hij den 17en door een ooggetuige in kennis werd gesteld, blijkt voldoende uit een bevel, hetwelk den 18en door hem werd uitgereikt en waarin o. a. de volgende aanbevelingen voorkomen 1):

„Wanneer een voorhoede ernstig door den vijand wordt bedreigd, moet zij onmiddellijk halt houden en stelling nemen, ten einde de daarachter volgende hoofdcolonne de gelegenheid te geven haren tactischen opmarsch te verrichten."

„Het is strikt geboden, dat door haar geen offensieve gevechten in grooten stijl worden aangegaan, opdat aan het, in een marschéchiquier van nagenoeg drie Duitsche mijlen breedte en diepte marcheerend leger tijd tot eene behoorlijke concentratie worde gelaten."

„Ik beveel het onderhouden van het onderling verband en het wederkeerig berichten van alle wetenswaardigheden den naast elkander voorwaarts gaande colonnes dringend aan."

„Ook behooren afdoende maatregelen getroffen te worden, dat meldingen voor het legercommando bestemd, door te voren geplaatste ordonnansposten zoo snel mogelijk worden overgebracht."

Is het u nu wellicht duidelijk, waarom er tusschen Prins Frederik Karel en von Blumenthal, de leerling uit de Napoleonische school, tijdens de hoogst onvolkomen operatiën van het jaar 1864 zulk een verwijdering ontstond?

Op nieuw was bewezen, hetgeen de Groote Keizer o. a. op den 7en Juni 1809 aan Eugène de Beauharnais schreef:

„Je voudrais vous faire connaître ce matin que dans votre poursuite du prince Jean depuis le Tagliamento, vous

1) IV, blz. 80 en 83.

n'aviez pas marché assez réuni et qu'il pouvait vous arriver des malheurs."

"Vous sentez que je fais ces observations pour votre règle."

"Il faut donc marcher bien réuni, car un mouvement en avant sans fortes combinaisons ne réussit jamais, quand l'ennemi est en position et décidé à se défendre; alors seulement c'est un système ou une combinaison qui font gagner la bataille."

Elders voegt hij daaraan toe:

"L'affaire la plus importante est la jonction des colonnes. Tant qu'elles sont séparées le commandant de l'armée ne peut marcher en marche ni rien entreprendre de décisif. Il maintient sa cavalerie."

"Lorsque la jonction est faite, il est prêt à agir; il indique le but à atteindre par la cavalerie de toutes ses colonnes et la pousse en avant pour avoir des renseignements précis, et dans le plus bref délai possible."

De onvoldoende technische voorbereiding van den rivierovergang.

Rekent men de hangbrug bij Corny niet mede, daar deze alleen door infanterie en afgestegen cavalerie op tijdroovende en moeilijke wijze gepasseerd kon worden, dan stonden het leger-commando op de 45 KM. lange rivierstrook slechts drie vaste overgangen ten dienste, te weten de steenen bruggen bij Pont à Mousson, Dieulouard en Marbach.

Voor een overgang in massa was deze strook, indien men ten minste op alle eventualiteiten voorbereid wilde zijn, te breed, zoodat het dientengevolge noodzakelijk ware geweest zich tot een gedeelte daarvan te bepalen. Daarvoor nu kwam in de eerste plaats het riviervak Corny—Pont à Mousson in aanmerking, omdat op den tegenovergestelden oever zes goede verbindingswegen van den straatweg Metz—Pont à Mousson—Marbach naar het aan communicatie-middelen zoo rijke plateau van Woëvre leidden, namelijk:

1°. de weg Novéant-Gorze; 2°. Arnaville—Bayonville—Onville; 3°. Pagny—Thiaucourt; 4°. Vandières—Viéville; 5°. Norroy—Regniéville—Euvezin; 6°. Pont à Mousson—Limey—Flirey. Nabij de plaatsen, waar de vijf eerstgenoemde wegen zich van bovengenoemden straatweg afscheidten, had in den vroegen morgen van den 16en minstens één, voor sommige, indien de troepen daarheen in grootere getalen waren gedirigeerd, twee tijdelijke, voor alle wapens bruikbare overgangen gereed moeten zijn, terwijl ook te Pont à Mousson een dubbele overgang gewenscht geweest ware. Aan de middelen daartoe ontbrak het niet. Behalve de bij elk korps aanwezige lichte bruggetrein, welke 58 M. bruglengte medevoerde, beschikten het Garde, IIe, IIIe, IVe en XIIe korps, dus o. m. alle afdeelingen in eerste linie, elk over een pontoncolonne van 41 voertuigen, waarop 160 M. lengte aan brugmateriaal werden aangetroffen. Toch werd daarvan, niet-tegenstaande voorafgaande verkenningen hadden moeten leeren, dat de lichte bruggetrein in verband met de gesteldheid van het oeverland en de breedte der rivier niet toereikend was, slechts in zeer geringe mate partij getrokken.

De voor den 16en getroffen maatregelen beperkten zich toch tot de navolgende.

In den avond van den 13en sloeg de 1e veldpionier-compagnie, die met de 19e infanterie-divisie naar Pont à Mousson was gemarcheerd (zie blz. 312, 315 en 321.), door gebruikmaking van den lichten bruggetrein en van onvoorbereid materiaal, nabij laatstgenoemde plaats (Atton) een tweede brug, die evenwel door hare geringe stevigheid reeds den volgenden dag door een schipbrug van Moezelkanen moest worden vervangen.

Op den 15en zag de 3e veldpionier-compagnie, die voor het IIIe korps nabij Champey een overgang moest maken, zich mede uit gebrek aan behoorlijk materiaal tot den bouw van een loopbrug voor infanterie en cavalerie genoodzaakt, waardoor de artillerie en de trein hun marsch over Pont à Mousson (zie blz. 331.) moesten nemen.

Hierbij deed zich bovendien nog het navolgend merkwaardig geval voor. Toen men anderhalf uur bezig was, kwam het

bevel in, den bouw te staken daar de rivierovergang voorloopig niets plaats zou vinden. De compagniescommandant liet de brug intusschen tot oefening zijner manschappen voltooien. Juist wilde hij haar te 8¹/₄ uur 's avonds wederom laten afbreken, toen de 6e infanterie-divisie met het hoofd der marschcolonne de brug bereikte met het doel haar te overschrijden. Zonder deze toevalligheid, had zij haren overtocht eerst den volgenden morgen kunnen verrichten en was de 5e infanterie-divisie te Gorze alleen op den tegenstander gestooten.

In den loop van den 16en werden daarop, door het initiatief van den commandant van het IIIe korps, voor de volgende afdeelingen door de 1e veldpionier-compagnie twee pontonbruggen geslagen, een bij La Lobe, 3³/₄ KM. beneden Champey, tusschen 4 en 6 uur 's namiddags, de tweede 1¹/₂ KM. zuidelijk Champey tusschen 3¹/₂ en 7 uur 's avonds.

De 3e veldpionier-compagnie begon dien dag voor het IXe korps bij Arry met de vervaardiging van een brug uit onvoorbereid materiaal, lang 80 M. en rustende op 17 bokken. Zij kwam evenwel eerst den 17en gereed.

De technische voorbereiding van den rivierovergang liet dus veel te wenschen over.

Terecht zegt (Goetze 1) dan ook: „Het meerendeel van de aan den staart der legerkorpsen marcheerende pontoncolonnes kon niet immer tijdig naar voren worden aangetrokken, waaruit nadeelige gevolgen voortsproten, die zich in den loop van den veldtocht meermalen ernstig deden gevoelen.”

„Ook de pionier-compagnieën en de lichte bruggetreinen werden bij enkele korpsen niet bij de voorhoede ingedeeld, waaruit bij vele gelegenheden een niet meer in te halen tijdverlies ontstond.”

Doch niet de korpscommandanten dragen daarvan in de eerste plaats de schuld. Deze drukt hoofdzakelijk op het legercommando, hetwelk dienaangaande geen enkele voorziening trof.

Is het niet onverklaarbaar, dat toen op den 16en Augustus Steinmetz het VIIe en VIIIe korps *achter het IXe* naar het

1) XXVIII, blz. 19.

gevechtsweld van Vionville ter hulp zond, de pontontreinen dezer korpsen uit de marschcolonnes naar voren moesten worden gehaald ten einde bij Corny en Arry de noodige overgangen te vervaardigen, die hen in staat zouden stellen hun artillerie en gevechtstreinen mede te voeren?

Dit toch waren korpsen in tweede linie!

De mogelijkheid van een ongunstigen keer der operatiën westwaarts van de Moezel schijnt voorts in het geheel niet overwogen te zijn, anders mag het onverantwoordelijk heeten, dat, na het overschrijden dezer rivier, voor een snelle verwisseling van oever niet beter zorg gedragen werd. Voorbeeldig zijn in dit opzicht de maatregelen, welke door Steinmetz genomen werden, toen hij op den westelijken oever van de Nied moest overgaan en deze terreinafscheiding voortaan in zijn rug gelegen zou zijn. Niet minder dan negen tijdelijke bruggen, waaronder vier bij les Etangs en vijf bij Pange en Courcelles, vermeerderden het aantal beschikbare overgangen tot het niet onaanzienlijk getal van vijftien.

Hebben de geleverde beschouwingen U zoo niet geheel, dan toch ten deele overtuigd, dat de strategische leiding van het IIe leger in de dagen van 7 tot 17 Augustus 1870 niet in alle opzichten met de beginselen der hedendaagsche oorlogsvoering in overeenstemming te brengen is, dan, Mijne Heeren, zult gij het met mij wellicht evenzeer betreuren, dat de geschiedkundige beschrijving van dezen oorlog door den Pruisischen generalen staf niet meer recht heeft doen wedervaren aan een onpartijdige critiek.

Mijns inziens bewaart toch het stafwerk te veel het stilzwijgen, waar het — ook de eigen feilen blootlegend — den weg tot onderzoek, leering en verdere ontwikkeling had *kunnen* en *moeten* aanwijzen.

Hoogst waarschijnlijk heeft von Moltke, wiens ernstig, degelijk karakter en wetenschappelijke zin alom gewaardeerd worden, dit offer niet zoozeer aan de nationale eigenliefde, dan wel, uit politieke overwegingen, ten bate der toen kortelings gevestigde Duitsche eenheid gebracht. Haar wachtte — dit liet zich voor

zien — nog een hevigen strijd om het bestaan tegen particularisme en clericalisme, waaruit zij alleen zegevierend te voorschijn zou treden, indien het vertrouwen in de leiding der staats- en krijgszaken onverzwakt bleef.

Thans is deze crisis overwonnen en kan men wederom geheel zich zelve zijn. De getuigenis, welke de grijze veldmaarschalk ter gelegenheid van zijn jubileum in de Vereeniging van Officieren te Berlijn aflegde: „*dat de toekomstige oorlog meer van strategischen aard zou zijn*,” zij ons dan ook een vingerwijzing, dat het tijdperk der zelfverheerlijking afgesloten is, de geschiedkundige waarheid hare rechten herwonnen heeft en meer en meer zal blijken, hoezeer de Duitsche strategie over het algemeen, doch in het bijzonder gedurende de eerste periode van den veldtocht van de jaren 1870/71, bij de onovertroffen Napoleontische ten achter stond.

Ondanks den intellectueelen vooruitgang, ondanks de vorderingen op technisch gebied, ondanks de nieuwere elementen der oorlogsvoering, had de krijgskunde toen het standpunt nog niet herwonnen, hetwelk zij in het begin dezer eeuw innam en waarvan zij, waarschijnlijk tengevolge van de moreele en physieke uitputting, welke een meer dan twintigjarig tijdperk van bijna onafgebroken oorlogen in het leven had geroepen, langzamerhand is afgedaald.

Vergunt mij daarom, Mijne Heeren, U ter vergelijking ook nog een overzicht te geven van de wijze, waarop toenmaals de operatiën werden geleid, een wijze, welke de oorlogsvoering der toekomst wederom in hoofdtrekken te aanschouwen zal geven.

Ik koos daartoe bij voorkeur de operatiën, welke in het jaar 1806 aan de veldslagen van Jena en Auerstedt voorafgingen, omdat aangaande geen enkelen veldtocht uit dat tijdperk zulke uitvoerige en nauwkeurige gegevens het licht hebben gezien als juist van deze, maar bovenal omdat die operatiën — bij menig punt van overeenkomst — met de heden avond geschetste zulk een scherpe tegenstelling in de uitvoering aanwijken.

**Overzicht der operatiën aan Fransche zijde tusschen
8 en 14 October 1806. 1)**

In een schrijven aan den Maarschalk Soult, commandant van het IVe korps, had Napoleon de wijze, waarop hij met zijne strijdkrachten in Saksen wilde deboucheeren, reeds op den 5en October als volgt ontvouwd 2):

„Je crois convenable que vous connaissiez mes projets, afin que cette connaissance puisse vous guider dans les circonstances importantes.”

„J'ai fait occuper, armer et approvisionner les citadelles de Würzburg, de Forchheim et de Kronach et je débouche avec toute mon armée sur la Saxe par trois débouchés.”

„Vous êtes à la tête de ma droite, ayant à une demie-journée derrière vous le maréchal Ney (VIe), et à une journée derrière 10.000 Bavares 3), ce qui fait au delà de 50.000 hommes.”

„Le maréchal Bernadotte (Ie) est à la tête de mon centre. Il a derrière lui le corps du maréchal Davout (IIIe), la plus grande partie de la reserve de la cavalerie et ma Garde, ce qui forme plus de 70.000 hommes. Il débouche par Kronach, Lobenstein et Schleiz.”

„Lannes (Ve) est à la tête de ma gauche. Il a derrière lui le corps du maréchal Augereau (VIIe). Il débouche par Cobourg, Gräfenenthal et Saalfeld. Cela forme plus de 40.000 hommes.”

„Le même jour que vous arrivez à Hof tout cela sera arrivé dans des positions à la même hauteur.”

„Je me tiendrai le plus constamment à la hauteur du centre.”

„Avec cette immense supériorité de forces réunies sur un espace si étroit, vous sentez que je suis dans la volonté de ne rien hasarder et d'attaquer l'ennemi partout où il voudra tenir avec des forces doubles”.

De voor den strategischen veiligheidsdienst bestemde lichte

1) Zie Plaat XI.

2) XXXVIII, Tome IV, blz. 226.

3) De Beieren werden onder Jerôme achtergelaten tot insluiting van Culmbach, XXXIX, blz. 331 en 401.

cavalerie, welke bij den aanvang der operatiën slechts uit de brigades Milhaud, Lasalle en Watier bestond, ging onder de bevelen van Murat zelfstandig aan de centrumcolonne vooraf. Zij werd in hare flanken gedekt en ondersteund door de lichte ruitërij, welke aan de korpsen in eerste linie der beide vleugel-colonnes waren toegedeeld, en wel bij het Ve korps door drie - en bij het IVe korps door vier regimenten, zoodat 65 eskadrons vóór het front van het marschéchiquier eclaireerden, dat op den 8en October, toen de vijandelijkheden aanvingen, van Coburg over Kronach tot Münchberg 58 KM. breed was.

Op den 10en October voegde zich daarbij nog de 3e dragonder-divisie de Beaumont en den 12en ook de 4e dragonder-divisie Sahuc met hare vijftig eskadrons, zoodat toen het niet onaanzienlijk getal van 115 eskadrons voor den strategischen veiligheidsdienst gebezigd werd.

Aan Murat was den 7en duidelijk voorgeschreven wat de Keizer van hem verlangde. Voor middernacht van den 8en moest in het Hoofdkwartier het antwoord op de navolgende vragen worden bericht :

„Peut-on communiquer de Saalburg sur Saalfeld, de Saalburg à Hof, de Lobenstein à Gräfenenthal et de Lobenstein à Hof?”

„Quelle espèce de communication y a-t-il?”

„Est-elle propre à l'infanterie, à la cavalerie, à l'artillerie?”

„Quelle est la situation de l'ennemi du côté de Hof, de Saalburg et surtout celle de la grande chaussée de Leipzig?”

„Quelle est sa position sur Gräfenenthal et Saalfeld, c'est-à-dire sur la communication de Coburg à Naumburg?”

Ook de wijze van uitvoering was in ruime trekken aangegeven.

Dienovereenkomstig stond des avonds het 13e regiment jagers te paard onder Milhaud te Lehesten met verkenningsdetachementen naar Gräfenenthal (25 KM.) en over Leutenberg naar Saalfeld (28 KM.) vooruitgeschoven.

De beide eerstgenoemde plaatsen werden door cavaleriepiketten des vijands bezet gevonden. Milhaud deelde mede, dat de weg

van Lobenstein naar Gräfenenthal, alhoewel slecht, ook voor artillerie begaanbaar was.

Het 4e regiment huzaren onder Watier overnachtte te Saalburg, het 5e regiment huzaren onder Lasalle te Lichtenberg met een detachement van 100 paarden te Hof (22 KM.). De eskadronscommandant berichtte des namiddags: „que les Prussiens sont partis le 8 à une heure du matin et que Münchberg est occupé par les Français.”

Onder de onmiddellijke bevelen van Murat was het 2e regiment huzaren te Friesau en Eliasbrunn, alsmede het 7e regiment huzaren en het 5e regiment jagers te paard te Ebersdorf geplaatst.

De uiterste pointes waren bijgevolg van het hoofd der centrum-colonne *één* - en naar de beide flanken *anderhalten* dagmarsch vooruitgeschoven. Neemt men evenwel in aanmerking, dat het Ie korps, als het ware de voorhoede van het gros der Fransche strijdkrachten vormde en tevens tot steun der lichte cavalerie diende, dan neemt de afstand, waarop de grossen der zelfstandige cavalerie vóór de korpsen in eerste linie, die in de lijn Coburg—Kronach—Münchberg stonden, was vooruitgeschoven, tot *twee* - en die der meest voorwaarts geplaatste verkenningsdetachementen tot *drie* dagmarschen toe. Alle cavalerie-afdeelingen in eerste linie waren zoowel onderling als met de achtervolgende korpsen door ordonnansposten van vijf ruiters en een man kader verbonden, die op afstanden van 10 à 12 KM. van elkander verwijderd waren. Op die wijze alleen was het mogelijk, dat de berichten onderling snel gewisseld werden en de vooruitgeschoven cavalerie dagelijks vóór het verlaten van hare nachtkwartieren de bevelen van den Keizer ontving, waarin de inzichten, volgens welke zij dien dag moest handelen, waren neergelegd.

Deze uitstekende regeling van den ordonnansendienst eenerzijds en de dagelijks uitgereikte bevelen door het legercommando anderzijds, welke de richtingen en te bereiken punten, alsmede de wenschelijke ophelderingen bevatten, mist men, evenals het onderhouden van het onderling verband, waaraan de Fransche ruitery uit dat tijdperk zoo bijzondere zorg besteedde, in het begin van den Fransch-Duitschen oorlog bij het gebruik der ruitery geheel, hetgeen aan hare handelingen iets geïmprovi-seerds geeft.

Aanhoudend wijst de Keizer daarop met nadruk. Zoowel aan Lannes als aan Soult schrijft hij o. a. den Sen: „Donnez-moi plus fréquemment de vos nouvelles; dans une guerre combinée comme celle-ci, on ne peut arriver à de beaux résultats que par des communications très fréquentes. Mettez cela au rang de vos premiers soins.”

„Ce moment est le plus important de la campagne. Ils ne s'attendent pas à ce que nous voulons faire. Malheur à eux s'ils hésitent et s'ils perdent une journée.”

„Envoyez des postes pour vous lier avec le centre.”

Des namiddags tien uur zond Murat de bevindingen van zijn ruitery in het volgende bericht vervat naar het Hoofdkwartier: „De maarschalk Bernadotte ontving heden uitvoerige rapporten van een zijner spionnen, die het geheele vijandelijke leger doorschreden had. Al de mededeelingen, die ik heb ingewonnen, komen met hetgeen hij meldt overeen. Het is zeker, dat het Pruisische leger tusschen Naumburg en Erfurt geconcentreerd wordt. Hohenlohe heeft zijn hoofdkwartier te Jena.”

Zooals later blijken zal, waren deze inlichtingen volkomen juist.

De overige legerafdeelingen namen op den 8en October de navolgende opstellingsplaatsen in.

Het Hoofdkwartier des Keizers te Kronach tusschen de beide korpsen der centrumcolonne.

Linkercolonne.

Ve korps. Lannes, Hertog van Montebello. Cavalerie-brigade Treillard (9e en 10e reg. huz. en 21e jagers te paard) met het gros te Cortendorf. Het 9e reg. huzaren te Neustadt eclaireert tot Gräfenenthal (31 KM.). Verkenningsdetachementen naar Eisfeld (21 KM.) en Rodach (18 KM.) uitwaarts van de linkerflank.

De divisien Suchet (1e) en Gazan (2e) bivakkeerden voorwaarts Coburg.

VIIe korps. Augéreau, Hertog van Castiglione. In tweede linie. Cavalerie-brigade Durosnel (7e en 20 reg. jagers te paard) à

cheval van den straatweg naar Coburg op 2 $\frac{1}{2}$ KM. voorwaarts van de infanterie. De divisie Desjardin (1e) voorwaarts Oberndorf op den rechteroever van de Main, de divisie Heudelet (2e) achter laatstgenoemde plaats op den linkeroever. Het park legerde te Hallstadt, het korpshoofdkwartier te Bamberg.

Centrum.

Ie korps. Bernadotte, Prins van Ponte-Corvo, deels te Saalburg, waar een kleine schermutseling van het 27e reg. lichte inf. in vereeniging met Murat's cavalerie tegen de achterhoede van Tauentzien plaats vond, deels te Ebersdorf en te Lobenstein, deels tusschen Nordhalben en Steinwiesen (1e div.).

IIIe korps. Davout, Prins van Eckmühl. Cavalerie-brigade Viallannes (1e, 2e en 12e regiment jagers te paard) 3 KM. voorwaarts van het gros.

De divisie Morand (1e) aan het punt van samenkomst van Rodach en Kronach op de daar aanwezige hoogten, de divisie Friant (2e) 4 KM. voorwaarts Kronach, de divisie Gudin (3e) te Theisenort 4 KM. van laatstgenoemde plaats verwijderd.

Garde-korps. Lefebvre, Hertog van Istrië, te Lichtenfels en Zettlitz met omgeving, met uitzondering van de Gardecavalerie, die nog zeer ver achtergebleven was. Op den 10en October schrijft de Keizer toch aan Soult: „J'attends avec impatience ma Garde à cheval, elle est aujourd'hui à Bamberg.” De gebeurtenissen namen binnen vier dagen zulk een snellen loop, dat zij bij Jena nog niet was opgesloten. In het 5e bulletin vermeldt Napoleon haar op den 14en October nog 36 uren van het slagveld verwijderd.

De *Cavalerie-Reserve*, welke mede onder de bevelen van Murat ressorteerde, overnachtte met:

de 3e dragonder-divisie de Beaumont (5e, 8e, 9e, 12e, 16e en 21e reg. drag.) te Steinwiesen;

de 4e dragonder-divisie Sahuc (17e, 27e, 18e en 19e reg. drag.) te Neusses, $\pm$ 3 KM. zuidwaarts van Kronach;

de 1e zware cavalerie-divisie Nansouty (1e en 2e reg. kar., 2e, 3e, 9e en 12e reg. kur.) te Staffelstein;

de 2e zware cavalerie-divisie d'Hautpoul (1e, 5e, 10e en 11e reg. kur.) te Zapfendorf;

de 1e dragonder-divisie Klein (1e, 2e, 14e, 20e en 26e reg. drag.) te Bamberg.

Rechtervleugel.

IVe korps. Soult, Hertog van Dalmatie. Cavalerie-divisie Margaron (8e reg. huz., 11e, 16e en 22e jagers te paard) met het gros te Weislenreuth en hare voorhoede, uit het 8e reg. huz. en het bataljon Tirailleurs van de Po bestaande, 3½ KM. verder te Konradsreuth, met verkennings-detachementen naar Selbitz (10 KM.), Hof (8 KM.) en Schwarzenbach (19 KM.)

Te half vijf in den namiddag meldde de korpscommandant: „dat twee reizigers, die van Hof kwamen, hem verzekerd hadden, dat de generaal Tauentzien zijn kamp, hetwelk achter Hof gelegen was, den vorigen avond om elf uur in allerijl had opgebroken en deels naar Schleiz, deels naar Plauen teruggetrokken was, waar hij door een Saksische divisie zou worden opgenomen. Naar het heette, beschikte hij over 4 regimenten cavalerie en 14 bataljons infanterie.”

Dit bericht werd dien dag nog in hoofdzaak door de verkenningen van het 8e reg. huz. bevestigd, welks rapporten Soult in den nacht van den 8en op den 9en circa drie uur naar het Groote Hoofdkwartier zond.

Daaruit bleek mede, dat het verband met de centrumcolonne tot stand was gekomen 1).

Ook deelde de maarschalk mede, dat te Hof en Münchberg geruchten vernomen werden, dat: „le corps d'armée du général Hohenlohe, qu'on élève à 55.000 hommes, campe à Zwickau.”

Dit onjuiste bericht deed Napoleon tot den 12en zorg koesteren voor zijn rechtervleugel.

De divisie Legrand (3e) stond voorwaarts Münchberg in stel-

1) „La reconnaissance du 8e de hussards, qui a été à Hof, a rencontré lorsqu'elle entrait dans la ville un escadron du 5e de hussards venant de la colonne du centre; ainsi la communication est parfaitement établie.” Brief van Soult aan den Keizer, gedateerd Münchberg, 9 Oct. 3 uur voormiddag.

ling, terwijl de divisien St. Hilaire (1e) en Leval (2e) achter laatstgenoemde plaats bivakkeerden met den rechtervleugel tot Weissdorf en den linkervleugel nabij Poppenreuth.

71e korps. Ney, Hertog van Elchingen, bestaande uit de cavalerie-brigade Colbert (3e reg. huz. en 10 jagers te paard), alsmede de inf.-divisiën Marchand (1e) en Marcognet (2e). De troepen van dit korps kantonneerden zoowel langs den straatweg naar Culmbach tot Neuenblos op den rechteroever van de Main, als op dien naar Hof tot ter hoogte van Berneck. Het hoofdkwartier was te Baireuth gevestigd.

Zooals uit de samenstelling der korpsen gebleken is, beschikte elk dezer over een lichte cavalerie-brigade, die gewoonlijk geheel vereenigd, zoowel op het gevechtsweld als bij den veiligheidsdienst, als korps-cavalerie dienst deed. Aan de infanterie-divisiën werd slechts bij uitzondering ruitery toegewezen. Wij vestigen daarop in het bijzonder de aandacht, omdat men ook thans nog in Frankrijk, in afwijking met overal elders waar men deze cavalerie over de infanterie-divisiën heeft verdeeld, een dergelijke organisatie van het armeekorps aantreft.

In navolging van de Napoleontische beginselen, heeft het Conseil supérieur de la guerre zich onlangs mede voor de vereeniging van drie infanterie-divisiën tot een korps bepaald.

— 9 October. —

Zelfstandig vooruitgeschoven cavalerie.

In den nacht van den 8en op den 9en October waren door den generaal Belliard, chef van den staf van Murat, de bevelen voor de gedetacheerde onderdeelen opgemaakt en verzonden.

Aan Milhaud schreef hij: „Marcheert naar Gross-Posen, voorwaarts Ziegenrück gelegen en knooppunt van de wegen naar Schleiz, Pössneck, Neustadt en Auma. Tracht verband te krijgen met den generaal Watier, die te Saalburg gevestigd is en zijn voorposten halverwege Schleiz heeft vooruitgeschoven. De maarschalk Lannes heeft den nacht vermoedelijk te Neustadt, voorwaarts

Coburg aan den straatweg naar Gräfenenthal gelegen, doorgebracht; zijn voorhoede zal waarschijnlijk nog heden avond tot Saalfeld vooruitgaan. Adresseert uwe berichten zoowel naar Saalburg als naar Schleiz. Zendt na ontvangst dezès onmiddellijk een onderofficier om mij mede te deelen op welk uur gij Gross-Posen denkt te kunnen bereiken; geeft hem tevens de rapporten mede van den officier, die gisteren ter verkenning van Saalfeld en Gräfenenthal is afgezonden."

"Draag vooral zorg uw linkerflank behoorlijk te doen verkenneren."

In denzelfden geest luidde het bevel aan Lasalle:

"Begeeft u, na ontvangst dezès, onmiddellijk naar Tanna en Mühltröf, van waaruit gij Schleiz, Pausa en Plauen moet laten verkenneren. Ik deel u mede, dat de generaal Watier te Saalburg staat en zijn voorposten halverwege Schleiz vooruitgeschoven zijn. Tracht verband met hem te krijgen. De eskadronscommandant, dien gij naar Hof zendt om de voeling met het IVe korps te onderhouden, moet over Tanna marcheeren. Hij zult hem opdragen een patrouille over de Elster naar Plauen te zenden en den daarmede belasten officier te verwittigen, dat hij rechtstreeks op het eskadron terug moet trekken, indien hij den vijand te Gablau mocht aantreffen."

"Indien gij Mühltröf vroegtijdig bereikt, verlangt de Prins, dat gij over Pausa in de richting van Gablau detacheeert om de verbinding tusschen Plauen en Gera te onderscheppen."

"De maarschalk Soult overnachtte te Münchberg, heden zal hij vroegtijdig te Hof arriveeren."

"Zendt mij ten spoedigste uwe berichten en meldt tevens het uur, waarop gij den met de overbrenging daarvan belasten officier hebt afgezonden. Deelt mij tegelijkertijd mede, wanneer gij naar Mühltröf afmarcheert, opdat latere orders u ten spoedigste kunnen geworden."

Lasalle antwoordde onmiddellijk: "Uwe bevelen ontving ik zoo even te Lichtenberg te half tien in den morgen. Ik vertrek oogenblikkelijk. Niettegenstaande de eskadronscommandant, die naar Hof was gedetacheerd, zoo juist is teruggekeerd, zal ik uwe instructiën dadelijk ten uitvoer leggen."

Tengevolge van deze bevelen stond het 13e reg. jagers te paard, onder de bevelen van Milhaud, met twee eskadrons te Ziegenrück en een esk. (175 paarden) te Posen, terwijl detachementen naar Auma, Neustadt en Pössneck vooruitgeschoven waren.

Milhaud berichtte om 8 uur s'avonds, dat „te Gräfenenthal, Leutenberg en Pössneck vijandelijke cavaleriedetachementen ter sterkte van circa 30 paarden werden aangetroffen, Prins Louis van Pruisen te Saalfeld stond en het gros van de aan die divisie toegevoegde cavalerie onder Schimmelpfennig te Neustadt verblijf hield.”

Een van zijne detachementen was langs den weg Leutenberg—Saalfeld tot de Saale doorgedrongen en had een huzarenpiket des vijands genoodzaakt over die rivier terug te gaan, waar het door drie vijandelijke eskadrons werd opgenomen.”

Te middernacht laat hij daarop volgen. „Notre flanc gauche est couvert de postes prussiens; il y a une ligne de cavalerie depuis Pössneck jusqu'à Neustadt où est le général prussien de cavalerie Schimmelpfennig.”

In vereeniging met het 1e korps, versloeg de brigade Watier (4e reg. huz. en 5e jagers te paard), onder de bevelen van Murat de divisie Tauntzien bij Schleiz. Nadat de vervolging tot staan was gekomen, bivakkeerde deze brigade met het gros te Löhma en strekte hare verkenningen tot Auma uit.

Murat meldde 's nachts om twee uur, dat ingevolge de ingekomen berichten: „il paraît que nous n'avons personne sur notre droite; à Plauen il n'y a que des malades.”

Het 2e en 7e reg. huz. waren tot Schleiz opgesloten, alwaar ook het hoofdkwartier der cavalerie-reserve den nacht doorbracht.

Lasalle was met het 5e reg. huz. te Mühltröff aangekomen en eclaireerde in de richting van Schleiz, Pausa, Gablau en Plauen.

Te Mühltröff stiet men op een eskadron van het 7e reg. huz., dat het gros der zelfstandige cavalerie gedurende de voorwaartsche beweging in de rechterflank beveiligd had.

De breedte van het marschéchiquier telde nog 53 KM. en strekte zich van Gräfenenthal over Lobenstein tot Gross-Zübern

uit. Het Keizerlijk Hoofdkwartier was te Ebersdorf gevestigd.

Op dezen dag bereikten de onderdeelen van het Fransche leger de navolgende punten.

Linkervleugel.

Ve korps. Cavalerie met het gros te Gösselsdorf (46 KM.). De divisie Suchet bivakkeerde te Gräfenthal (47 KM.), de divisie Gazan tusschen Judenbach en Gräfenthal (37 KM.) ter hoogte van Spechtbrunn.

VIIe korps. De cavalerie bivakkeerde voorwaarts Coburg aan het knooppunt van de drie wegen, die naar Neustadt, Eisfeld en Rodach leiden.

De divisie Desjardins overnachtte te Coburg (37 KM.) met de 1e brigade op den linkeroever van de Itz, terwijl de 2e brigade op den rechteroever van deze terreinafscheiding achterbleef. De divisie Heudelet was gekantonneerd tot op 4 KM. achterwaarts van Coburg. Het park bevond zich te Meschenbach.

Centrum.

Ie korps. Zooals reeds is vermeld nam dit korps een werkzaam aandeel aan het gevecht bij Schleiz.

Bij het vallen van de duisternis stond het 27e reg. lichte infanterie tot steun van de vooruitgeschoven cavalerie te Rodersdorf (26 KM.). Het hoofdkwartier en de infanterie-divisie Drouet (3e) legerden te Oettersdorf (26 KM.), de divisie Rivaud (2e) rustte te Schleiz (24 KM.), terwijl de divisie Dupont (1e) te Lobenstein overnachtte (24 KM.).

IIIe korps. De cavalerie bivakkeerde voorwaarts Lobenstein. In den vroegen morgen rapporteerde de generaal Viallannes uit Glosberg, dat de verkenningsdetachementen, op den 8en naar Gräfenthal en Saalfeld gezonden, teruggekeerd waren en mededeelden, dat: „de Pruisen met sterke afdeelingen bij Saalfeld stonden, welke voorposten voorwaarts Gräfenthal hadden nitgezet, die in de richting van Ludwigstadt eclaireerden.”

De divisie Morand bivakkeerde voorwaarts Lobenstein met

den linkervleugel aan den straatweg naar Helmsgrünn, hare voorposten stonden te Ruppertsdorf. De divisie Friant legerde te Lobenstein en de divisie Gudin ter hoogte van Neuendorf. Het hoofdkwartier was te Kronach.

De cavalerie, alsmede de 1e en 2e inf.-div. wonnen 38 KM., de 3e inf.-div. slechts 30 KM. terrein.

Garde-korps. De jager-brigade te Ebersdorf (54 KM.) de rest der Garde-infanterie 20 KM. meer achterwaarts.

Cavalerie-Reserve. De 3e drag.-div. de Beaumont bereikte Röpisch (33 KM.), de 4e drag.-div. Sabuc Steinwiesen (17 KM.), de 1e zware cav.-div. Nansouty Küps (25 KM.) en de 2e zware cav.-div. d'Hautpoul Lichtenfels (20 KM.), terwijl de 1e drag.-div. Klein te Bamberg een rustdag hield.

Rechtervleugel.

IVe korps. De cavalerie-divisie rustte tegen den middag met het gros te Rosenthal en Rosemberg en haar voorhoede (8e reg. huzaren en de Tirailleurs van de Po) te Messbach, 4 KM. van Plauen verwijderd (31 KM.). Verkenningsetachementen ter sterkte van een eskadron waren naar Schleiz (30 KM.) en in de rechterflank over Oelsnitz naar Adorf (20 KM.) afgezonden. Het eerstgenoemde meldde, dat het te Schillbach met deelen van het 5e reg. huzaren der centrumcolonne verband gekregen had. Onmiddellijk zond de maarschalk Soult den commandant daarop de volgende aanwijzing: „Uit de berichten, welke gij mij gezonden hebt, maak ik op, dat het verband met de centrumcolonne behoorlijk onderhouden wordt, toch hoop ik, dat gij desniettemin uwe verkenning tot Schleiz zult hebben uitgestrekt en mij nog dezen nacht kennis zult geven van de bewegingen, welke gij heden hebt verricht.”

„Morgen marcheert gij met uw eskadron over Mühltröff naar Pausa.”

„Mocht de vijand evenwel nog met sterke afdeelingen te Schleiz worden aangetroffen, dan gaat gij slecht tot Mühltröff vooruit. In beide gevallen houdt gij eenerzijds verband met de centrumcolonne in de richting van Schleiz of van Saalburg

al naargelang deze veld zal winnen, ten andere met het IVe korps, dat morgen tot Plauen of voorwaarts van die plaats zal oprukken en vanwaar u nieuwe bevelen zullen worden toegezonden."

De divisieën Legrand en Leval bivakkeerden op de hoogte van Gross-Zöbern en bezetten Geilsdorf (30½ KM.).

De divisie St. Hilaire bleef, in vereeniging met het artilleriepark, te Hof achter (18 KM.), omdat de vijand deels naar Schleiz, deels naar Plauen en Oelsnitz was uitgeweken. Werd toch het op Schleiz afgetrokken gedeelte versterkt en avanceerde dit in de richting van Hof, dan zou de terugtochtslijn van het IVe korps ernstig worden bedreigd.

Des avonds om zes uur meldde Soult, in verband met de berichten, welke hij den vorigen dag ingezonden had (blz. 393): „On m'assure que depuis Plauen jusqu'à Zwickau il n'y a pas de troupes."

Vie korps. Cavalerie Münchberg (35 KM.), hoofdkwartier en de divisie Marcognet te Gefrees (24 KM.), de div. Marchand te Berneck (17 KM.).

— 10 October. —

Het Hoofdkwartier des Keizers werd naar Schleiz verplaatst. De breedte van het marschéchiquier bedroeg van Saalfeld tot Plauen 55 KM. Ook de diepte was voor een slagvaardig leger te groot. De Keizer schreef dien dag dan ook aan den maarschalk Soult: „Je ne puis marcher, j'ai trop de choses en arrière J'ai reconnu en avant de Schleiz un bon champ de bataille pour 80 à 100.000 hommes. Je fais marcher le maréchal Ney à Tanna, où il se trouvera à 2 lieues de Schleiz; vous-même de Plauen n'êtes pas assez loin pour ne pas pouvoir en 24 heures y venir. Ma jonction avec ma gauche n'est pas encore faite, ou du moins par des postes de cavalerie qui ne signifient rien."

„Le maréchal Lannes n'arrivera qu'aujourd'hui à Saalfeld, à moins que l'ennemi, n'y soit en force considérable. Ainsi les journées du 10 et du 11 seront perdues. Si ma jonction est faite je pousserai en avant jusqu'à Neustadt et Triptis."

„Après cela quelque chose que fasse l'ennemi s'il m'attaque

je serai enchanté, s'il se laisse attaquer je ne le manquerai pas, s'il file par Magdeburg, vous serez avant lui à Dresde."

"Je désire beaucoup une bataille; après je serai à Dresde ou à Berlin avant lui."

Zelfstandig vooruitgeschoven cavalerie.

Nadat de Keizer de rapporten van het te Schleiz plaats gehad hebbend gevecht had ingezien, waaruit bleek dat de vervolging door gebrek aan cavalerie niet die resultaten kon aanwijzen, welke hij gewenscht had, zond hij te vijf uur in den morgen aan Murat de navolgende terecht- en aanwijzingen: „Il m'a paru que vous n'aviez pas sous la main assez de cavalerie réunie; en l'éparpillant toute il ne vous restera rien. Vous avez six régiments, je vous avais recommandé d'en avoir au moins quatre dans la main et je ne vous en ai vu hier que deux."

"Les reconnaissances sur la droite deviennent aujourd'hui beaucoup moins importantes. Le maréchal Soult arrivant à Plauen, c'est sur Pössneck et sur Saalfeld qu'il faut porter de fortes reconnaissances."

"Le maréchal Lannes est arrivé le 9 au soir à Gräfenenthal, il attaquera demain Saalfeld. Vous savez combien il m'importe de connaître dans la journée le mouvement sur Saalfeld, afin que, si l'ennemi avait réuni là plus de 25.000 hommes, je puisse y faire marcher des renforts par Pössneck et les prendre en queue."

"Votre grande affaire doit être aujourd'hui d'abord de profiter de la journée de hier pour ramasser le plus de prisonniers et recueillir le plus de renseignements possible, ensuite de reconnaître Auma et Saalfeld, afin de savoir positivement quels sont les mouvements de l'ennemi."

Zooals uit het vorenstaande blijkt zag de Keizer eene ontmoeting van Lannes met Prins Louis van Pruïsen niet voor den 11en te gemoet, omdat Angéreau eerst dan te zijner hoogte kon zijn opgemarcheerd. Den 9en toch had hij den commandant van het Ve korps o. a. geschreven: „L'ennemi ne peut se hasarder à marcher sur vous ayant des forces si considérables sur son

flanc gauche. Si cependant il le faisait en force très supérieure il n'y a pas de doute, que vous ne dussiez battre en retraite, parcequ'alors il serait pris et attaqué en flanc par le corps du centre; mais si l'ennemi n'a que 15 à 18.000 hommes vous devez l'attaquer *bien entendu que le corps du maréchal Augéreau sera avec vous.*"

Door de zelfstandige cavalerie waren de volgende standplaatsen ingenomen.

Het 13e reg. jagers te paard en het 21e reg. dragonders, onder de bevelen van Milhaud, te Pössneck met detachementen naar Saalfeld, Rudolstadt en Neustadt. In den vroegen morgen had hij gemeld: „dat zijne vedetten voorwaarts Posen van middernacht tot het aanbreken van den dag aanhoudend door den vijand waren verontrust en dat zijne verkenningsdetachementen naar Neustadt, Auma en Pössneck veel troepenbewegingen langs den straatweg Neustadt—Pössneck hadden waargenomen. Infanterie-, cavalerie- en treincolonnes marcheerden in de richting van Neustadt, terwijl een groot aantal bivakvuren, welke men gedurende den nacht nabij het kasteel Oppurg 1) had gezien, de aanwezigheid van een vijandelijk korps aldaar scheen te verraden. Op het oogenblik dat deze berichten van uit Posen verzonden werden, hoorde men kanonvuur van de zijde van Saalfeld."

Des avonds om tien uur voegde hij daaraan toe: „dat Saalfeld in het bezit van Lannes was, alsmede dat de Pruisen tegen zeven uur Pössneck verlaten hadden en in de richting van Neustadt waren afgemarcheerd."

Het 5e reg. jagers te paard en het 4e reg. huzaren, onder commando van Watier, te Dreitsch. Alhoewel hem was gelast ook Neustadt te bezetten, gelukte dit niet (zooals uit het vorenstaande kan worden opgemaakt), omdat aldaar niet alleen Saksische cavalerie maar ook infanterie werd aangetroffen en men deze plaats eerst na het vallen van de duisternis bereikte, dus aangaande de sterkte van den vijand volkomen in het onzekere verkeerde. Het 2e, 4e en 7e reg. huz. vormden, onder de bevelen

1) 4½ KM. oostwaarts van Pössneck gelegen.

van Lasalle, het gros der zelfstandig vooruitgeschoven cavalerie te Mittel-Pöllnitz.

Murat berichtte 's middags half een: „dat Auma in den nacht van den 9en op den 10en October door den vijand verlaten was, doch dat zijne patrouilles in noordwestelijke richting aanhoudend met Pruisische huzaren schermutselden waaruit, hij opmaakte, dat het Fransche leger het vijandelijke reeds flankeerde.”

In den loop van den dag sloot de divisie de Beaumont zich bij het gros der zelfstandige cavalerie aan. Met uitzondering van het 21e reg. drag., dat Milhaud had versterkt, overnachtte de 3e drag.-div. achter Auma ter hoogte van Tommelsdorf. Om deze plaats te bereiken had zij van Roppisch 37 KM. moeten afleggen.

Middelerwijl hadden de onderscheidene korpsen van het Fransche leger de navolgende plaatsen ingenomen.

Linkervleugel.

Ve korps. Om vijf uur in den morgen opgebroken, stiet dit korps, na over Güsselsdorf, Reichmannsdorf en Arnsgereuth te zijn gemarcheerd (22 KM.), ten zuiden van Saalfeld op de divisie Prins Louis van Pruisen, die van Rudolstadt daarheen was opgebroken.

De Keizer had dus goed gezien, toen hij den major-général aan Lannes deed schrijven: „Nos postes vont sur Püssneck et si les forces de l'ennemi sur Saalfeld devenaient trop considérables, on marcherait à elles par derrière, mais rien ne donne à penser à l'Empereur qu'il puisse y avoir là plus de 12 à 15.000 hommes.”

Na een gevecht van enkele uren werd de Pruisische divisie uiteen- en op de vlucht geslagen. Zij liet 1800 gevangenen, 4 vaandels en 33 kanonnen in handen van de Fransen achter. De overblijfselen trokken in de richting van Rudolstadt af. Prins Louis sneuvelde in het handgemeen. Het Ve korps bivakkeerde op het gevechtveld.

VIIe korps. Om vier uur 's namiddags ontving Augéreau, van den maarschalk Lannes bericht, dat hij met de Pruisen slaags was geraakt.

Alhoewel het de bedoeling des Keizers was geweest, dat het 1889/90.

VIIe korps het Ve op een halven dagmarsch volgen zou, was die afstand, zoowel tengevolge van de snelle marschen van Lannes, als van de bevelen uit het Grootte Hoofdkwartier, speciaal van den major-général, tot bijna twee dagmarschen aangegroeid. In het antwoord aan Lannes verontschuldigt Augéreau dit achterblijven door hem mede te deelen, dat de laatste bevelen van den major-général aan het VIIe korps, zonder eenige instructie of toelichting, hadden gelast naar Coburg te marcheeren.

„Het spijt mij ten zeerste”, zoo brengt hij Lannes daarna op bescheiden wijze onder het oog, dat deze verzuimd heeft den uitdrukkelijken wil des Keizers met betrekking tot de onderlinge correspondentie na te komen, „dat gij mij vóór uw vertrek niet hebt medegedeeld, welke bewegingen gij uw korps zoudt laten verrichten, omdat ik alsdan mijne operatiën van de uwe afhankelijk had kunnen maken. Het belang van den dienst eischt, dat wij elkander zoo spoedig en zoo veelvuldig mogelijk op de hoogte van onzen wederzijdschen toestand houden.”

Onmiddellijk werd het VIIe korps daarop gealarmeerd met het doel den marsch voort te zetten.

De voorhoede, uit cavalerie en rijdende artillerie bestaande, verliet Coburg kort na 4 uur, marcheerde 28 KM. naar Judenbach, alwaar zij om 10 uur 's avonds aankwam, hield daar rust tot 4 uur in den morgen, vervolgde de beweging om 5 uur, bereikte Gräfenenthal (18 KM.) om 9 uur, rustte toen tot 12¹/₂ uur 's namiddags, ving den marsch wederom aan en kwam, na nogmaals 22 KM. te hebben afgelegd, te vijf uur in den namiddag van den 11en te Saalfeld aan.

De infanterie was de cavalerie op den voet gevolgd en uit Coburg tusschen 4 en 5 uur 's avonds opgebroken. Na 15 KM. te hebben gewonnen, kwam zij om half negen te Neustadt aan, hield aldaar een half uur rust en schreed vervolgens tot Judenbach voort (13 KM.), waar zij tusschen één en twee uur 's nachts arriveerde. Een groote rust was noodzakelijk, men had dien nacht toch niet minder dan 28 KM. doorloopen,

Om zeven uur 's morgens vervolgde zij hare voorwaartsche beweging tot Gräfenenthal (18 KM.), waar zij juist des middags om twaalf uur binnenrukte, toen de voorhoede dit plaatsje

wederom verliet. Op nieuw werd een groote rust van vier uren gehouden en daarna zonder oponthoud tot Saalfeld (over een afstand van 22 KM.) doorgemarcheerd, alwaar men te elf uur in den avond van den 11en aankwam. In 19 uren waren mitsdien 68 KM. afgelegd.

Centrum.

Ie korps. De 2e en 3e divisie bivakkeerden voorwaarts Gütterlitz (20 KM.), terwijl het hoofdkwartier te Auma zetelde.

De divisie Dupont verliet Lobenstein met het aanbreken van den dag tusschen zes uur en half zeven. 's Namiddags half een bereikte zij, na 23 KM. te hebben afgelegd, Schleiz, de plaats van hare bestemming. Om drie uur ontving zij daarop, in verband met het gevecht bij Saalfeld, waarvan nog wel geen bericht gekregen, maar uit welke richting men het kanonvuur duidelijk vernomen had, van den Keizer rechtstreeks bevel naar Pössneck op te rukken. Daarheen stond haar slechts een „chemin de traverse affreux de 22 KM.” ten dienste, zoodat zij die plaats eerst tegen middernacht naderde.

IIIe korps. „Vereenigt uwe lichte cavalerie tusschen Ebersdorf en Saalburg, opdat zij zich *daarheen* begeven kan, waar zulks, al naargelang van de omstandigheden, noodig zal blijken. Daar Hof en het terrein ter rechterzijde van het marschéchiquier ons toebehoort, is het onnoodig naar die zijde bijzondere veiligheidsmaatregelen te treffen. Zendt evenwel patrouilles en detachementen ter verkenning naar Saalfeld”, zoo beveelt de Keizer Davout te zes uur in den morgen. Om zeven uur vangt daarop de beweging aan. De cavalerie komt voorwaarts Schleiz tot staan, de 1e en 2e divisie betrekken bivaks op de hoogten ten noorden en de 3e divisie ten zuiden van deze plaats. De afgelegde weg bedroeg voor de beide eerstgenoemde divisien 23 KM., voor de laatste 31 KM.

Evenals de 1e divisie van het Ie korps, werd ook die van het IIIe nog in den namiddag over Posen naar Pössneck in beweging gesteld, aangezien men aangaande den afloop van het bij Saalfeld plaats gehad hebbend gevecht nog altijd in onzekerheid verkeerde.

„Ik zag mij genoodzaakt", zoo meldt Davout des nachts om twee uur, „het hoofd der infanteriecolonne op $\frac{3}{4}$ mijl van Pössneck halt te doen houden, zoowel om berichten in te wachten van den generaal Milhaud, dien ik met de lichte cavalerie vooruitgezonden had, als om de infanterie tijd en gelegenheid te geven op te sluiten, daar de even langdurige als snelle beweging ($23 + 22 = 45$ KM.) de marschcolonne buitengewoon had verlengd. Na de eerste berichten van Milhaud heb ik daarop het 13e regiment lichte infanterie voorwaarts Pössneck aan het ontmoetingspunt der wegen van Neustadt en Uhlstadt (9 KM. stroomafwaarts van Rudolstadt aan de Saale gelegen) opgesteld en de divisien Dupont en Morand gelast daarheen met het aanbreken van den morgen eveneens op te rukken."

De 2e en 3e divisie waren met de cavalerie te Schleiz achtergebleven en kregen voor den 11en October rechtstreeksche bevelen uit het Grootte Hoofdkwartier.

Garde-korps. Na den vermoeienden marsch van den vorigen dag concentreerde het Garde-korps zich te Schleiz (19 KM.).

Cavalerie-Reserve. De 4e dragonder-divisie Sahuc, evenals de 3e ter versterking van de zelfstandig vooruitgeschoven cavalerie naar het front van het marschéchiquier geroepen, bereikte, na een marsch van 52 KM., Löhma, 5 KM. voorwaarts Schleiz gelegen.

De 1e zware cavalerie-divisie Nansouty betrok kwartieren te Nordhalben (30 KM.), de 2e zware d'Hautpoul te Küps (18 KM.) en de 1e drag.-div. Klein te Lichtenfels ($\pm$ 34 KM.).

Rechtervleugel.

IVe korps. Te 8 uur in den morgen omschrijft Napoleon den toestand als volgt aan den maarschalk Soult: „Het is niet onwaarschijnlijk, dat de Pruisen het voornemen gekoesterd hebben ons aan te vallen, in welk geval hun linkervleugel vermoedelijk over Jena, Saalfeld en Coburg zou hebben gemarcheerd. De andere colonne heeft over Meiningen in de richting van Fulda terrein gewonnen, zoodat ik onderstel, dat gij wellicht geen 10.000 man in het verlengde van uwe marschrichting zult aantreffen."

Voor ben, die den toestand in het Pruisische Hoofdkwartier kennen en weten, hoe de Hohenlohe'sche partij, tegen de inzichten van den hertog van Brunswijk, tot een dergelijke operatie zocht te bewegen, vergt de scherpzinnigheid, waarmede de Keizer de plannen des tegenstanders had doorzien, bewondering af.

Des avonds zes uur vervolgt hij: „Ik geloof, dat Lannes heden te Saalfeld met den vijand slaags geraakte. De geschutstrijd is hevig geweest, doch heeft slechts twee uren geduurd; aangaande den uitslag verkeer ik nog in het onzekere. Toch heb ik bij voorbaat door troepenopstellingen te Pössneck en Neustadt de verbinding tusschen Saalfeld en Gera verbroken. U zond ik bevel naar laatstgenoemde plaats te marcheeren. Meldt mij wanneer het hoofd van uwe marschcolonne Langen-Wetzendorf heeft bereikt.

„Te Gera zal alles zich ophelderen. Toch geloof ik nog voor den vijand Dresden te kunnen bereiken.”

„Une fois que je serai tranquille sur ma gauche tout prendra une vive tournure!”

Deze ongerustheid voor den linkervleugel sproot daaruit voort, dat de Keizer zijn strijdkrachten eerst wilde vereenigen alvorens een beslissing te zoeken. Dit nu was op den 10en onmogelijk en toch zou Lannes dien dag geïsoleerd met den vijand in aanraking komen. Uit zijne correspondentiën blijkt, dat hij eerst gerust zou zijn, als de linkervleugelcolonne, hetzij overwinnend of voor overmacht terugtrekkend, zich wederom bij hem zou hebben aangesloten.

Het marschéchiquier had nog een te breed front om aan alle eventualiteiten het hoofd te kunnen bieden en niets vreesde hij zoozeer als partiële nederlagen.

Daar Plauen voor den 10en aan het IVe korps als object was aangewezen, namen de verschillende onderdeelen de navolgende standplaatsen in:

Het 8e reg. huz. met de Tirailleurs van de Po te Reichenbach (25 K.M.). Het eerstgenoemde regiment eclaireerde op den straatweg naar Zwickau. De rest der cavalerie, vóórwaarts Plauen stelling nemende, verkende op den linkeroever van de Elster

en plaatste een eskadron te Pausa om verband te houden met het centrum te Schleiz. Een detachement van 30 paarden, tot het 16e reg. jagers behorende, ging naar Auerbach (20 KM.) en Langenfeld (30 KM.) ter verkenning vooruit.

De 1e en 3e infanterie-divisie concentreerde zich te Plauen (22 en 25 KM.), de 2e bivakkeerde te Reusa (25½ KM.).

De invloed van de Keizerlijke bevelen deed zich reeds gevoelen, daar het IVe korps, zoo goed als geheel bij Plauen vereenigd, onmiddellijk naar Schleiz kon afmarcheeren.

VIe korps. Cavalerie te Frankendorf (42 KM.), hoofdkwartier en 2e divisie te Tanna (53 KM.), 3e divisie te Gefell (53 KM.).

— 11 October. —

Door de bewegingen van den 11en was de breedte van het marchéchiquier, van Neustadt over Mittel-Pöllnitz tot Gera, tot 30 KM. verminderd. De strategische vereeniging van de hoofden der drie colonnes, waarop Napoleon zijne berekeningen had gebaseerd, was daarmede tot stand gekomen. Het kwam er nu nog slechts op aan ook de diepte te verminderen.

Het Hoofdkwartier was in den loop van den dag tijdelijk te Gera gevestigd geweest, waar de Keizer zich uit eigen aanschouwing van de aan- of afwezigheid des vijands wilde overtuigen. Toen elke vrees voor den rechtervleugel ongegrond bleek te zijn, keerde hij naar Auma terug, waar hij te midden van het IIIe korps verblijf hield.

Zelfstandig vooruitgeschoven cavalerie.

Aangezien het niet te voorzien was of Murat aan de centrum-colonne vooraf zou blijven gaan, stond hij de lichte cavaleriebrigade Watier (2e en 4e reg. huz. en 5e reg. jagers te paard) wederom aan het Ie korps af.

In den nacht van den 10en op den 11en had hij een hernieuwde aanmaning van den Keizer ontvangen om zijne ruitery vereenigd te houden: „L'Empereur,” zoo schrijft de major-général, „a vu avec peine que vous avez donné au général Milhaud

le 21e de dragons 1). S. M. répète que vous disséminez trop votre cavalerie."

Het 5e en 7e reg. huz. van de brigade Lasalle gingen tot Wachholder Baum. Zij maakten veel buit, o. a. deelen van den bagagetrein van het Pruisische leger, die in westelijke richting marcheerden.

Lasalle meldde: „dat gemaakte gevangenen hadden medege-deeld, dat het geheele Pruisische leger ter sterkte van 200.000 man in de nabijheid van Erfurt geconcentreerd was. Tevens stond het vast, dat de troepen, die te Schleiz verslagen waren, hun terugtocht over Roda hadden verricht."

De dragonder-brigade Latour-Maubourg overnachtte te Langenberg, de rest der 3e drag.-div. achter laatstgenoemde plaats en voorwaarts Tinz (30 KM.).

Het 12e reg. jagers te paard en het 21e reg. drag. dekten, onder aanvoering van Milhaud, den flankmarsch van de divisie Dupont en sloten zich daarna bij de overige ruitery aan (50 KM.).

Linkervleugel.

Ve korps. In verband met de bevelen, welke in den avond van den vorigen dag, 's namiddags zeven uur, door het Groote Hoofdkwartier waren uitgevaardigd en waarin, na kenschetsing van den algemeenen toestand en de opstelling der verschillende legerafdeelingen, o. m. gezegd werd: „L'Empereur attend avec impatience que vous vous rendiez à grandes journées sur Neustadt. Vous devez former la gauche de l'armée, qui va se porter sur Géra. L'Empereur compte sur votre activité ordinaire pour faire rapidement votfe mouvement," brak Lannes des morgens om tien uur van Saalfeld naar Neustadt op, hetwelk 30 KM. van daar verwijderd was, en bereikte genoemde plaats tegen het vallen der duisternis. Het Ve korps betrok daarop bivaks voorwaarts Neustadt op den straatweg naar Gera.

VIIe korps. Zooals reeds bij de gebeurtenissen van den 10en vermeld is, was dit korps te 11 uur 's namiddags te Saalfeld vereenigd. De cavalerie en de 1e divisie legerden à cheval van den straatweg naar Neustadt, de 2e divisie evenals het park achter Saalfeld.

1) Tot de 3e drag.-div. de Beaumont behorende.

Centrum.

Ie korps. In den nacht van den 10en op den 11en ontving Bernadotte te half een het bevel den volgenden morgen met zijn korps naar Gera te marcheeren. Onmiddellijk werd de generaal Dupont, die op dat oogenblik Pössneck genaderd was, daarvan verwittigd en hem bevolen over Ebersdorf eveneens dat object nog op den 11en te bereiken „de manière à vous trouver, selon les intentions de l'Empereur l'arrière-garde et la réserve du Ier corps d'armée.”

„Vous n'avez pas un instant à perdre, car je pense que ma lettre ne vous sera pas remise avant trois heures du matin. Je partirai du village de Mittel-Pöllnitz près de la ville de Triptis, à 6 heures du matin.”

Tot beveiliging van den daartoe noodigen flankmarsch was, zooals reeds is vermeld, de generaal Milhaud aangewezen. Deze deelde den generaal Dupont te half zes in den morgen mede, dat hij één uur later al zijn detachementen ingetrokken en geheel vereenigd beschikbaar zou zijn om de bevelen, welke deze hem geven mocht, uit te voeren.

Werkelijk sloot Dupont zich, na een marsch van ruim 45 KM., wederom bij zijn korps aan, dat middelerwijl als volgt gelegerd was.

4e reg. huz. te Ronneburg, eclaireert in de richting van Altenberg en Dresden. 2e reg. huz. en 5e jagers te paard te Kaltenborn.

Van de divisie Drouet was de brigade Werlé naar Tinz vooruitgeschoven met voorposten tot Langenberg op den straatweg naar Naumburg. Deze bezetten ook Roschütz. De rest van deze divisie stond voorwaarts Gera in stelling. De divisie Rivaud legerde ter rechterzijde van laatstgenoemde afdeelingen.

IIIe korps. Davout marcheerde met de 1e divisie van Pössneck naar Mittel-Pöllnitz (25 KM.). De cavalerie, de 2e en 3e divisie kregen uit het Groote Hoofdkwartier bevel daarheen eveneens op te breken. De cavalerie en de 1e divisie bivakkeerden te Mittel-Pöllnitz, de 2e divisie ter hoogte van Ober- en Unter-Pöllnitz, de 3e divisie achter Mittel-Pöllnitz (22 KM.).

Garde-korps. De infanterie der Garde moest reeds om drie uur

in den morgen naar Auma (17 KM.) afmarcheeren, daar de beide divisiën van het IIIe korps, die te Schleiz waren achtergebleven (blz. 404.), respectievelijk om 4 en om 5 uur zouden vertrekken.

De Gardecavalerie marcheerde van Bamberg naar Lichtenfels (34 KM.).

Cavalerie-Reserve. De 4e drag.-div. Sabuc arriveerde te Mittel-Pöllnitz (18 KM.); de 1e zware cav.-div. Nansouty te Oschütz (35 KM.); de 2e zware cav.-div. d'Hautpoul te Lobenstein (45 KM.) en de 1e drag.-div. Klein te Steinwiesen (36 KM.).

Rechtervleugel.

IVe korps. De cavalerie marcheerde over Greiz en Naitschau — waar zij zich wederom aan het hoofd der marschcolonne stelde — tot voorwaarts Weyda (28 KM.), à cheval van den straatweg naar Gera. Een reg. cav. werd in de linkerflank op den straatweg naar Neustadt vooruitgeschoven, waaraan tevens de zorg voor het onderhouden van het verband met de centrumcolonne was opgedragen. De infanterie-divisiën en het artilleriepark namen hun weg over Syrau, Berns Grün, Dobigau, Gablau, Naitschau, Langen-Wetzendorf en Wittichendorf. De 3e infanterie-divisie stond tot steun van de cavalerie achter Weyda in stelling (38 KM.), de 2e divisie bivakkeerde te Hohenölsen (33 KM.), de 1e divisie te Kühdorf (29 KM.), het artilleriepark te Langen-Wetzendorf.

Soult schreef dienzelfden avond aan den Keizer:

„Morgen zal ik het IVe korps te Gera vereenigen. Het was niet mogelijk die plaats heden te bereiken, want alhoewel de marsch, die wij verrichtten moesten, niet bijzonder lang was, hebben de moeilijkheden, welke het terrein aanbood, den troep zoodanig vermoeid en uit elkaar gerukt, dat ik de verschillende onderdeelen eerst vereenigen moet.”

Vle korps. De cavalerie en een bataljon lichte infanterie betrokken te Rodersdorf (19 KM.) de voorposten, de divisie Marchand bivakkeerde nabij Oettersdorf (15 KM.) op twee liniën met den rechtervleugel aan den straatweg naar Auma en met den linker-vleugel ter hoogte van Krispendorf, de 3e divisie overnachtte op de hoogten achter Schleiz, oostwaarts van Oschütz (16½ KM.).

— 12 October. —

Van nu af was het Fransche leger zoowel in de breedte als in de diepte zoodanig gegroepeerd, dat het binnen 24 uren, naar elke richting, voor het grootste gedeelte geheel vereenigd slag kon leveren. De breedte van het marschébiquier bedroeg zoowel in de lijn Kahla—Jena--Naumburg, als in de richting Jena—Eisenberg - Meineweh, of Jena—Roda—Gera $\pm$ 40 KM.

Te vier uur in den morgen zond de Keizer aan den major-général de navolgende bevelen voor de troepenverplaatsingen, welke door hem in den nacht waren ontworpen. „Beveelt Davout naar Naumburg te marcheeren, welke plaats hij zoo spoedig mogelijk moet trachten te bereiken, doch zoo, dat hij zijne troepen altijd vereenigd heeft om ze in gevecht te kunnen brengen. Zijne geheele cavalerie, welke hare pointes deels om zekere berichten in te winnen, deels om gevangenen te maken, deels om 's vijands bagagetrein te vermeesteren, zoover mogelijk vooruit zendt, moet hem op dezen marsch voorafgaan. De 4e drag.-div. Sahuc staat hem daartoe mede ten dienste, deze moet zich naar Mittel-Pöllnitz begeven om de bevelen vanden maarschalk Davout te ontvangen.”

„Gelast Murat en Bernadotte zich eveneens naar Naumburg in beweging te stellen, doch daarbij den weg te volgen, die over Zeitz leidt.”

„Lannes moet van Neustadt naar Jena, Augéreau naar Kahla en Ney naar Mittel-Pöllnitz oprukken.”

Mochten de berichten, welke de Keizer dien dag en den daarop volgende verwachtte, zijne onderstelling, dat de vijand werkelijk nog ter hoogte van Weimar en Erfurt werd aange troffen, bevestigen, dan „zullen er,” zooals hij dienzelfden nacht van 11 op 12 October aan Talleyrand schrijft, „binnen twee of drie dagen belangrijke gebeurtenissen plaats vinden.”

Dezelfde beslistheid spreekt uit zijne correspondentiën met de onderscheidene maarschalken.

Aan Murat zegt hij: „Uit de opstelling van mijn leger zult gij opmerken, dat ik den vijand geheel omvat. Doch dit is mij niet voldoende, ik moet inlichtingen hebben aangaande zijne

voornemens. Davout zendt zijne cavalerie, welke door de drag.-div. Sahuc versterkt is, rechtstreeks naar Naumburg. Overstroomt gij met uwe ruitery de voor u liggende vlakte tot Leipzig."

Deze inlichtingen verwacht hij niet alleen van Murat's en Davout's cavalerie, maar ook van Lannes, aan wien hij schrijft: „Al de onderschepte brieven leveren de overtuigendste bewijzen, dat de tegenstander het hoofd verloren heeft. In het vijandelijk Hoofdkwartier wordt dag en nacht krijgsraad gehouden, zonder dat men met betrekking tot de operatiën tot een besluit komt."

„Gij ziet, dat mijn leger geheel verenigd is en ik hun daarmee den weg naar Dresden en Berlijn afsluit."

„Tot nu toonen de Pruisen hun onwetendheid in de leer der oorlogsvoering in hooge mate."

„In hun positie moet men op alles voorbereid wezen, mochten zij dus een beweging van Erfurt naar Saalfeld verrichten, hetgeen ongerijmd zou zijn, vereenigt u dan met Angéreau en tast hen daarna in de flank aan."

„Vergeet niet talrijke cavalerie-afdeelingen voor u uit te zenden, die zich ten doel moeten stellen reizigers met hunne bagage op te lichten, alsmede overvloedige en zekere inlichtingen te verschaffen."

De Keizer vestigde zijn Hoofdkwartier te Gera.

In verband met de vermelde bevelen, werden den 12en de volgende bewegingen verricht.

Zelfstandig vooruitgeschoven cavalerie.

Het 5e en 7e reg. huzaren onder Lasalle te Mölsen met een eskadron te Pegau (11 KM.), hetwelk tot Leipzig eclaireerde (35 KM.).

Het 13e reg. jagers te paard te Weissenfels verkende in de richtingen Naumburg (16 KM.), Merseburg (19 KM.) en Leipzig (25 KM.).

De 3e drag.-div. overnachtte te Teucheren.

De voornoemde verkenningen bevestigden de ingewonnen inlichtingen van den vorigen dag, namelijk dat tusschen Naumburg en

Leipzig geen noemenswaardige vijandelijke troepenafdeelingen verblijf hielden; daarentegen doelden alle berichten op een geconcentreerde opstelling des tegenstanders in de nabijheid van Weimar.

Linkervleugel.

Het *Ve korps* veranderde van front en marcheerde, voorafgegaan door de lichte cavalerie-brigade Treillard, naar Jena. Ter hoogte van Göschwitz vernam Lannes, dat de vijand voorwaarts Winzerla in stelling stond. Onmiddellijk besloot hij tot den aanval. Weldra bleken het slechts zwakke voortroepen te zijn, ter sterkte van 7 à 8000 man, die, na hardnekkigen wederstand geboden te hebben, bij het invallen van de duisternis terugtrokken.

Het 17e reg. lichte infanterie bezette Winzerla, waarachter het geheele *Ve korps* bivaks betrok; de afgelegde weg bedroeg 24 KM.

De gemaakte gevangenen gaven volledige inlichtingen aangaande de opstelling van het Pruisische leger.

VIIe korps. Met het aanbreken van den morgen naar Neustadt opgebroken, ontving dit korps eerst te Pössneck het bevel, waarin Kahla voor heden als marschobject was aangewezen. Het keerde op zijn schreden terug en kwam aldaar, na $37\frac{1}{2}$ KM. te hebben gemarcheerd, in den namiddag aan. De cavalerie en de 1e infanterie-divisie bivakkeerden voorwaarts, de 2e divisie achter Kahla.

Centrum.

IIIe korps. De lichte cavalerie stelde zich ingevolge de ingekomen bevelen om half zeven naar Naumburg in beweging, alwaar zij te half vier in den namiddag aankwam. Zonder groote rust was deze afstand van 53 KM. in negen uren afgelegd.

Zij eclaireerde daarna nog in de richtingen van Jena, Eckartsberga (19 KM.) en Freiburg (8 KM.). In laatstgenoemde plaats werd de vijandelijke groote legerpontontrein vermeersterd.

De voorhoede der infanterie bereikte Naumburg des avonds acht uur. Zij was om $6\frac{3}{4}$ uur voormiddags in beweging gesteld. Het overige gedeelte der 1e infanterie-divisie overnachtte

met het hoofdkwartier achter Naumburg. De afgelegde weg bedroeg 48 KM.

De 2e infanterie-divisie marcheerde om 8 uur 'smorgens af en schreed voort tot Molau, 37 KM., alwaar zij des avonds door de 4e drag.-div. Sabuc werd achterhaald.

De 3e infanterie-divisie, welke hare bivaks eerst te 9½ uur voormiddags verliet, slaagde er in, na een marsch van 26 KM., Rauschwitz te ongeveer 9 uur 's avonds te bereiken.

Davout berichtte, dat alle ondervraagde deserteurs, gevangenen en inwoners eensluidend mededeelden, „dat het Pruisische leger zich nog in de omgeving van Erfurt en Weimar bevond en dat tusschen Naumburg — hetwelk even als de pas van Kosen onbezet gevonden was — en Leipzig zich geen vijandelijke troepen ophielden, terwijl het korps, dat te Schleiz verslagen was zijn terugtocht over Auma en Gera naar Jena verricht had, waarheen ook de bij Saalfeld uiteengejaagde afdeelingen waren teruggekeerd; beide waren dermate in wanorde geraakt, dat zij tot Weimar hadden moeten teruggaan.”

Hij verkreeg alzoo de eerste zekere berichten, dat de vijand de Saale en Unstrut nog niet gepasseerd had en bijgevolg zoowel van Leipzig als van Berlijn afgesneden zou kunnen worden. Vermoedelijk deed deze overtuiging den maarschalk zijn bericht besluiten met het onderschrift: „Il me paraît constant que les troupes prussiennes se réunissent du côté de Weimar. Cette campagne promet d'être encore plus miraculeuse que celle de Marengo et d'Ulm.”

Ie korps. De brigade Watier overnachtte, met uitzondering van het 2e reg. huz., tusschen Pretzsch en Meineweh (25 KM.). Een esk. was tot Stössen vooruitgezonden om verband te krijgen met Davout te Naumburg, een tweede in vereeniging met het 27e reg. lichte infanterie naar Teucheren, ten einde de voeling te onderhouden met Murat's cavalerie, die voor- en uitwaarts van den rechtervleugel eclaireerde. De divisien Drouet en Rivaud, waarbij het 2e reg. huz., vatte à cheval van den straatweg naar Naumburg, voorwaarts Meineweh, post (28 KM.), terwijl de divisie Dupont na de voorafgaande vermoeiende marschen in tweede linie rustte.

Vle korps. De cavalerie-brigade Colbert bivakkeerde tusschen Mittel-Pöllnitz en Wetzdorf 1) (15 KM.). De divisie Marchand stond ter hoogte van Braunsdorf in stelling op den straatweg naar Gera (19 KM.). De divisie Marcognet bivakkeerde voorwaarts Auma met den rechtervleugel aan den straatweg naar Weyda en den linkervleugel in de richting van Neudeck.

Cavalerie-Reserve. De 1e zware cav.-div. Nansouty hield te Oschütz een rustdag, de 2e zware cav.-div. d'Hautpoul passeerde de 1e en bereikte Untendorf, noordwestwaarts van Auma gelegen (42 KM.); de 1e drag.-div. Klein legde 47 $\frac{1}{2}$ KM. af om tot Schleiz op te sluiten, de Gardecavalerie overnachtte te Kronach (34 KM.).

Rechtervleugel.

IVe korps. In den vroegen morgen ontving de maarschalk Soult van den Keizer het bevel zijn armeekorps te Gera en te Ronneburg te vereenigen. „Het is mogelijk,” zoo voegde deze er aan toe, „dat gij heden geen verdere bewegingen zult verrichten. Heden middag ben ik trouwens zelf te Gera, waarheen het Groote Hoofdkwartier wordt verplaatst.”

In verband daarmede stond de lichte cavalerie voorwaarts Tinz, gesteund door de 2e infanterie-divisie nabij laatstgenoemde plaats (22 KM.); het hoofdkwartier en de 1e divisie legerden te Gera (23 $\frac{1}{2}$ KM.), de 3e divisie te Naulitz (17 KM.).

Het *Garde-korps* concentreerde zich eveneens te Gera (27 KM.).

— 13 October. —

Op den 13en October voltooide het Fransche leger de frontverandering naar de Saale, welke den vorigen dag reeds door het Ve, IIIe en Ie korps was ingeleid, en werd in verband met de waarschijnlijkheid van een samentreffen de concentratie in de richting van Jena bevolen. Dit geschiedde evenwel eerst na half tien in den morgen, toen de volledige berichten over de opstelling der vijandelijke strijdkrachten, welke door Davout

1) Ongeveer tusschen Auma en Mittel-Pöllnitz gelogen.

en Lannes waren ingewonnen, uit Naumburg en Jena, te Gera aankwamen en dienaangaande geen twijfel meer overlieten.

Om zeven uur in den morgen was het nog het voornemen des Keizers aan de verschillende korpsen een rustdag te verleenen, ten einde de korpscommandanten in de gelegenheid te stellen alle gedetacheerde en achtergebleven afdeelingen aan te trekken, de munitie aan te vullen, levensmiddelen te verschaffen, kortom zich op een veldslag voor te bereiden; zelfs waren de orders in dien zin reeds verzonden. Thans werden spoedbevelen afgezonden, welke de troepen, in stede van rust te gunnen, tot de uiterste krachtsinspanning noodzaakten.

„Enfin le voile est déchiré! L'ennemi commence sa retraite sur Magdeburg,” zoo schrijft de Keizer aan Murat, daar hij niet veronderstellen mocht, dat de tegenstander meende nog over Naumburg terug te kunnen gaan. „Portez-vous le plus tôt possible avec le corps de Bernadotte sur Dornburg, gros bourg situé entre Jena et Naumburg.”

„Toute la grosse cavalerie et celle du général Klein marchent sur Jena. Je crois que l'ennemi essayera d'attaquer le maréchal Lannes ou qu'il filera. S'il attaque le maréchal Lannes votre position à Dornburg vous permettra de le secourir.”

„S'il n'y a rien de nouveau, venez de votre personne cette nuit à Jena.”

Het *Ve* korps nam in zijn geheel voorwaarts van Jena stelling, hetgeen niet zonder gevecht geschiedde. De Pruisen schenen evenwel het belang, hetwelk aan het bezit van de défilés van Jena en Lobeda (5½ KM. zuidwaarts van eerstgenoemde plaats) verbonden was, niet in te zien.

De Keizer kwam te één uur 's namiddags bij het *Ve* korps aan.

Het *VIIe* korps brak eerst om vier uur 's namiddags op en legde 15 KM. af om ter linkerzijde van het *Ve* korps stelling te nemen. Het bevel om deze beweging te verrichten was eerst uit Jena afgezonden, nadat de Keizer den vijand persoonlijk had verkend.

Een sterk detachement, uit infanterie, cavalerie en artillerie bestaande, was des middags om drie uur uit Kabla in de rich-

ting van Magdala en Weimar vooruitgezonden. Het stiet voorwaarts van Tromlitz op den vijand, dreef diens voorposten voor zich uit en kon daardoor uitvoerige gegevens verschaffen aangaande de opstelling van Hohenlohe's legerafdeelingen.

De lichte cavalerie en de 1e divisie van het *IVe korps* waren op de *Garde* gevolgd en hadden evenals deze den weg over St. Gangloff, Hermsdorf en Rodigast genomen. Afmarsch elf uur voormiddags, afgelegde weg 46 KM. Zij arriveerden eerst laat in den avond te Jena. De 2e en 3e divisie, des namiddags één uur in beweging gesteld en haren weg over Kostritz nemende, marcheerden den geheelen nacht door en bereikten het plateau van Jena te 11 uur voormiddags van den 14en, na $\pm$ 50 KM. gemarcheerd te hebben.

Het *VIe korps* had zich reeds, volgens bekomen bevel, naar Gera in beweging gesteld, toen de last inkwam zoover mogelijk in de richting van Jena veld te winnen; onmiddellijk werd daarheen afgebogen. De cavalerie-brigade bereikte dit oord nog in den nacht van den 13en op den 14en. De infanterie-divisiën moesten evenwel te Roda achterblijven om een korte nachtrust te genieten.

Murat trachtte de gedetacheerde onderdeelen der zelfstandige cavalerie zoo spoedig mogelijk te vereenigen, nam de 3e dragoner-divisie met zich mede en spoedde zich over Naumburg, waar hij deze, evenals de 4e achterliet, naar Jena, welke plaats hij te één uur na middernacht bereikte. De beide dragoner-divisiën kwamen, evenals de lichte cavalerie onder Lasalle en Milhaud, eerst in den namiddag van den 14en te Dornburg aan.

De 2e zware-, de 1e dragoner- en de 1e zware cavalerie-divisie marcheerden in ééne colonne vereenigd over Triptis en Neustadt naar Jena. Zij kwamen respectievelijk voorwaarts Roda (38 KM.), achter deze plaats (45 KM.) en te Tröbnitz (50 KM.) tot staan.

Het *Ie korps* bleef, niettegenstaande het stellig bevel om naar Dornburg te marcheeren, te Naumburg (16 KM.), alwaar het *IIIe korps* zich reeds in den vroegen morgen geconcentreerd had.

— 14 October. —

Bij het aanbreken van den morgen beschikte de Keizer te Jena over het *Ve*, *VIIe* en *Garde-korps*, de cavalerie en de 1e infanterie-divisie van het *IVe* en de cavalerie van het *VIe korps*.

Om elf uur voormiddags stonden achter het centrum in reserve: het *VIe korps* en de divisien Nansouty, Klein en d'Hautpoul der *Reserve-Cavalerie*.

Om twaalf uur 's middags was ook de rest van het *IVe korps* ter plaatse.

Het *Ie korps*, de lichte cavalerie van Lasalle en Milhaud, alsmede de dragonder-divisien de Beaumont en Sahuc bleven onder de bevelen van den maarschalk Bernadotte, niettegenstaande den hevigen strijd, die *en* in noordelijke richting bij Auerstedt *en* zuidelijk bij Jena woedde, duidelijk verneembaar was, geheel werkeloos te Dornburg, welke plaats deze afdeelingen reeds om elf uur voormiddags hadden bereikt.

's Namiddags vier uur naderden de voorste afdeelingen Apolda en Utenbach ($\pm$ 13 KM. van Dornburg verwijderd).

Het *IIIe korps* streed bij Auerstedt met vrucht tegen de dubbele overmacht van het hoofdleger des tegenstanders, hetwelk zich onder de bevelen van den hertog van Brunswijk naar de Elbe een weg wilde banen.

Zulk een beeld heeft de Duitsche strategie ons nog niet gemaakt, al kan niet worden ontkend, dat de voorwaartsche beweging naar Sedan en de daar plaats gehad hebbende gebeurtenissen vele trekken van overeenkomst verraden.

Verre evenwel blijven de operatiën van het *Ile* Pruisische leger daarbij ten achter.

Merkt men aan Fransche zijde, vóór Jena en Auerstedt, een zorgvuldige strategische beveiliging op, die zoowel de eigen voornemens aan het oog des tegenstanders onttrekt, als de zijne door haar onvermoeide werkzaamheid en energiek optreden uitvorscht en bloot legt, *hier* zijn de onvoldoende getalsterkte en de geringe zelfstandigheid der eclaireerende cavalerie oorzaak, dat zij, als het ware aan het marschfront geketend, op te korten afstand

voorafgaat om den opperbevelhebber naar behooren aangaande den toestand in te lichten.

Tracht *daar* een zichzelf bewuste leiding, met een geheel slagvaardig leger achter den voornoemden sluier zich door snelle bewegingen het moreel overwicht van het initiatief en de verrassing te verzekeren, *hier* roepen de volslagen onbekendheid met de opstellingsplaats en met de voornemens des vijands en de daaruit voortspruitende afwezigheid van een scherp begrensde strategisch doel langzame, tastende bewegingen, breede fronten en excentrische marschrichtingen in het leven, waardoor de voordeelen van een energiek strategisch-offensief geheel prijsgegeven worden en de aanvoering over het hoofd ziet: „Que la force d'une armée s'évalue par la masse, multipliée par la vitesse et qu'une marche rapide augmente le moral de l'armée et accroît ses moyens de victoire 1).”

Bestaat *daar* de vaste wil om den tegenstander onder voor hem ongunstige omstandigheden slag te leveren en te vernietigen, *hier* zoekt men tevergeefs naar dien drang en schijnt een beslissing zelfs niet eens gezocht te worden.

Wordt *daar* ondanks de geschetste voortvarendheid met berekening en voorzichtigheid te werk gegaan en zorgvuldig alles vermeden, wat het welslagen in gevaar zou kunnen brengen, *hier* ontwaart men bij de operatiën een onvoorzichtigheid, die aan roekeloosheid grenst.

Brengt ten slotte de opperste leiding *daar* den beslissenden slag eerst toe, als zij den toestand beheerscht en alle strijdkrachten zooveel mogelijk vereenigd heeft, *hier* is van leiding geen sprake, maar werd men geleid door het toeval en een onvergeeflijk optimisme, waardoor slechts het twee-zevende gedeelte der beschikbare macht op het beslissende punt tegenover den vijand kon worden geplaatst.

Rekening houdende met het reeds vergevorderd uur en zekere plichtmatige grenzen van bescheiden zelfbeperking, die men ook

1) Maximes de guerre de Napoléon 1er.

tegenover het meest bereidwillig gehoor niet overschrijden mag, meen ik mijne krijgsgeschiedkundige schets te moeten besluiten en dit wel te meer, omdat ik op uwe aandacht nog een korte poos beslag wenschte te leggen voor de bespreking van belangen, die ons leger ten nauwste raken.

Niet als proeve eener critische beschouwing alléén moest het voorafgaand historisch overzicht dienen, maar tevens om daaraan gevolgtrekkingen te verbinden, die bij de waardeering van de plannen, welke de regeering ter reorganisatie van onze levende strijdkrachten binnenkort zal indienen, wellicht eenig nut zullen kunnen afwerpen.

Al is de inhoud van hare voorstellen mij, evenals het meerendeel Uwer uitteraard onbekend en het bijgevolg niet mogelijk deze reeds heden avond ter sprake te brengen, zoo mag men, sedert het verslag van de Staatscommissie, tot voorbereiding van de wettelijke regeling van den militairen dienstplicht, het licht zag, met betrekking tot de beginselen, die tot leidraad hebben gestrekt, onderstellingen opperen, welke, zooal niet onherroepelijk vast staande, toch veel kans hebben niet geheel onjuist te zullen blijken.

Zoo zijn wij er o. a. van overtuigd, dat in het weldra der volksvertegenwoordiging aan te bieden wetsontwerp de noodzakelijkheid van het behoud van een veldleger zal worden erkend, dat, afgescheiden van bezettingstroepen voor de verdediging van onze versterkte punten en liniën, bestemd zal zijn in het open veld te opereeren, d. w. z., onze oostelijke of zuidelijke provinciën geheel of ten deele zoolang tegen vreemd geweld te beschermen, als in verband met de getalsterkte van 's vijands strijdkrachten mogelijk is.

Ons veldleger in alle denkbare oorlogsgevallen eenig en alleen als het offensieve element van de verdediging der Nieuwe Hollandsche Waterlinie te willen beschouwen, verdient naar mijn bescheiden meening ten sterkste te worden afgekeurd. Een optreden *aan*, zelfs *voorwaarts* van de IJssel of *aan gene zijde* van onze groote rivieren in Brabant en Limburg, mag dan ook in sommige gevallen niet alleen denkbaar en wenschelijk, maar zelfs bepaald noodzakelijk worden genoemd. Besprongen door een

100 à 120.000 man sterke vijandelijke legermacht, geeft een bevolking, welke meer dan een half millioen weerbare en voor den krijgsdienst geschikte mannen tusschen den 20 en 45 jarigen leeftijd telt, het vijf-achtste gedeelte van haar grondgebied slechts in de uiterste noodzakelijkheid prijs, dus niet dan nadat zij in een hardnekkigen strijd om het bezit daarvan het onderspit gedolven heeft.

Zoo denkt gelukkigerwijze ook de Staatscommissie zich de taak der krijgsmacht 1).

Om dezen strijd te bestaan wordt evenwel vereischt, dat een voorzienende regeering te voren, binnen de financiëele draagkracht van de natie, een voldoende aantal dier weerbare lieden, behoorlijk georganiseerd, geëncadreerd, bewapend, uitgerust en geoefend ter beschikking van eene nationale verdediging heeft gesteld. Bij de opsomming van de vereischten, waaraan deze krijgsmacht daartoe moet voldoen, bepaalt de Staatscommissie zich echter slechts tot oefening, krijgstucht en aanvoering. Naast wapening en uitrusting, missen wij de organisatie, terwijl ook aangaande de grondbeginselen, waaraan deze behoort te voldoen, in haar verslag elke toelichtende beschouwing ontbreekt.

Dit is te bejammeren, daar, om met von Stein 2) te spreken: „Die Organisation des Heeres nämlich auf dem Unterschiede der Waffen und der Verwaltung, zweitens auf den Heereskörpern in denen diese Unterschiede in selbständige und eigenthümliche Ganze zusammengefasst und drittens in den Armeekörpern beruht in denen sie für Feldzug und Schlacht geordnet erscheinen.”

„Erst auf Grundlage dieser formalen Organisation lässt sich dann die Verwaltung und die Function der Armee für die ganze Kriegswissenschaft klar machen.”

Te minder kunnen de zienswijzen der Staatscommissie te dezen opzichte worden gemist, omdat de grondslagen waarop zij hare organisatie baseert, o. a., wat de sterkteverhouding der verschillende wapensoorten betreft, belangrijk verschillen van die, welke overal elders — en niet het minst in de legers, die den oorlog van nabij kennen — gehuldigd worden.

1) Zie Verslag, enz., enz. blz. 5. 2) XLI, blz. 70.

Tevergeefs zoekt men daarvoor een verklaring en toch zijn die afwijkingen zoo groot, dat wij, aan de hand van de voornoemde beginselen, de gevechts- en de operatievaardigheid van het door haar gedachte veldleger ernstig bedreigd achten.

Eensdeels ontbreekt het dat leger toch aan genoegzaam ontwikkelde organen voor de strategische beveiliging, d. w. z., aan een voldoende sterke cavalerie, ten andere mist het 't zoo noodzakelijk weerstandsvermogen, hetwelk *alleen* een evenredige artilleriekracht — door het Duitsche generale stafwerk zoo eigenaardig „die Baugerüste der Schlachtordnung” genaamd — aan veldtroepen geven kan, vooral als deze aan een korten eersten oefenings- een daarmede onevenredig langen actieven dienstdtijd paren.

Uitbreiding dier beide elementen van het strijdend gedeelte ware dan ook strikt geboden geweest.

Men begripe ons wel, wij vragen — om ons voorloopig tot de eerstgenoemde wapensoort te bepalen — geen ruitery, die het *onder alle omstandigheden tegen elken tegenstander, hoe sterk ook*, zou kunnen opnemen, maar een zoodanige, die tot de geheele sterkte van het veldleger in de juiste verhouding staat, omdat alleen dan — dit leerden wij heden avond — van een zichzelf bewuste strategische leiding sprake kan zijn. Mag dit tegenover een ongeveer gelijk sterken tegenstander reeds als eisch worden gesteld, nog gebiedender treedt de noodzakelijkheid daarvan op den voorgrond, wanneer men den strijd met een overmachtigen vijand denkt aan te binden en zich daarbij niet van het eerste oogenblik het initiatief ontnomen en tot een overhaasten terugtocht of tot een capitulatie in het open veld gedwongen wil zien.

Wel meenen sommigen, dat een zwakke cavalerie door de toevoeging van infanterie in staat is tegenover een ongelijk sterkere ruitery het veld te behouden en worden zij daarin helaas door het voorschrift op den velddienst gesterkt, hetwelk een dergelijke samenstelling der verkenningskorpsen als regel aanbeveelt, maar de practijk van den oorlog, d. w. z., de ervaring van den Fransch-Duitschen krijg, heeft het ondoelmatige daarvan overtuigend aangetoond.

Vrij algemeen vereenigen alle gezaghebbenden op dit gebied zich thans, nu de geheele cavalerie met een juist en verdragend vuurwapen voorzien en behoorlijk in de uitoefening van den strategischen veiligheidsdienst bedreven is, met het denkbeeld voortaan geen infanterie meer blijvend aan zelfstandige cavalerie toe te voegen.

Meer en meer huldigen zij den stelregel door von Verdy du Vernois zoo duidelijk uitgesproken „dass eine Kavallerie, die sich für diesen Dienst nicht von ihrer Infanterie zu emancipiren versteht, sich nie bezahlt machen wird.”

Zelfs zij, die zich als voorstanders van een vereeniging dier beide wapens voor dergelijke doeleinden deden kennen, stemmen toe, dat een bataljon de grootste infanterie-afdeeling is, welke rechtstreeks aan een cavalerie-divisie kan worden toegevoegd, zonder dat deze in hare vrijheid van handelen en hare snelheid van beweging belemmerd wordt, vooropgesteld, dat deze infanterie op wagens wordt vervoerd, hetgeen *allen* noodzakelijk achten.

De gedwongen beperking tot deze geringe macht en de niet onbelangrijke vermeerdering van het aantal voertuigen in de marschcolonne — 100 twee- of 40 vierspannige — pleiten het sterkst tegen een zoodanige samenvoeging. Bovendien moet niet uit het oog verloren worden, dat zulk een zwakke afdeeling voetvolk in de meeste gevallen *noch* voor den veiligheidsdienst der ruitery, *noch* voor een doeltreffend tactisch gebruik voldoende sterk bleek en meermalen gevaar liep te worden omsingeld en vernietigd, of voor het andere wapen — zooals de generaal von Schmidt zich uitdrukte — een blok aan het been was.

De zelfstandigheid der cavalerie in de uitoefening van den strategischen veiligheidsdienst moet dan ook als beginsel op den voorgrond staan, waarvan alleen in zeer bijzondere gevallen, zooals b.v. in sterk doorsneden en bedekt terrein, mag worden afgeweken.

In zijne „Observations sur la conduite des opérations”, welke Napoleon den 7en Juni 1809 aan Eugène zond, vestigde de Keizer daarop reeds de aandacht, „Sans doute, zoo zegt hij, que dans des corps d'observations ou peut mettre un détachement

d'infanterie avec beaucoup de cavalerie, mais c'est qu'alors on suppose que l'ennemi n'est point en opérations réglées."

„En général, dans les pays de plaine la cavalerie doit être seule!"

Elders voegt hij daaraan toe: „La méthode de mêler l'infanterie avec la cavalerie est vicieuse; elle n'a que des inconvénients. La cavalerie cesse d'être mobile, elle est gênée dans tous ses mouvements, elle perd son impulsion. L'infanterie même est compromise, car au premier mouvement de la cavalerie elle reste sans appui."

In Brabant, Overijsel, Gelderland en op de Veluwe kan dus een samenvoeging van twee zoo heterogene bestanddeelen wel nimmer aanbeveling verdienen.

Het heeft op mij altijd den indruk gemaakt, alsof de gedachte aan een zoodanige samenstelling der verkenningskorpsen ontstaan is uit een minder juiste voorstelling van het gebruik, hetwelk Napoleon en zijne maarschalken van hunne lichte infanterie maakten, welke, geheel of ten deele op één, hoogstens twee uren gaans in de aangewezen marschrichting als voorhoede vooruitgeschoven, tot steun diende van de haar wederom voorafgaande ruitèrij.

Zoo het 27e reg. inf. bij het Ie 1), het 13e bij het IIIe 2) het 17e bij het Ve 3) en het bataljon Tirailleurs van de Po bij het IVe korps 4).

Deze infanterie liep niet in het minst gevaar, aangezien de weerstand, dien zij ontwikkelen kon, der cavalerie voldoende steun bood, als deze tijdelijk door overmacht tot staan gebracht of teruggedreven werd, terwijl het gros intusschen de gelegenheid had ter hulp te snellen.

Hier was alleen van „*samenwerking*”, geenszins van „*samenvoeging*” sprake.

Nemen wij thans de sterkte van het veldleger, zooals de Staatscommissie dit ontworpen heeft, tot grondslag, dan zouden twee legerkorpsen allereerst over vier regimenten divisie-cavalerie en bovendien voor den strategischen veiligheidsdienst minstens over een cavalerie-divisie van twee brigades, elk van twee, liefst

1) Zie, blz. 393, 398, 415. 2) Zie, blz. 406. 3) Zie, blz. 414.

4) Zie, blz. 394, 399, 407.

drie regimenten en een batterij rijdende artillerie moeten kunnen beschikken, hetgeen overeenkomt met een totaal van 32 à 40 eskadrons en 12 stukken geschut. Stellen wij ons evenwel met een minimum van twee regimenten voor de aan de beide korpsen toegedeelde ruitery tevreden, dan zou dit cijfer nog tot 24 à 32 eskadrons kunnen worden verminderd, doch dan is met het eerste aantal ook de uiterste grens bereikt.

Daartegenover biedt de Staatscommissie ons 15 veld- en 3 reserve-eskadrons met 12 stukken. Gaat men evenwel na, dat zij van de formatie der reserve-eskadrons schijnbaar zelf weinig verwachting koestert, aangezien zij deze afhankelijk stelt van de zeer problematieke aanwezigheid van slechts eenigszins geschikte rijpaarden, dan kunnen feitelijk slechts 15 eskadrons voor beide doeleinden in het veld worden gebracht, welk aantal geheel onvoldoende is om naar behooren de taak te vervullen, welke het legercommando haar ter wille van een voldoende tactische en strategische beveiliging op de schouders zou moeten leggen.

Wat daarvan de gevolgen kunnen zijn, trachtte ik u o. m. heden avond te schetsen.

Waar de Pruisische cavalerie in 1806 en de Fransche in de jaren 1870—71 in geoefendheid en bruikbaarheid te kort schoot en mede de schuld droeg aan de catastrophes, welke in die beide oorlogen voor een goed deel door onvoldoende gegevens aangaande den tegenstander in het leven geroepen werden, daar zou het de Nederlandsche ruitery in de toekomst aan de kracht kunnen ontbreken om de opperste leiding naar behooren in te lichten en te verhoeden, dat deze, bij voortduring in den blinde tastende, het offer wordt van de vermeerderde energie der oorlogvoering, welke allerwege te gemoet gezien en noodzakelijk geacht wordt om den oorlog in Napoleontischen zin door enkele groote, vernietigende slagen te beslissen.

Met welke uitstekende eigenschappen van geest, karakter en verstand ook toegerust, door hoeveel goeden wil, zelfopoffering en vaderlandsliefde, of welke andere edele deugden, ook bezield en gesteund, zal de opperste leiding onmachtig zijn de opdracht te vervullen, welke de Staatscommissie haar, en terecht stelt,

namelijk: „den eersten stoot van den aanval te weerstaan en den vijand te verslaan, of indien zijne groote overmacht dit onmogelijk maakt, *in elk geval* — wij cursiveeren — zijn opmarsch naar het hart des lands te bemoeilijken en zooveel mogelijk te verhinderen, waarbij in het open veld gestreden, lang stand gehouden en na het afbreken van een gevecht zonder wanorde teruggegaan moet worden.”

Om de operatiën in dezen zin te leiden moet de organisatie van het veldleger aan andere, hoogere eischen voldoen, dan degene, welke door de Staatscommissie bij haar ontwerp in practijk zijn gebracht.

Hetgeen met betrekking tot de cavalerie in het midden werd gebracht, geldt in niet mindere mate voor het wapen der artillerie.

Ook hier den historischen grondslag aan te toonen, die dringend tot uitbreiding aanmaant, was mij, hoe belangwekkend overigens, binnen het bestek van een enkele voordracht niet mogelijk. Genoeg zij het wellicht er de aandacht op te vestigen, dat de wet, welke den 15en Juni jl. in Frankrijk door het vertegenwoordigend lichaam aangenomen is, het aantal batterijen bij elk korps tot 24 heeft opgevoerd, waarvan de 1e infanterie-divisie 12 veldbatterijen telt, terwijl de 2e over 9 veld- en 3 rijdende batterijen te beschikken heeft, zoodat het aantal stukken geschut op elk duizendtal geweren tot zes gestegen is. Dat dit voorbeeld in Duitschland weldra gevolgd zal worden, achten velen niet meer aan twijfel onderhevig. Bij de bestaande organisatie beschikt het meerendeel der korpsen aldaar evenwel reeds over 17 veld- en 3 rijdende batterijen, hetgeen overeenkomt met circa 5 stukken op de duizend man.

Alhoewel nu het veldleger der Staatscommissie, in verband met deze cijfers, ongeveer 36 batterijen zou moeten tellen, stelt zij in haar ontwerp-organisatie, met inbegrip van 6 reservebatterijen, er slechts 24 voor. Daardoor wordt een nadeelige verhouding in het leven geroepen, die, gevoegd bij den veel te beperkten eersten oefeningstijd der bij de infanterie ingedeelde militia, in de toekomst noodlottige gevolgen na zich moet

sleepon, wanneer men zich de woorden van den grooten Keizer herinneren wil, waar hij zegt: „Une bonne infanterie est sans doute le nerf de l'armée, mais si elle avait longtemps à combattre une artillerie très-supérieure, elle se démoraliserait et serait détruite. Il se peut qu'un général plus manoeuvrier, plus habile que son adversaire, ayant dans sa main une meilleure infanterie, obtienne des succès pendant une partie de la campagne quoique son pare d'artillerie, soit fort inférieur; mais, au jour décisif d'une action générale, il sentira cruellement son infériorité en artillerie.”

Wij ontveinzen ons de geldelijke offers niet, welke een vermeerdering van de genoemde wapensoorten onvermijdelijk na zich zoude sleepon, doch kan men aan die hoogere eischen eener rationeele organisatie niet beantwoorden — hetgeen wij in het geheel niet toestemmen —, dan is het beter een zwakkere, doch goed georganiseerde krijgsmacht voor den strijd in het open veld te scheppen, waaraan weliswaar een meer beperkte werkkring moet worden toegewezen, doch die, binnen de door hare sterkte getrokken grenzen, volkomen voor haar taak berekend is en geen verwachtingen wekt, welke ten slotte ijdel zouden blijken.

De Voorzitter: Is er ook een van de heeren die, naar aanleiding van het gesprokene, iets in het midden wenschte te brengen of eenige inlichtingen zou verlangen?

Zoo niemand het woord wenschte te voeren, dan dank ik de heeren voor hunne opkomst en voor de belangstellende aandacht waarmede zij de rede van den heer Pop hebben aangehoord. Ik ben zeker de tolk der vergadering, wanneer ik den geachten spreker aller dank breng voor zijne onderhoudende en leerrijke voordracht.

De vergadering wordt hierop gesloten.

De Secretaris,

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.

BIJLAGE I.

VOORNAAMSTE BRONNEN.

- I. Der deutsch-französische Krieg, 1870—71. Redigirt von der kriegsgeschichtlichen Abtheilung des Grossen Generalstabes.
- II. Das Anti Generalstabswerk.
- III. Die Operation der IIen Armee. Feldzug 1870—71. Frh. von der Goltz.
- IV. Die Operationen der IIIen Armee. Feldzug 1870—71. von Hahnke.
- V. Die Operationen der Ien Armee unter General Steinmetz. v. Schell.
- VI. Strategische Briefe, I. Kraft, Prinz zu Hohenlobe Ingelfingen.
- VII. Kriegsgeschichtliche Einzelschriften.
- VIII. L'Armée du Rhin, depuis le 12 Août jusqu'au 29 Octobre 1870, par le maréchal Bazaine.
- IX. Le procès du maréchal Bazaine.
- X. Rapport sur les opérations du 2me corps de l'armée du Rhin dans la campagne de 1870. Frossard.
- XI. Opérations et marches du 5me corps jusqu'au 31 Août. de Failly.
- XII. Geschichte der Sächsischen Armee. Schuster und Franke.
- XIII. Gefechte und Züge des IXen Armeekorps.
- XIV. Die Theilnahme des Grosh. Hessischen (25) Division an den Feldzug 1870—71 gegen Frankreich. von Scherff.
- XV. Geschichte des 8. Westfälischen Infanterie Regiments N°. 57. von Schimmeimann.
- XVI. Geschichte des Königlich Preussischen 4. Garde Regiments zu Fuss. von Bagensky.
- XVII. Das Garde Schützen Bataillon in dem Feldzuge 1870—71. von dem Knesebeck.
- XVIII. Geschichte des Schleswigschen Infanterie Regiments N°. 84.

- XIX. Das Magdeburgische Füselier Regiment N°. 36. Dalitz.
- XX. Erinnerungen des Ostfriesischen Infanterie Regiments N°. 78. von Busse
- XXI. Zur Taktik der Situation. von Arnim.
- XXII. Zwei Brigaden. Fritz Hoenig.
- XXIII. Geschichte des 8. Pommerschen Infanterie Regiments N°. 61. Henning.
- XXIV. Geschichte des Magdeburgischen Husaren Regiments N°. 10. von Thielen.
- XXV. Geschichte des 1. Garde Dragoner Regiments. von Rohr.
- XXVI. Die Reiterei in der Schlacht bei Vionville und Mars la Tour. Kaehler.
- XXVII. Revue de cavalerie.
- XXVIII. Die Thätigkeit der deutschen Ingenieure und technischen Truppen im deutsch-französischen Kriege 1870—71. Goetze.
- XXIX. Journal d'un officier de l'armée du Rhin. C. Fay.
- XXX. Studien über Felddienst auf Grund der Felddienst-Ordnung vom 23 Mai 1887. von Verdy du Vernois.
- XXXI. Handbuch für Truppenführung und Stabsdienst. Cardinal von Widdern.
- XXXII. Instructionen betreffend die Erziehung, Ausbildung, Verwendung und Führung der Reiterei. C. von Schmidt.
- XXXIII. Strategie. Eine Studie. Blume.
- XXXIV. Ueber die Bewaffnung, Ausbildung, Organisation und Verwendung der Reiterei. Fritz Hoenig.
- XXXV. Die Kavallerie-Division als Schlachtenkörper. Fritz Hoenig.
- XXXVI. Taktische Directiven für die Formation und Führung der Kavallerie-Division. Fritz Hoenig.
- XXXVII. Der Feldzug von 1866 in Deutschland. Redigirt von der kriegsgeschichtlichen Abtheilung des Grossen Generalstabes.
- XXXVIII. Correspondance militaire de Napoleon Ier.

XXXIX. Campagne de Prusse. Foucart.

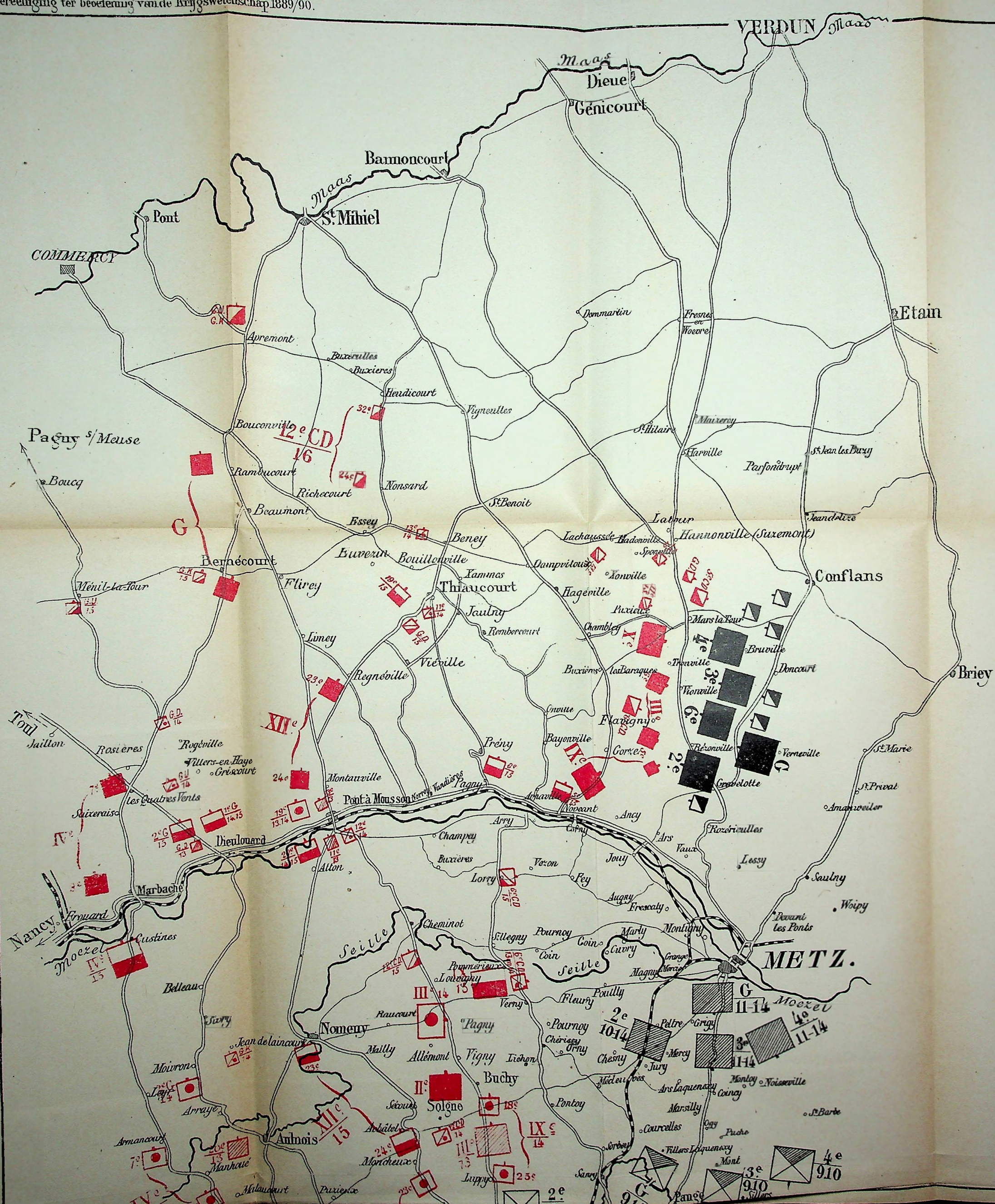
XL. Bericht eines Augenzeugen von dem Feldzuge während den Monaten September und October 1806. R. v. L.

XLI. Die Lehre vom Heerwesen als Theil der Staatswissenschaft. Lorenz von Stein.

XLII. Militärische Klassiker des In — und Auslandes. Drittes Heft. W. von Scherff.

XLIII. The dispatches of Field Marshal the Duke of Wellington during his various campaigns from 1799 to 1818. Volume VI.

XLIV. Mémoires de Massena. Tome VII.

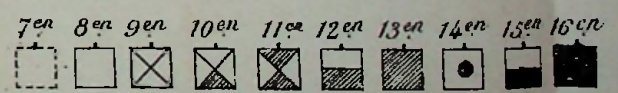

Marschregeling aan Duitse zijde.

Korpsen	Afgelegde wegen in K.M. op den									Gemiddelde snelheid per dag in K.M.	
	7 ^{en}	8 ^{en}	9 ^{en}	10 ^{en}	11 ^{en}	12 ^{en}	13 ^{en}	14 ^{en}	15 ^{en}	van den 7 ^{en}	van den 9 ^{en}
III ^e	—	4	20	—	11	—	18	15	21	10	12
X ^e	24	22	—	13½	10	39	27	—	16	17	15
Garde	20	21	—	18	6	27	21	25	—	15	14
IV ^e	17	20	5	7	4	14	35	17	13	15	13½
IX ^e	27	—	18	15	6	15	20	21	10	15	15
XII ^e	35	—	25	5	6	20	23	15	11	17	16

Opstelling der verschillende legerafdeelingen op den

Overzicht van de Operatie tusschen 7 en 17

Augustus 1870.

Schaal van 1 : 200.000.

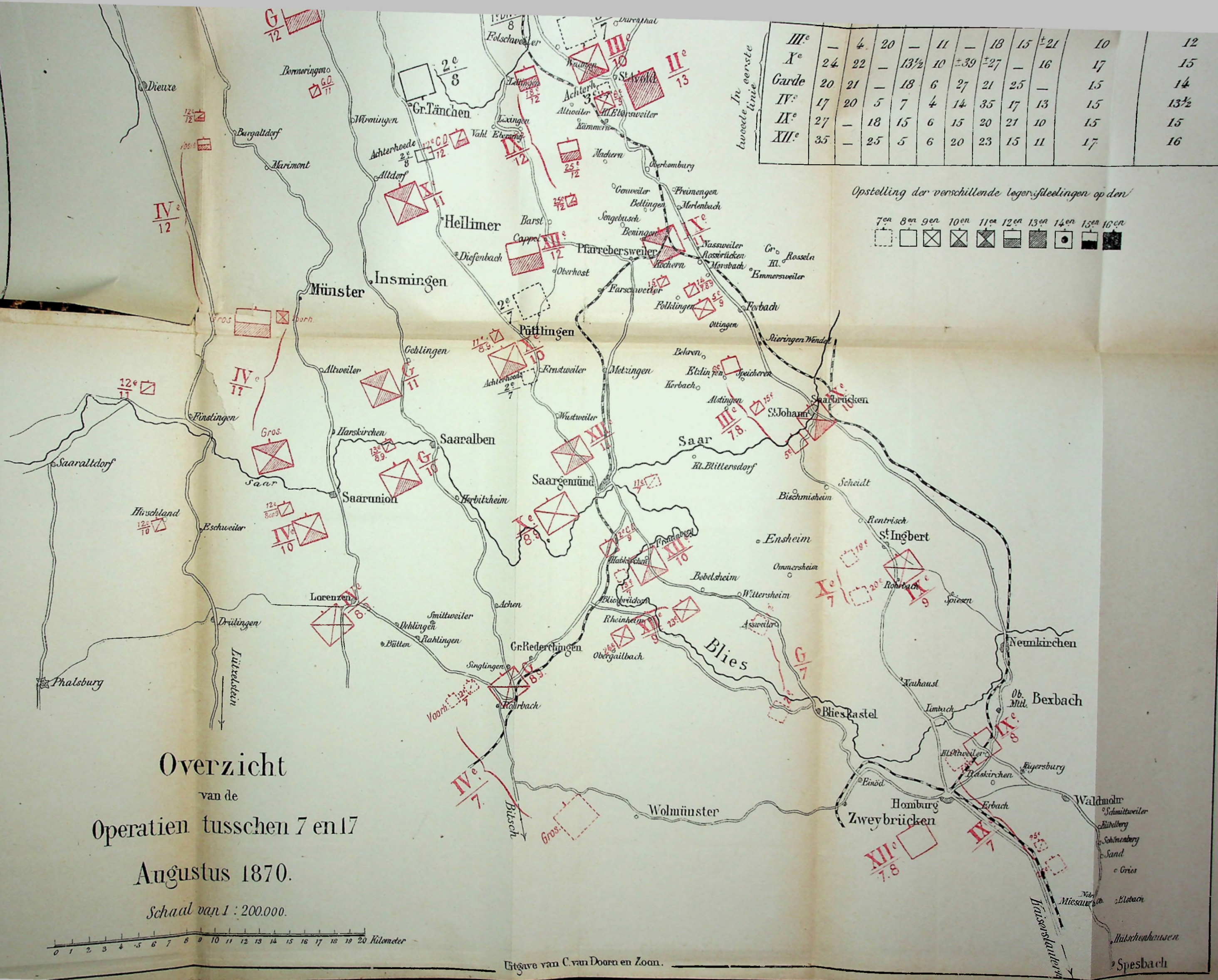
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 Kilometer

Uitgave van C. van Doorn en Zoon.

III ^e	—	4	20	—	11	—	18	15	±21	10	12
X ^e	24	22	—	13½	10	±39	±27	—	16	17	15
Garde	20	21	—	18	6	27	21	25	—	15	14
IV ^e	17	20	5	7	4	14	35	17	13	15	13½
IX ^e	27	—	18	15	6	15	20	21	10	15	15
XII ^e	35	—	25	5	6	20	23	15	11	17	16

Opstelling der verschillende legers: gedeeltes op den

7^{en} 8^{en} 9^{en} 10^{en} 11^{en} 12^{en} 13^{en} 14^{en} 15^{en} 16^{en}

Overzicht van de operatie tusschen 8 en 14 October 1806.

Schaal 1:342 600.

